

Hilkka Luukkonen

”Asia ei kuulu meille”

**Valtion suvereniteetin ja ihmisoikeuksien suojeluvastuun
vastakkainasettelu Bosnian sotaa ja Ruandan kansanmurhaa käsittelevissä elokuvissa.**

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

Kansainvälinen politiikka

Pro gradu-tutkielma

7.4.2009

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos

LUUKKONEN, HILKKA: ”Asia ei kuulu meille”, Valtion suvereniteetin ja ihmisoikeuksien suojeluvastuun vastakkainasettelu Bosnian sotaa ja Ruandan kansanmurhaa käsittelevissä elokuvissa.

Pro gradu-tutkielma, 75 s.

Kansainvälinen politiikka

Huhtikuu 2009

Tarkastelen pro gradu-tutkielmassani englantilaisen koulukunnan sisällä käytävän puuttumattomuus- ja interventiokeskustelun ilmentymistä sotaelokuvissa. Tutkimukseni kohdistuu puuttumattomuutta ja valtioiden suvereniteettia kannattavien pluralistien sekä suojeluvelvollisuutta ja humanitaarisia interventioita painottavien solidaristien pohdintaan ja teoretisointiin.

Tutkimuksen kohteena toimii kaksi elokuvaa, No Man’s Land sekä Hotelli Ruanda, jotka kuvaavat vuoden 1994 tapahtumia eri puolilla maailmaa Bosnian sodassa sekä Ruandan kansanmurhan aikana. Tutkielman menetelmänä käytän semiotiikkaa, jonka käsitteistön avulla nostan esiin elokuvan luomia kuvauksia puuttumattomuus- ja interventiokeskustelusta. Semiotiikasta nousevia, tutkimukseni pääasiallisia työkaluja ovat mm. representaatio, konnotaatio ja denotaatio sekä myytti ja metafora.

Aineiston analyysin perusteella voidaan todeta, että elokuvat pystyvät kuvastamaan onnistuneesti kansainvälisen politiikan teoreettista keskustelua ja nostavat esille todellisuudessa käytäviä arvo- ja normikeskusteluja. Elokuvat rakentavat teoriasta kuvallista materiaalia ja fiktiivisyydestään huolimatta kuvaavat realistisesti pluralistista todellisuutta nostean kuitenkin esiin tarpeen solidaristisempaan kehitykseen kansainvälisessä politiikassa.

Molemmat elokuvat nostavat esille kansainvälisen yhteisön kyvyttömyyden toimia konfliktitilanteissa ja yksittäisten valtioiden haluttomuuden asettaa omia kansalaisiaan vaaraan pelastaakseen ihmisiä kaukaisilla seuduilla. Aineisto nosti esiin myös yksilö- ja yhteisötason eron, jonka mukaan yksilöt olisivat valmiita sitoutumaan kansainvälistä yhteisöä interventionistisempaan toimintaan yhteisön pitäytessä yhä puuttumattomuuspolitiikassa.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1. Aineiston valinta	2
1.1.1. Johdatus aineistoon	3
1.1.2. Puuttumattomuuden politiikkaa	4
1.2. Teorian ja aineiston asema.....	5
1.3. Tutkimuksen rakenne	5
2. ENGLANTILAINEN KOULUKUNTA.....	6
2.1. Realismi, rationalismi ja revolutionismi.....	7
2.2. Valtioiden (kansainvälinen) järjestelmä, kansainvälinen yhteisö ja maailmanyhteisö	8
2.3. Strukturalistinen, funktionaalinen ja historiallinen orientaatio	10
3. PLURALISMI JA SOLIDARISMI	12
3.1. Pluralismi	13
3.1.2. Pluralismi ja interventio	15
3.2. Solidarismi	15
3.2.1. Teoria legitimistä humanitaarisesta interventiosta	17
3.2.2. Solidarismin kritiikkiä.....	20
4. METODOLOGISET RATKAISUT	23
4.1. Semiotiikka	23
4.1.1. Kieli ja merkki	24
4.1.2. Indeksisyys, ikonisuus ja motivoituneisuus	26
4.1.3. Denotaatio ja konnotaatio	27
4.1.4. Myytti ja metafora	27
4.2. Representaatio	29
4.2.1. Representaation ulottuvuudet.....	30
4.3. Elokuvan semiotiikkaa	32
4.3.1. Elokuvan autenttisuus	32
4.3.2. Elokuvan kieli ja merkityksen synty	33
4.3.3. Otos.....	34
4.4. Elokuvan narratiivisuus	34
5. KONFLIKTIEN TAUSTAA.....	36
5.1. Bosnian sota	36
5.1.1. Nationalistinen sota	37
5.1.2. YK:n rooli Bosnian sodassa	39
5.2. Ruandan kansanmurha.....	41
5.2.1. YK:n rooli konfliktissa	42
6. ANALYYSI.....	44
6.1. Elokuvien juonirakenne	44
6.1.1. No Man's Land.....	44
6.1.2. Hotelli Ruanda	45
6.2. Kohtausanalyysi: No Man's Land.....	46
6.2.1. Kohtaus 1.: Pluralistinen pohjavire	46
6.2.2. Kohtaus 2.: Suunta kohti solidarismia.....	48
6.2.3. Kohtaus 3.: Puuttumattomuuspolitiikkaa hinnalla millä hyvänsä	50
6.2.4. Kohtaus 4.: Paluu päiväjärjestykseen	52
6.3. Kohtausanalyysi: Hotelli Ruanda.....	55
6.3.1. Kohtaus 1.: Rauhanturvaamista, ei rauhan tekemistä.....	55
6.3.2. Kohtaus 2.: Vain länsimailla on merkitystä.....	56
6.3.3. Kohtaus 3.: Yksilöiden solidarismia	58

6.3.4. Kohtaus 4.: YK: pelkkä välikappale	59
6.4. Elokuva luo merkityksiä	61
6.5. Elokuva purkaa perinteisiä oletuksia	63
6.6. Elokuvan luomat representaation ulottuvuudet.....	64
7. HAVAINTOJA JA KESKUSTELUA	66
7.1. Elokuva humanitaarisen intervention ja puuttumattomuuskeskustelun peilinä.....	67
7.2. Toisen tien mahdollisuus	69
7.3. Elokuvat todellisuuden kuvaajina	70
8. LÄHTEET	73

1. JOHDANTO

Kansainvälisen politiikan teoreettista ja käytännöllistä keskustelua on pitkään jakanut kahtia kaksi erilaista näkemystä valtioiden oikeuksista ja velvollisuuksista. Modernien valtioiden historiasta nouseva valtioiden suvereniteetin kunnioittamisen periaate sekä tuorempi moraalisen suojelevollisuuden periaate muodostavat tämän vastakkainasettelun vastinparit. Tätä ongelmaa ovat lähestyneet niin kansainväliset toimijat huippukokouksissaan kuin kansainvälisen politiikan tutkijatkin teoksissaan ja yksi hedelmällisimmistä keskusteluista on käyty englantilaisen koulukunnan sisällä pluralistisen ja solidaristisen näkemyksen välillä. Väittely siitä tuleeko valtioiden puuttua yksin tai yhteisönä muiden toimijoiden sisäisiin konflikteihin vai jättäytyä seuraamaan tilannetta ulkopuolelta, vaikka valtiot selkeästi rikkoisivat esimerkiksi ihmisten perusoikeuksia, määrittää tätä pluralistista ja solidaristista keskustelua ja linkittää sen myös osaksi laajempaa kansainvälistä yhteisöä koskevaa teoriapohdintaa.

Tämä vastakkainasettelu tulee selkeästi esille tutkimusaineistossani elokuvissa *No Man's Land* sekä *Hotelli Ruanda*. Molemmat elokuvat tarttuvat puuttumattomuus/interventio-ongelmaan ja tuovat esille muun muassa YK:n kyvyttömyyden toimia tilanteessa, jossa sitä toisaalta velvoittaa sille asetettu ihmisoikeuksien suojelevastuu, mutta toisaalta pidättelee vahva suvereniteetin kunnioittamisen velvollisuus. Molemmat elokuvat nostavat vahvasti esille tarpeen humanitaaristen interventioiden suorittamiselle ja yksittäisten ihmisten halukkuuden ryhtyä toimeen tilanteissa, joissa konfliktivaltion kyvyt eivät enää riitä suojaamaan kansalaisiaan. Toisaalta elokuvat myös palauttavat tilanteen niin sanotusti todellisuuteen, jossa kansainvälinen yhteisö kamppailee jatkuvasti solidarististen ja pluralististen näkemysten välimaastossa kykenemättä muuttamaan pitkäaikaisia normejaan.

Englantilainen koulukunta tarjoaa puuttumattomuus- ja interventiokeskustelun lähestymiseen hyvät apuvälineet ja olen päätenyt lähestymään elokuvaa sekä pluralistisesta että solidaristisesta näkökulmasta ja tätä kautta myös muodostuu tutkimuskysymykseni eli miten pluralistisen ja solidaristisen lähestymistavan välinen keskustelu ja vastakkainasettelu näyttäytyvät valitsemassani elokuva-aineistossa?

1.1. Aineiston valinta

Tutkimuksen aineistona toimii kaksi elokuvaa No Man's Land sekä Hotelli Ruanda, jotka kuvastavat kahta eri puolilla maailmaa vuonna 1994 tapahtunutta konfliktia. Populaarikulttuurista nousevia aineistoja on käytetty kansainvälisen politiikan tutkimuksen historiassa verrattaen vähän, mutta mielestäni on tärkeää suunnata kansainvälisen politiikan tutkimuksen huomio totunnaisten aiheiden ja aineistojen lisäksi uusiin suuntiin ja tässä tapauksessa populaarikulttuurin tuottamiin aineistoihin. Tällä tavalla olisi mahdollista laajentaa tutkimuksen alaa ja aineistojen moninaisuutta myös alueille, jotka aiemmin ovat jääneet valtiomiesten puheiden ja sopimustekstien varjoon. Populaarikulttuurin tuottaman tiedon asema on mielestäni noussut merkittävään asemaan yhteiskunnassamme ja se voi tarjota uusia, hedelmällisiä katsantokantoja myös kansainvälisen politiikan tutkimukseen.

Populaarikulttuurista nousevat aineistot näyttävät saaneen aikaisempaa vahvemman roolin kansainvälisen politiikan tutkimuksessa vasta aivan viime vuosina. Kansainvälisen politiikan tutkijat ja opiskelijat ovat käyttäneet tavanomaisista poikkeavia aineistoja opinnäytteissään sekä laajemmissa tutkimuksissaan yhä enenevässä määrin. Hyvän esimerkin tutkimuksista, joissa on käytetty hyväksi elokuva-aineistoja, tarjoaa muun muassa Cynthia Weberin teos *International Relations Theory: A Critical Introduction*, jossa elokuvat avaavat väylän kansainvälisen politiikan teorioiden ymmärtämiseen. Kaunokirjallisuuden puoleen ovat taas kääntyneet mm. Daniel H. Nexon sekä Iver B. Neumann toimittamalla teoksen *Harry Potter and International Relations*, jossa kansainvälisen politiikan kenttää hahmotetaan maailmanmaineeseen nousseiden fantasiakirjojen avulla sekä Heikki Sirviö pro gradu -tutkielmallaan *Erilaisia sotajuttuja: Kirjallisuus politiikkana, ironia metanäkökulmana Veikko Huovisen teksteissä*, jossa kaunokirjallisuuden tuotteita on käytetty tutkittaessa muun muassa sotaa koskevien käsitysten muotoutumista sekä sodankäynnin oikeuttamista.

Elokuvat eivät pelkästään tuota viihdettä ihmiskunnalle vaan voivat niin ikään toimia myös tiedottajan roolissa. Vaikka valitsemani elokuvat ovat vahvasti fiktiivisiä, katson niiden sisältävän kansainväliselle politiikalle tyypillistä ja relevanttia sisällöllistä informaatiota erityisesti siitä, millaista tietoa ja kuvaa suuri yleisö vastaanottaa median tuottamana. Toisaalta se myös tarjoaa välineitä tarkastella sitä, millä tavalla elokuva kuvaa todellisuudesta kumpuavia tapahtumia. Vaikka elokuvaan on lisätty draamallisia efektejä uskon, että niiden taustalta löytyy historiallista kerrontaa ja kannanottoja todellisiin tapahtumiin. Tärkeää on

myös huomata, kuten aikaisemmin jo totesin, että suuren yleisön tietopohja kansainvälisistä kysymyksistä voi suuressa määrin perustua elokuvien tuottamaan tietomaailmaan, jolloin on tärkeää tutkia, millaista informaatiota elokuvat tapahtumista tuottavat ja millaista todellisuutta ne luovat katsojansa mielenmaailmaan. Elokuvan tutkimus voi siis tarjota tietoa tavallisen kansan ajatusmaailmasta, mutta myös suuressa määrin hahmottaa kansainvälisen politiikan areenaakin, sillä yhtäläillä kuin historiallinen tieto sodista, myös sodan kuvaukset, muokkaavat jatkuvasti yhteiskuntaamme. Tätä näkemystä tukee myös aikaisempi tutkimus, joka on ottanut käyttöönsä uudenlaisia aineistoja ja rakentanut kansainvälisen politiikan alaa analysoimalla materiaaleja, jotka eivät rajoitu ainoastaan puhtaasti kansainvälispoliittisiin teksteihin ja tuotoksiin.

1.1.1. Johdatus aineistoon

No man's land on vuonna 2001 valmistunut Oscar-palkittu bosnialainen sotaelokuva, jossa serbi- ja bosniakkisotilaat jäävät yhdessä loukkuun rintamalinjojen välissä olevaan juoksuhaudaan seuranaan miinan päällä makaava haavoittunut bosniakkisotilas. Elokuva pureutuu monitahoisesti konfliktin eri ulottuvuuksiin. Se tuo esille niin YK:n kykenemättömyyden toimia täysivaltaisesti konfliktinliennyttämisessä kuin myös vastapuolten aggressiivisen, välinpitämättömän suhtautumisen vihollisiinsa. Tämän lisäksi elokuva nostaa esille myös sodan järjettömyyden ajatuksen ja sen kuinka julkisivun puhtaana pitäminen nousee kansainvälisten toimijoiden taholta tärkeysjärjestyksessä jopa ihmishenkien edelle.

Elokuva *Hotelli Ruanda* sai ensi-iltansa vuonna 2004. Elokuva kuvaa hutujen ja tutsien selviytymiskamppailua vuoden 1994 kansanmurhan aikana Ruandan pääkaupungissa Kigalissa. Tositapahtumiin perustuvan elokuvan juoni pureutuu yhden miehen kykyyn suojella läheisiään ja tuntemattomia hätätilaan joutuneita yksilöitä tilanteessa, jossa muu maailma on kääntänyt selkensä hätää kärsiville ja nostanut tärkeimmäksi seikaksi länsimaiden kansalaisten evakuoimisen konfliktialueelta. Elokuva hahmottaa YK:n hampaattomuutta kansanmurhan edessä ja länsivaltojen välinpitämättömyyttä kaukaisessa Afrikassa tapahtuvia ihmiskohtaloita kohtaan.

1.1.2. Puuttumattomuuden politiikkaa

Elokuvaa tutkiessani aion keskittyä ennen kaikkea sen luomiin representaatioihin koskien puuttumattomuuden ja intervention käsitteiden välille muodostunutta vastakkainasettelua. Aineistona käyttämäni elokuvat tarjoavat hyvän mahdollisuuden tarkastella elokuvan luomaa kuvaa YK:n mahdollisuuksista toimia erilaisissa konfliktitilanteissa ja toisaalta kyvyttömyydestä tarttua toimeen tilanteen sen vaatiessa. Nämä kaksi vastakkaisiin suuntiin vetävää voimaa taistelevat vahvasti toisiaan vastaan. Erityisesti No Man's Landin loppukohtaus, jota kuvaan ja analysoin myöhemmin varsinaisessa analyysiosiossa, käytännössä levittää katsojan eteen raadollisen kuvan siitä mihin skisma puuttumattomuus- ja interventiokeskustelujen välillä voi johtaa eli totaaliseen ihmisarvon hylkäämiseen olemassa olevan järjestelmän ylläpitämiseksi.

No Man's Land sekä Hotelli Ruanda eivät siis tarinallisesti kierry pelkästään kolmen ihmiskohtalon ympärille tai pakolaisleiriksi muuttuneen Hotelli Des Mille Collinesin henkiinjäämiskamppailuun vaan nostavat voimallisesti esille myös kansainvälisen yhteisön aseman konfliktissa. Elokuvat myös rakentavat kuvalliseen muotoon sen ongelmallisuuden, joka YK:n asemassa toisaalta intervention laillistajana ja toisaalta valtioiden suvereniteetin kunnioittamiseen pyrkivänä toimijana myös todellisuudessa vallitsee.

Tämä vastakkainasettelu antaa hyvät mahdollisuudet lähestyä aihetta kahdelta jokseenkin vastakkaiselta teoreettiselta suunnalta. Englantilaisen koulukunnan omaksuma pluralistinen näkemys valottaa aihetta puuttumattomuuspolitiikan taholta, jossa valtioiden suvereniteetti nostetaan korkeimmaksi tavoiteltavaksi ja ylläpidettäväksi arvoksi. Solidaristinen näkemys taas painottaa toimijoiden moraalista velvollisuutta suhteessa muihin ja nostaa tapetille ihmisoikeuksien suojeluvastuun käsitteen. Yhtäläillä kuin kansainvälisellä areenalla käydään jatkuvaa keskustelua intervention oikeutuksesta suhteessa valtioiden suvereenisuuteen, käydään englantilaisen koulukunnan piirissä kamppailua pluralistisen ja solidaristisen näkemyksen asemasta.

1.2. Teorian ja aineiston asema

Tutkimuksessa elokuva tulee toimimaan todellisen ilmiökentän ja englantilaisen koulukunnan sisällä käytävän teoreettisen ja myös käytännöllisen keskustelun välisenä kaksisuuntaisena peilinä. Näin elokuva tarjoaa teoreettisen moraalikeskustelun tueksi tarttumapintaa todellisen maailman tilanteesta ja näkemyksistä. Toisaalta myös todellinen maailma linkittyy aineiston kautta käytävään teoreettiseen pohdintaan.

Analyysia varten elokuvat tullaan jakamaan pienempiin osiin analysoimalla näin ollen kohtauksia, jotka parhaiten kuvastavat interventio/puuttumattomuus-tematiikkaa. Tällaisella jaottelulla ja elokuvan kokonaisuuden paloittelulla pyrin keskittymään olennaiseen, sillä tutkimusasetelmasta johtuen on turhaa tarkastella elokuvaa pelkästään kokonaisuutena vaan ennen kaikkea välittäjänä teorian ja todellisuuden välillä.

Englantilaisen koulukunnan pluralismi- ja solidarismikeskustelu tarjoaa eräänlaisen lukuperspektiivin eli välineen, jolla tarkastelen aineistoani. Tämän tarkastelun kautta uskon saavani vastauksia tutkimuskysymykseeni ja pystyväni hahmottamaan kolmitahoista tutkimusaluetta eli teoriakeskustelua, elokuvaa ja todellisuuden ilmiökenttää.

Jotta voin tulkita elokuvaa tieteellisesti olen valikoinut tutkimusmetodikseni kokoelman semioottisia sekä narratiivisia välineitä, sillä suoraan hyödynnettävässä muodossa olevaa elokuvatutkimuksen metodia on alaltamme vaikea tai mahdoton löytää ja toisaalta käyttäen hyväksi useita kuvallisen aineiston analyysin tapoja uskon saavani aineistostani ja tutkimusasetelmastani enemmän irti, kuin sitouduttaessa yhteen tiukkaan metodiseen linjaan.

1.3. Tutkimuksen rakenne

Edellä esitellystä asetelmasta tutkimus etenee teoreettisen kehyksen eli englantilaisen koulukunnan peruseräiteiden esittelyyn. Englantilaista koulukuntaa käsittelevässä luvussa tarkastelen koulukunnan teoreettisia näkemyksiä kansainvälisten suhteiden rakentumisesta ja keskustelua valtioiden järjestelmän, kansainvälisen yhteisön sekä maailmanyhteisön olemassaolon mahdollisuuksista ja rajoitteista.

Luvussa 3. nostan esille tutkimuksen ydinaineekset eli pluralistisen- ja solidaristisen keskustelun sekä näiden vastakkaisten näkemysten esille tuomat ongelmat. Luvun tavoitteena on tuoda esille pluralismin ja solidarismin välille muodostuneen vastakkainasettelun perusajatus, jonka mukaan pluralistit painottavat suvereniteetin kunnioittamisen periaatteen koskemattomuutta, kun taas solidaristit uskovat intervention suorittamisen mahdollisuuteen tietyissä olosuhteissa.

Neljännessä luvussa rakennan tutkimukseni metodologisen pohjan semiotiikan tarjoamien käsitteiden avulla. Luku 4.3. tarjoaa tietoa kuvan ja elokuvan sisältämästä informaatiomaailmasta, kun taas semiotiikka itsessään tarjoaa menetelmällisiksi välineiksi sellaisia käsitteitä kuin denotaatio ja konnotaatio sekä representaatio. Metodologisten valintojen jälkeen esittelen elokuvien todellisuuspohjana toimivien Bosnian sodan sekä Ruandan kansanmurhan taustoja. Tämä konfliktien vaiheiden esittely toimii pohjana varsinaiselle analyysille.

Kohtausanalyysi rakentaa koko analyysin perustan luvussa 6. Kohtausanalyysissa pureudutaan denotaation ja konnotaation käsitteiden avulla elokuvan kohtauksien sisältämiin ilmi- ja piilomerkityksiin kohtaus kohtaukselta. Denotaatioiden ja konnotaatioiden avulla pyrin nostamaan esille elokuvista löytyviä puuttumattomuus- ja interventiokeskustelun ydinajatuksia ja analysoimaan näin miten elokuvat kuvaavat pluralististen ja solidarististen näkemysten vaikutuksia konfliktitilanteissa. Kohtausanalyysin jälkeen tarkastelen elokuvia kokonaisuuksina muun muassa niiden rakentamien representaatioiden avulla ja paneudun elokuvien sisältämiin kuvauksiin puuttumattomuus- ja interventiokeskustelusta. Kokonaisuuksien analysointi toimii myös erilliset kohtaukset yhdistävänä työkaluna, jolloin kohtausanalyysissa pirstaloitu elokuva tuodaan taas yhdeksi kokonaiseksi teokseksi.

2. ENGLANTILAINEN KOULUKUNTA

Englantilainen koulukunta on varsin nuori tieteellinen yhteisö, jonka muoto ja ”jäsenistö” on ollut kovan keskustelun kohteena kansainvälisen politiikan tutkijoiden keskuudessa. Useat tahot ovat pyrkineet määrittelemään englantilaisen koulukunnan kannattajia, mutta erimielisyydet ovat edelleen kohtalaisen laajat. Englantilaiseen koulukuntaan liitetään kuitenkin selvästi muutamia nimiä, joista ehkä mainittavimmat tässä tapauksessa ovat ns. vanhan polven Martin Wight, Hedley Bull sekä R.J. Vincent, kun taas nousevina tähtinä

voidaan mainita Timothy Dunne sekä Nicholas Wheeler. (Linklater & Suganami 2006, 14-15.)

Englantilaisen koulukunnan syntyajankohtaa on pyritty määrittämään erinäisten tahojen toimesta. Näyttää melko vahvasti, että jonkinlaisen konsensuksen voimin suuri osa varhaisista englantilaisen koulukunnan teoreetikoista liitetään Brittiläiseen kansainvälisen politiikan teorian komitean (British Committee on the Theory of International Politics) toimintaan. Tosin tätäkin näkökulmaa vastaan on esitetty kritiikkiä. Englantilaisen koulukunnan nimeä käytti ensimmäisenä Roy Jones, joka tosin suhtautui tähän koulukuntaan jokseenkin skeptisesti. Nimitys kuitenkin jäi elämään, sillä se teki selvän eron yhdysvaltalaisiin tutkimussuuntauksiin ja toisaalta myös klassisiin brittiläisiin traditioihin. (Linklater & Suganami 2006, 14-18.)

2.1. Realismi, rationalismi ja revolutionismi

Englantilainen koulukunta haki paikkaansa kansainvälisen politiikan tutkimuksessa läpi 1980-luvun, mutta vuosituhannen viimeisellä kymmenyksellä se oli jo valmis tarttumaan uusiin haasteisiin. Koulukunnan pääperiaatteet olivat muotoutuneet jo edellisen vuosikymmenen aikana.

Englantilaisen koulukunnan teoreettista taustaa ovat määrittäneet pitkälti kolme konseptia, jotka käsittävät valtioiden järjestelmän, kansainvälisen yhteisön sekä maailmanyhteisön. Konseptien perustan muodostavat traditiot, machiavellinen tai hobbeslainen realismi, grotiaaninen rationalismi sekä kantilainen revolutionismi. (Devlen ym. 2005, 172.) Martin Wight kuvaa realisteja perinteisillä sanoilla: anarkia, valtopolitiikka sekä sodankäynti. (Wight 1994, 15.) Realistien näkemykset ihmisluonnosta ovat hänen mukaansa kohtalaisen pessimistisiä ja maailmanpolitiikkaa määrittävän ennen kaikkea luonnontilan, jota valtiot voivat kuitenkin kehittää sosiaalisin sopimuksin. Paradoksaalista on kuitenkin, että tällaiset sopimukset voivat nostaa valtaan tyranneja, jotka ovat varsinaista luonnontilaa pahempia koko ihmisyhteiskunnalle. Wight tekee kuitenkin erotuksen menneisyyden realistien ja nykypäivän realistien välillä ja viittaa nykyisten realistien olevan tavalla tai toisella kiinnittyneitä revolutionismiin. (Wight 1994, 25-26.) Revolutionistista näkemystä kuvaa taas Hedley Bullin määritelmä, jonka mukaan revolutionistinen näkemys on realismiin nähden enemmänkin progressiivinen, jossa pohjimmaisena tavoitteena on ihmiskunnan yhteisö, joka

lopulta poistaisi valtioiden yhteisön tarpeellisuuden maailmasta totaalisesti. (Linklater & Suganami 2006, 30).

Siirryttäessä tarkastelemaan rationalismin ajatusta englantilaisen koulukunnan käsitteistössä on tehtävä selvä ero suhteessa yhdysvaltalaiseen rationalismiin suuntaukseen. Wightin kuvaus rationalistisesta kansainvälisestä politiikasta kuvaakin ehkä kaikkein parhaiten englantilaisen koulukunnan perusvirettä maailman järjestelmää kohtaan: maailman politiikan anarkistisesta rakenteesta huolimatta normatiiviset periaatteet ja kanssakäyminen hallitsevat valtioiden välisiä suhteita ja ihminen ei ole ainoastaan ”synnillinen”, vaan ennen kaikkea rationaalisesti ajatteleva olento. Tämän rationalismin valossa valtiot voivat toimia kansainvälisissä suhteissaan yhteistyössä toistensa kanssa. (Wight 1994, 7-13.) On kuitenkin syytä myös huomauttaa, että rationalistisen näkemyksen omaksuminen ei englantilaisessa koulukunnassa merkitse realismin ja revolutionismin hylkäämistä, vaan lähinnä näiden kolmen tradition linkittämistä toisiinsa (*pluralismi*). (Wheeler 1992, 465-466.)

Vaikka englantilaisen koulukunnan keskuudessa nämä kolme traditiota linkittyvät kiinteästi yhteen ja voivat toisaalta esiintyä maailmassa samanaikaisesti, rationalismi ja kehitys kansainvälisen yhteisön suuntaan ovat nousseet näistä konsepteista ja traditioista vahvimmin muodostamaan teoreettista pohjaa koulukunnan ajatuksille. Seuraavaksi siis onkin syytä keskittyä kansainvälisen yhteisön kysymyksiin.

2.2. Valtioiden (kansainvälinen) järjestelmä, kansainvälinen yhteisö ja maailmanyhteisö

Martin Wight sekä Hedley Bull ovat luoneet englantilaisen koulukunnan neljä perusolettamusta, jotka luovat pohjan myös näkemykselle kolmesta erilaisesta järjestelmämallista.

1. Suvereenit valtiot (kaupunkivaltiot ja kansallisvaltiot) ovat kansainvälisen politiikan pääasiallisia toimijoita.
2. Kansainvälisessä politiikassa vallitsee valtioiden järjestelmä aina kun kahden tai useamman valtion välille muodostuu yhteyksiä, joilla on myös vaikutuksia itse kunkin päätöksiin, jotka taas saattavat valtiot toimimaan jollain tasolla kokonaisuuden osina. (Bull 2002, 8-9.)
3. Kansainvälisessä järjestelmässä vallitsee anarkia, joka tarkoittaa, ettei valtioiden yläpuolella ole yhteistä hallitusta. (Devlen ym. 2005, 179.)

4. Valtiot kansainvälisessä järjestelmässä ovat olemassa kansainvälisessä yhteisössä, jossa ne tunnustavat yhteiset intressinsä sekä arvonsa muodostaen näin yhteisön siinä mielessä, että valtiot kokevat olevansa sidottuja toisiinsa yhteisten hallintosääntöjen ja instituutioiden puitteissa. (Bull 2002, 13.)

Wightin mukaan kansainvälinen yhteisö on monipuolisin yhteisömuoto maailmassa. (Wight 1978, 106) Se on ainutlaatuinen yhteisö, joka muodostuu useista täysin organisoiduista yhteisöistä, mutta joiden määrä on kohtalaisen pieni. Yhteisön jäsenet ovat heterogeenisiä ja niiden yhteinen päämäärä on selviytyminen kansainvälisessä järjestelmässä. (Wight 1978, 106-107.) Ja kun tähän Wightin näkemykseen liitetään yllämainitun Bullin kuvaus kansainvälisestä järjestelmästä (kts. kohta 4.), voidaan selkeästi nähdä grotiaanisen näkemyksen kaiku molempien teoreetikkojen ajatusmaailmassa.

Kiinnostus yhteisöajattelua kohtaan myös muuttaa systeemiajattelun vähempiarvoiseksi, sillä monipuolisuudessaan yhteisö voi tarjota hedelmällisemmän tutkimuspohjan, kuten yhteiset arvot, säännöt ja instituutiot, kuin pelkkä systeemin tarjoama yhteydenpito eri valtioiden välillä. Tästä voidaan vetää myös johtopäätökset, että kansainvälinen yhteisö on kehittyneempi muoto kansainvälisestä järjestelmästä, mutta toisaalta kansainvälinen järjestelmä voi olla olemassa ilman kansainvälistä yhteisöä. Kansainvälinen järjestelmä voi myös sisältää useita kansainvälisiä yhteisöjä. (Devlen ym. 2005, 182-183.)

Kahdesta muusta määritelmästä poiketen maailmanyhteisö nostaa yksilöt, ihmiskunnan ja valtioon kuulumattomat (*nonstate*) toimijat huomion keskipisteeseen. Tämän kantilaisen näkemyksen mukaan on olemassa yhteinen hyvä ja yhteisiä arvoja, jotka kuuluvat koko yhteiskunnalle. Maailmanyhteisö keskittyy siis arvoihin ja ajatuksiin, jotka voivat liikkua valtioiden rajojen yli ja muodostaa yksilöille ja ihmisryhmille yhteisiä tavoitteita ja näin ollen se myös hylkää valtiokeskeisyyden. (Devlen ym. 2005, 183-184.) Muutos kansainvälisestä yhteisöstä maailmanyhteisöön linkittyy ennen kaikkea muutokseen kansainvälisen yhteisön sisällä, jolloin sen on otettava huomioon erilaiset prosessit, instituutiot sekä globaaleihin toimintoihin liitetty normatiivinen kritiikki ja näin ollen kehittää jo olemassa olevia instituutioita sekä toimintoja tai muodostaa kokonaan uusia, jotka haastavat kansainvälisen yhteisön rakenteellisen aseman. (Williams 2005, 21.)

Nämä kolme järjestelmämallia voidaan nähdä myös niin sanottuina ideaalityypeinä niin kuin M. Finnemore niitä kutsuu ja painottaa englantilaisen koulukunnan teoreettisen panoksen

kansainväliseen politiikkaan olleen yleisestikin eräänlaista weberiläistä ideaalityyppien käsittelyä, enemmän kuin todellista systemaattista todisteiden analyysia ja tunnistamista. Vastauksena tähän Bull painottaa kansainvälisen yhteisön, kansainvälisen järjestelmän ja maailmanyhteisön olevan analyyttisiä kategorioita, joita ei näin ollen voi käytännössä nähdä vaan joita voi käyttää tutkittaessa erilaisia kansainvälisen politiikan aspekteja. (Linklater & Suganami 2006, 103.)

Devlenin, Jamesin sekä Özdamarin mukaan tästä kolmijakoisesta näkemyksestä voidaan myös vetää johtopäätös, että englantilainen koulukunta hyväksyy kaikkien näiden kolmen, valtioiden järjestelmän, kansainvälisen yhteisön ja maailmanyhteisön olemassaolon yhtäaikaaisesti kansainvälisessä todellisuudessa. Heidän mukaansa englantilaisen koulukunnan teoreetikot tunnustavat järjestelmän ja yhteisön välisen kilpailuasetelman ja systeemitason kohtaaman rakenteellisen paineen sekä painottavat toimijoiden sekä erilaisten prosessien roolia kansainvälisessä yhteisössä, mutta myös kiinnittävät huomionsa yksilöiden ja ylikansallisten ryhmien vaikutukseen maailmanyhteisön puitteissa. (Devlen ym. 2005, 184.) Tämä lisää tietenkin koulukunnan jokseenkin sekavaa teoretisointia, mutta toisaalta mahdollistaa kansainvälisen politiikan lähestymisen moniulotteisuuden ja mahdollisesti saatavien tulosten monipuolisuuden.

2.3. Strukturalistinen, funktionaalinen ja historiallinen orientaatio

Edellisen kappaleen kolmikantaista jaottelua mukaillen myös englantilaisen koulukunnan tutkimusorientaatiot voidaan Linklaterin ja Suganamin mukaan jakaa kolmeen ryhmään:

Strukturalistisen orientaation mukaisesti tutkimuksen huomio kiinnittyy enemmän maailman institutionaalisiin viitekehyksiin kuin sen polaarisuuteen ja samalla se tekee myös selvän eron valtioiden muodostaman maailman ja paikallisten yhteisöjen välille. Bull nostaa strukturalistisen orientaation ytimeksi kansainvälisen yhteisön, joka on historiallisesti kehittynyt ja jolle on rakentunut paikallisista instituutioista poikkeavat omat instituutiot, joiden kautta ylläpidetään järjestystä maailmanpolitiikassa (Linklater & Suganami 2006, 46.) ja yhteistyötä valtioiden välillä. Bullin mukaan näitä instituutioita ovat vallantasapaino, kansainvälinen oikeus, diplomatia, sota ja suurvaltojen konsertti. (Bull 2002, 71.) Myös Manning käsittelee teksteissään kansainvälisen politiikan rakenteita ja nostaa vahvasti esille ihmisten ja valtioiden suvereniteetin erillisyyden. Hänen mukaansa kansainvälinen yhteisö on sosiaalisesti konstruoitu ja se luo kontekstin, jossa valtiot harjoittavat ulkopolitiikkaansa.

Suvereenit valtiot ovat myös hänen mukaansa ainoita, jotka nauttivat kansainvälisoikeudellisista oikeuksista, mutta kantavat myös tässä suhteessa velvollisuutensa. (Linklater & Suganami 2006, 47-48.)

Strukturalistinen orientaatio puuttuu siis myös kansainvälisen järjestyksen problematiikkaan, jota Hedley Bull on käsitellyt laajasti teoksessaan *Anarchical Society*. Bullin mukaan maailmassa järjestystä ylläpitävät ei pelkästään kansainvälinen laki vaan erityisesti myös säännöt, jotka eivät ole saaneet lain varsinaista voimaa. Hänen mukaansa järjestys siis perustuu ennen kaikkea siihen, että suvereenit valtiot ovat sidottuja kansainväliseen oikeuteen ja moraaliin, mutta joka tapauksessa sääntöjen tulisi olla jatkuvan tarkkailun alla, niiden kehittämisen mahdollistamiseksi. Hänen näkemyksensä kansainvälisestä järjestyksestä ja sen ylläpitämisestä kiteytyy ajatukseen järjestyksen pysyvyydestä sääntöjen ja instituutioiden, joista hän mainitsee jo yllä esiteltyt vallantasapainon, kansainvälisen lain, diplomaattiset mekanismit, suurten valtioiden järjestelmän sekä sodan, yhteistyönä. (Bull 1977, 62-71.)

Bullin mukaan järjestys anarkistisessa yhteiskunnassa ei myöskään vaadi välttämättä yhteisen kulttuurin tai normien olemassaoloa, mutta yhdeksi tärkeimmistä järjestystä luovaksi tekijäksi hän nostaa yhteiset intressit (Bull 2002, 64), kun taas Wight nostaa järjestyksen ylläpitäjänä ja ylipäänsä kansainvälisen yhteisön muodostajana tärkeimpään rooliin yhteisen kulttuurin. Toisaalta Bull seuraa Wightin ajatusta yhteisestä kulttuurista painottaessaan, että kansainvälisen yhteisön olemassaolo riippuu pitkälti siitä, kuinka hyvin yhteisön jäsenet onnistuisivat ylläpitämään kosmopoliittista kulttuuria ja myös levittämään sitä. (Devlen ym. 2005, 186-187.) Tähän Bull viittaa myös nostaessaan esille yhteisten arvojen ja ideoiden merkityksen kansainvälisen yhteisön vahvistamisessa, mutta erityisen huomattavaa on, että Bull ei vaatinut pelkästään läntisten arvojen laajentamista muualle maailmaan vaan erityisesti myös muiden kulttuurien tarjoamien näkemysten suodattamista osaksi kansainvälistä yhteisöä. (Bull 1977, 317.)

Kansainvälisen yhteisön historiallinen tutkimus keskittyy ennen kaikkea menneiden ja nykypäivään vaikuttaneiden valtiojärjestelmien tutkimukseen, kuten Hellenistisen järjestelmän sekä Kiinan sotavaltioiden tutkimukseen. Tämä tutkimuksen ala pyrkii asettamaan eri valtiojärjestelmiä vastakkain ja analysoimaan niiden perusteita ja toisaalta myös paremmuutta suhteessa toisiin aikaisemmin tai myöhemmin vaikuttaneisiin järjestelmiin. (Linklater & Suganami 2006, 74-75.)

Tutkimukseni ydinkysymyksiä käsittelevä funktionalistinen orientaatio taas suuntaa huomionsa siihen miten ja kuinka tehokkaasti nykyinen kansainvälisen yhteisön institutionalistinen järjestelmä on toiminut ja miten tämä suhteutuu muihin mahdollisiin institutionaalisiin rakenteisiin. (Linklater & Suganami 2006, 68-69.) Bull painottaa, että tällä hetkellä kansainvälisessä järjestelmässä ei ole tarjolla parempaa vaihtoehtoa maailmassa nousevien ongelmien ratkaisemiseksi, kuin nykyinen valtioiden järjestelmä. Eikä hänen mukaansa ole syytä olettaa, että esimerkiksi maailman hallitus voisi paremmin vastata esimerkiksi sodan ja rauhan problematiikkaan tai ympäristöstä nouseviin haasteisiin, kuin nykyinen suvereenien valtioiden järjestelmä, jo siitäkin syystä, että valtiot ovat osoittaneet vain vähäistä, jos minkäänlaista kiinnostusta muodostaa maailman hallitusta. (Bull 1977, 252-271.)

Bullin mukaan yhteisön tavoitteena on tuottaa turvallisuutta väkivaltaa vastaan, valvoa keskinäisten sopimusten ylläpitämistä sekä ylläpitää omaisuuden pysyvyyttä (Bull 1977, 4). Tätä yhteisön tehtävää ei voida kuitenkaan Bullin mukaan siirtää suoraan kansainvälisen politiikan alueelle, vaan kansainvälisen yhteisön tehtäviksi muodostuu kuusi tavoitetta: Järjestelmän ja valtioiden yhteisön ylläpitäminen ja suojeleminen mahdollisesti muodostuvaa universaalialta maailmanvaltaa vastaan ja yleisesti valtioiden suvereniteetin ensisijaisuuden suojeleminen, yksittäisten valtioiden suvereniteetin ja itsenäisyyden varjeleminen, rauhan ylläpitäminen siinä mielessä, että sota on sallittu vain tietyissä olosuhteissa yhteisesti sovittujen sääntöjen mukaisesti, valtioiden välisen väkivallan rajoittaminen, kansainvälisten sopimusten valvonta ja suvereenien valtioiden lainsäädännön pysyvyys. (Bull 1977, 8-19.)

Funktionalistiseen orientaatioon on myös kiinteästi liitetty vastakkainasettelu pluralismi ja solidarismi, eli puuttumattomuuden ja interventio myönteisyyden välillä, mutta tähän tutkimukseni ydinkysymykseen syvennyn tarkemmin vasta seuraavassa kappaleessa, jossa myös syvennyn tarkemmin englantilaisen koulukunnan normatiiviseen ja moraaliseen puoleen.

3. PLURALISMI JA SOLIDARISMI

Pluralismin ja solidarismin kahtiajako on kohtalaisen selkeä englantilaisen koulukunnan piirissä. Bullin mukaan pluralistisen näkemykseen mukaan valtiot, jotka ovat kansainvälisen politiikan keskeisimpiä toimijoita, eivät osoita toisiaan kohtaan solidaarisuutta. Valtiit voivat

kuitenkin saavuttaa erinäisissä asiayhteyksissä keskinäisiä sopimuksia, jotka eivät kuitenkaan yllä lain asemaan. Solidaristisen näkemyksen mukaan kansainvälisessä yhteisössä on solidaarisuutta tai ainakin potentiaalista solidaarisuutta, jonka avulla toimijat voivat kampanjoida lainrikkajia vastaan. (Linklater & Suganami 2006, 60.)

Pluralistinen näkemys nojaa vahvasti vuosisataiseen valtioiden itsemäärämisoikeuden traditioon ja puuttumattomuuden politiikkaan, kun taas solidaristit siirtävät keskustelun keskipisteeseen yksilöiden oikeudet ja mahdollisuuden kansainvälisen yhteisön suorittamaan interventioon tilanteessa, jossa perustavanlaatuiset ihmisoikeudet ovat uhattuina. Ihmisoikeuksien suojelemisen periaatteen lisäksi solidarismi nostaa esille myös laillisen ja laittoman sodan syyt sekä lain täytäntöönpanon mekanismit. (Linklater & Suganami, 2006, 64-66.) Sodan lailliset syyt linkittää solidarismin lähelle oikeutetun sodan teoriaa ja toisaalta lain täytäntöönpanon mekanismit viittaavat erityisesti toimijoiden mahdollisuuksiin käyttää erinäisiä pakkokeinoja väärintoimijoita kohtaan.

3.1. Pluralismi

Pluralistinen näkemys kansainvälisestä yhteisöstä rakentuu pitkälti yhteiselle näkemykselle valtioiden olemassaolon tunnustamisesta. Tämän myötä nousevat esille vastavuoroinen valtioiden suvereniteetin tunnustaminen sekä puuttumattomuuden normi. Näiden peruseriaatteiden mukaisesti pluralistinen kansainvälinen yhteisö keskittyy hallinnoimaan valtioiden rinnakkaiselon sujuvuutta ja suuntaa huomionsa ennen kaikkea valtioiden väliseen turvallisuuteen ja sen ylläpitämiseen. (Bellamy & McDonald 2004, 313.)

Bullin teoksessaan *The Anarchical Society* esittämä käsitys kansainvälisestä järjestyksestä on kohtalaisen realistinen. Hänen mukaansa kansainvälisten suhteiden perustana on valtion tai itsenäisen poliittisen yhteisön olemassaolo. Valtion tai poliittisen yhteisön tunnusmerkkejä ovat hallinto sekä suvereniteetti suhteessa tiettyyn alueeseen ja sen populaatioon. Toisaalta valtiot omaavat suvereniteetin suhteessa tähän territorioon sekä sen populaatioon yli kaikkien muiden auktoriteettien, mutta toisaalta ne omaavat myös suvereniteetin suhteessa ulkomaailmaan. Tämä kaksitahoinen suvereniteetti muodostaa perustan puuttumattomuusnormin olemassaololle. Valtion tulee myös kyetä toimimaan tämän suvereniteetin mukaisesti, sillä muutoin sitä ei voida pitää varsinaisena valtiona lainkaan. (Bull 1977, 8.)

Bullin näkemys kansainvälisestä järjestelmästä on kuitenkin erotettava selvästi realismista, sillä hän ei allekirjoita täysin realistien näkemystä oman eduntavoitteluun keskittyvistä valtioista tai ajatusta ”might is right”, vaan näkee kansainvälisen järjestelmän sisältävän myös erinäisiä lakeja ja moraalisia normeja, jotka ohjaavat valtioiden toimintaa rajojensa ulkopuolella. (Wheeler 1992, 464.)

Bullin mukaan valtioiden järjestelmän ylläpitäminen on kansainvälisen yhteisön pääasiallinen ja ensisijainen tehtävä. (Bull 2002, 16.) Näin ollen kansainvälisen politiikan turvallisuusajattelun tulisi keskittyä ennen kaikkea valtioiden turvallisuuteen. (Bellamy & McDonald 2004, 308.) Tätä pluralistista ajatusta syventäen Jackson on todennut, että yksittäisten valtioiden ongelmat eivät ole muiden kannettavissa, vaan niin sanottujen epäonnistuneidenkin valtioiden ongelmat ovat näiden valtioiden sisäisiä kysymyksiä, joihin muiden valtioiden ei tule puuttua, ellei erityistä avustusta pyydetä. (Suganami 2003, 263)

Pluralistien mukaan huomion kiinnittäminen solidaristien tapaan, ennen kaikkea yksilöiden turvallisuuteen ja oikeuksiin voi lopulta johtaa itsetuhoisiin lopputuloksiin, sillä yksilöiden turvallisuus perustuu ennen kaikkea kansainväliselle järjestykselle. (Bellamy & McDonald 2004, 308.) Näin ollen valtioiden järjestelmän turvallisuus ja rauha tulisi nostaa yksilöiden ja yleisesti ihmisten oikeuksien edelle, jotta ihmisyyhteiskunta voi valtioiden turvallisuuden kautta nauttia henkilökohtaisesta turvallisuudesta.

Pluralismi sitoo kansainvälisen yhteisön tiettyihin territorioihin ja näin ollen erottaa sen käytännössä alueettomasta maailmanyhteisöstä. Williams nostaa kuitenkin esille mahdollisuuden pluralistisesta maailmanyhteisöstä. Hänen mukaansa maailmanyhteisön ei tarvitse olla kosmopolitanistinen ja pluralistien luopuessa, ainakin osaksi, jäykästä territorionäkemyksestään nämä voisivat laajentaa katsantokantaansa kohti maailmanyhteisöä, jossa territoriot olisivat osa yhteisöä, mutta vain osa. Williams myös toteaa, että maailmanyhteisössä jonkinlaiset rajat tulee säilymään, sillä maailmassa ei vallitse tällä hetkellä yhteistä homogeenista identiteettiä, kulttuuria tai yhteiskuntaa, joka voisi ratkaista ihmisyyhteiskunnan toimimiseksi vaadittavat vallan ja kontrollin tarpeet. (Williams 2005, 28-30.)

On otettava myös huomioon englantilaisen koulukunnan perusajatus maailmanyhteisön, kansainvälisen yhteisön ja valtioiden järjestelmän samanaikaisesta olemassaolosta, jolloin sekä solidarismin, että pluralismin on oletettavasti joustettava ääri näkemyksistään.

3.1.2. Pluralismi ja interventio

Hedley Bullin mukaan interventio nähdään kansainvälisessä politiikassa ennen kaikkea moraalisesti ja laillisesti vääränä. Yleisesti voidaan sanoa pidettävän oikeutettuna, että jokaisen suvereenin valtion tulisi nauttia muiden valtioiden suunnalta kunnioitusta hallitsemaansa aluetta kohtaan. Bull kuitenkin myöntää, että interventio on kieltämättä osa modernia kansainvälistä politiikkaa. Interventioajatuksen puolustamiseksi onkin pyritty löytämään poikkeuksia puuttumattomuuden normille.

Interventio on joissain tapauksissa nähty hyväksyttäväksi, jos kohdevaltio on kutsunut intervention suorittajan avukseen tai jos on ollut ilmeistä, että ilman interventiota kohdevaltion ihmiset joutuvat kärsimään epäoikeudenmukaisesta hallinnosta kotimaassaan. Näiden lisäksi intervention oikeutusta on haettu kansainvälisen yhteisön suunnalta, jolloin kansainvälisen organisaation kollektiivinen autorisointi intervention suorittamiseksi on nähty ensiarvoisen tärkeänä intervention laillistamiseksi. (Bull 1984, 1-3.)

Vaikka Bull myöntää joidenkin teoretikkojen ja moralistien suunnan mielenkiintonsa intervention oikeutukseen, interventio hänen mukaansa nähdään kansainvälisessä politiikassa pohjimmiltaan vääränä. Puuttumattomuuspolitiikan mukaisesti Bull toteaa, että valtioilla ja itsenäisillä poliittisilla yhteisöillä tulee olla oikeus poliittisten alueittensa koskemattomuuteen, olipa sitten kyseessä pieni tai suuri valtio tai yhteisö. (Bull 1984, 2-3.) Hänen mukaansa puuttuminen toisten valtioiden sisäisiin tekijöihin ja intervention suorittaminen vaativat koko kansainvälisen yhteisön hyväksynnän, jonka tulisi toimia intervention legitimoimisen taustalla, mutta hän suhtautui myös hyvin skeptisesti mahdollisuuteen, että yhteisö pystyisi ikinä saavuttamaan tällaista konsensusta. (Wheeler 1992, 480.)

3.2. Solidarismi

Solidarismi on englantilaisen koulukunnan piirissä liitetty usein maailmanyhteisö ajatteluun ja näin ollen pluralismista poikkeavaksi ilmiöksi. On kuitenkin muistettava, että solidaristit ovat osa englantilaista koulukuntaa ja puoltavat ajatusta kansainvälisestä yhteisöstä. Tässä tapauksessa on kuitenkin tärkeä huomata, että solidarismin sisältä löytyy niin sanottuja heikompia ja vahvempia solidaristeja, jolloin vahvemman suunnan kannattajat eittämättä

suuntautuvat jotakuinkin voimakkaasti kohti muutosta kansainvälisestä yhteisöstä maailmanyhteiseksi. (kts. esim. Bellamy & McDonald 2004; Williams 2005.) Tästä syystä on tärkeää tarkastella solidarismien vaikutuksia suhteessa muutospyrkimykseen kansainvälisessä politiikassa, jolloin tutkimus kääntyy kohti maailmanyhteisön mahdollisuutta.

Maailmanyhteisön ajatus linkittää solidarismien, kuten yllä on jo mainittu, ihmisoikeuksien ylläpitämiseen ja suojeluun sekä erityisesti siirtää huomiota valtioista kohti yksilöitä ja laajempaa ihmisyhteisöä. Erityisesti kylmän sodan jälkeisen kehityksen valtiokeskeiselle ajattelulle aiheuttamat ongelmat, kuten kyvyttömyys toimia tilanteissa, joissa vaadittaisi puuttumista toisen valtion sisäisiin tekijöihin humanitaarisin perustein, ovat siirtäneet kansainvälisen politiikan huomion suuntaa yhä enenevässä määrin kohti solidarismia ja mahdollista maailmanyhteisön muodostumista. (Williams 2005, 21.)

Solidaristien mukaan tällainen maailmanyhteisö perustuu ennen kaikkea ajatukselle, jonka mukaan tietyt ideat ja arvot tai oikeudet ja velvollisuudet tulisi jakaa globaalisti. Tällaisena ideana ja velvollisuutena voidaan nähdä muun muassa interventio, joka ei kuitenkaan toimi nykyisessä pluralistisessa mallissa ja näin ollen tarvitsee tuekseen uusia näkemyksiä kansainvälisistä ihmisoikeuksista ja yleisesti ihmisten oikeuksista suhteessa valtioon. Solidaristisen keskustelun voidaan nähdä myös kytkeytyvän ajatuksiin nousevista kansainvälisistä ja globaaleista voimista, jotka omaksuvat kansainvälisen toimijan roolin valtioista poikkeavasti. Tällaisiksi toimijoiksi voidaan nostaa muun muassa media tai esimerkiksi Kansainvälinen rikostuomioistuin (ICC), joka vaikkakin on muodostettu itsenäisten valtioiden neuvotteluiden kautta ja vaatii valtioiden välisen järjestyksen olemassaoloa, voidaan nähdä globaalin logiikan esiinmarssina kansainvälisen yhteisön sisällä. (Williams 2005, 25-27.) Maailmanyhteisön muodostuminen voi myös antaa menestymismahdollisuuden sellaisille identiteeteille, jotka eivät ole valtioihin sidoksissa ja tätä kautta ne voivat jopa luoda itselleen instituutioita joiden kautta toimia. (Williams 2005, 31.)

Nicholas Wheeler tarttuu teoksessaan *Saving Strangers* ongelmaan tuntemattomien auttamisesta tilanteissa, joissa näiden hallitukset harjoittavat väkivaltaisuuksia tai muita laittomuuksia kansalaisiaan kohtaan. Näkemykset interventiopolitiikkaa kohtaan ovat vaihdelleet ajan kuluessa. Lähimmäksi interventiopolitiikan hyväksymistä on luultavasti menty YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa, jossa YK on määrittänyt ihmisoikeuksien päämääriä ja asettanut yksittäiset hallitukset näin ollen laajemman kansainvälisen yhteisön

tarkkailun alaiseksi. Kansainvälinen yhteisö on siis pyrkinyt ottamaan normatiivisia askeleita kohti vastuunkantoa laajemmasta maailmanpoliittisesta tilanteesta, mutta todelliset instrumentit tämän toiminnan ylläpitämiseksi puuttuvat edelleen. Näin ollen interventionistinen politiikka on nähty enemmän laittomana toimintana, kuin todellisena ihmisoikeuksien puolustajana. (Wheeler 2002, 1.)

Wheeler perustaa näkemyksensä humanitaarisen interventiopolitiikan asiantilasta vahvasti kansainvälisen oikeuden keskuudessa käytyyn keskusteluun. Tällä tavoin Wheeler käy myös avoimesti vastustamaan realistien näkemystä kansainvälisen oikeuden olemattomuudesta suhteessa valtioiden omavaltaiseen ja itsekeskeiseen toimintaan nähden. Habermasia lainaten Wheeler jatkaa: ”On tehtävä erottelu vallan, joka perustuu dominoinnin ja voiman yhteistoimintaan, ja vallan joka on legitiimiä koska se perustuu (predicated) jaettuihin normeihin, välillä.”. (Wheeler 2002, 2.)

Wheelerin mukaan valtiot muodostavat kansainvälisen yhteisön, joka perustuu yhteisille suvereniteetin, puuttumattomuuden sekä voimankäytöstä pidättäytymisen säännöille. Normit kuitenkin rajoittavat kaikkein voimakkaimpiakin toimijoita. Kansainvälinen legitimizeetti ei ole yksittäisten toimijoiden kontrollissa eli valtiot eivät voi rakentaa itselleen sopivaa legitimizeettiä erilaisissa tilanteissa muista toimijoista välittämättä (poikkeaa mm. E.H. Carrin näkemyksestä). (Wheeler 2002, 6-7.)

Jos tietyt toimet on poissuljettuja, koska niitä ei voida legitimoida, voidaan vetää johtopäätös, että jos legitimoinnin periaatteissa tapahtuu muutoksia johtaa tämä uusien toimien legitimoinnin mahdollisuuteen. Wheeler viittaa tähän käsitellessään humanitaaristen vaatimusten legitimaation puuttumista vielä ennen 1970-lukua, mutta tämän periaatteen muuttumista siirryttäessä kylmän sodan jälkeiseen aikaan 1990-luvulle. Tällä Wheeler viittaa YK:n autorisoiman humanitaarisen intervention ajatuksen kehitykseen. Kehitys ei vielä ole kuitenkaan huipussaan, sillä uutena haasteena on vielä nykypäivänäkin turvallisuusneuvoston päätöksistä poikkeavan yksittäisen valtion tai alueellisen organisaation suorittaman humanitaarisen intervention legitimointi. (Wheeler 2002, 8.)

3.2.1. Teoria legitimoimista humanitaarisesta interventiosta

Wheelerin näkemys legitimoimista humanitaarisesta interventiosta lähestyy voimakkaasti oikeutetun sodan teorian periaatteita. Hänen mukaansa intervention tulee täyttää tiettyjä

periaatteita voidakseen olla todella humanitaarinen. Nämä periaatteet voidaan jakaa neljään ryhmään:

1. Interventiolla tulee olla oikeutettu syy eli intervention kohdevaltiossa täytyy vallita äärimmäinen humanitaarinen hätätila.
2. Voimankäytön tulee olla viimeinen mahdollisuus eli ratkaisua hätätilaan tulee tavoitella ensin diplomaattisin keinoin.
3. Interventiossa on noudatettava kohtuullisuuden ajatusta eli voiman käytössä on pyrittävä välttämättään liiallisuutta.
4. Interventiota suunniteltaessa ja suoritettaessa täytyy olla suuri mahdollisuus, että voiman käyttö johtaa positiivisiin humanitaarisiin lopputulemisiin. (Wheeler 2002, 33-34.)

Wheeler tarkentaa vielä, että äärimmäinen humanitaarinen hätätila vallitsee, kun ainoa mahdollisuus pelastaa väkivaltaisuuksien kohteeksi joutuneet ihmiset on ulkopuolisen toimijan puuttuminen tilanteeseen. On siis tehtävä erottelu päivittäisten ihmisoikeusrikkomusten ja erityisten brutaalien väkivaltaisuuksien sekä ihmisyyttä kohtaan tehtyjen rikkomusten ja rikosten välillä. Muun muassa massamurhat ja kansanmurhat ovat ilmeisiä humanitaarisen intervention oikeuttajia, mutta se, missä vaiheessa interventio suoritetaan, on merkittävää, sillä liian myöhäiset toimenpiteet eivät voi enää pelastaa niitä, jotka on jo murhattu tai väkivalloin siirretty asuinalueiltaan.

Intervention legitimiys nostaa kuitenkin esiin useita ratkaisemattomia kysymyksiä. Ongelmalliseksi tilanteen tekee muun muassa miten todistetaan todellisen intervention tarpeen olevan olemassa, jos ei voida odottaa massamurhien alkamista? Yhtäläisen ongelman asettaa vaatimus voiman käytöstä viimeisenä mahdollisuutena. Voiko voimankäyttö ylipäänsä olla vastaus humanitaarisiin katastrofeihin ja mitkä ovat oikeutettuja sotatoimien kohteita? Onko siviilit jätettävä sotatoimien ulkopuolelle, jopa sillä uhalla että intervention suorittajat kohtaavat äärimmäisiä menetyksiä joukoissaan suojatessaan siviilejä? Etukäteen ei voida myöskään tietää, että enemmän elämiä tullaan säästämään suorittamalla interventio, kuin mitä tullaan menettämään ja että intervention suorittajien moraaliset valtuutukset eivät ala lähennellä niiden toimintaa, joita vastaan he taistelevat. On myös mahdotonta arvioida etukäteen johtaisivatko väkivallattomat vaihtoehdot yhtäläiseen tulokseen vähemmillä kuluilla. Yhtäläillä tätä on mahdotonta arvioida myöskään jälkikäteen. (Wheeler 2002, 34-37.)

Wheelerin mukaan humanitaariset lopputulemat ja väkivallan kohtuullinen käyttäminen kulkevat käsi kädessä. Intervention suorittajan velvollisuudet eivät kuitenkaan pääty sotatoimien loppumiseen. Onnistuneen humanitaarisen intervention jälkeen sen suorittajan tulisi asettaa kohdevaltioon sellainen poliittinen järjestelmä joka perustuu ihmisoikeuksien suojelemiselle. Intervention suorittajan läsnäolo kohdevaltiossa on äärimmäisen tärkeää, sillä vetäytyminen ei saa johtaa uusiin väkivaltaisuuksiin ja tappamiseen. Tästä muodostuukin solidaristien kannattama kaksitahoinen tavoite: pelasta ja suojele. Pelastaminen muodostaa lyhyen aikavälin tavoitteiden ytimen, kun taas pitkällä aikavälillä on pyrittävä suojelemaan ihmisiä ja estämään tulevaisuuden ongelmat. (Wheeler 2002, 37.)

Solidaristit asettavat ihmisoikeuksien rikkomuksista kärsineet teoretisointinsa keskiöön. Näin ne siirtävät huomion valtioiden näkemyksistä ja motiiveista toisaalle, asettaen intervention suorittajien motiivit uuteen valoon. Tämä mahdollistaa sen, että vaikka interventio perusteltaisiin ei-humanitaarisista lähtökohdista, voidaan se silti nähdä humanitaarisena, jos motiivit ja keinot eivät vähennä positiivisten humanitaaristen lopputulemien mahdollisuutta. Jos tällaiset toimet pelastavat henkiä, ei näitä Wheelerin mukaan tulisi tuomita ja rangaista. Tästä huolimatta Wheeler painottaa, että kansainvälisen yhteisön tulisi varata tukensa ainoastaan sellaisille toimijoille, jotka antavat humanitaarisille syyille merkittävän aseman päättäessään interventiosta ja täyttävät näin jotkin tai kaikki humanitaarisen intervention kriteerit, jotka on esitelty tämän kappaleen alussa. (Wheeler 2002, 38-39.)

Paljon puhuttanut kysymys on kuitenkin myös: onko humanitaarinen interventio ilman turvallisuusneuvoston hyväksyntää laitton? Turvallisuusneuvoston hyväksyntä on kuitenkin hyvin tilannesidonnainen. Wheelerin mukaan, vaikka turvallisuusneuvoston auktoriteettiä tuleekin pitää yllä ja arvostaa, tämä laillinen vaatimus voidaan kiertää äärimmäisen humanitaarisen hädän ollessa kyseessä. Hänen mukaansa humanitaarinen interventio on moraalisesti sallittu, mutta sitä ei tulisi laillistaa. Tämä ajatus johtaa kuitenkin kansainvälisen lain heikentymiseen, kun valtioilta vaaditaan lain rikkomista vaikkakin yhteisen ihmisyyden nimissä. Tämä ongelma olisi ratkaistavissa, jos kansainvälinen laki siirtyisi kohti solidaristista suuntaa ja tunnustaisi unilateraalisen humanitaarisen intervention. YK julistuksista löytyy tälläkin hetkellä interventiota puoltavia, mutta myös sen jyrkästi kieltäviä kohtia. (Wheeler 2002, 41-45.)

Ongelmallisen humanitaarisesta interventiosta tekee myös sen selektiivisyys. Humanitaarisen intervention voidaan nähdä olevan moraalisesti sallittua, mutta tästä huolimatta se ei

välttämättä ole moraalinen velvollisuus. Valtioilla on vielä tällä hetkellä mahdollisuus valita kohteensa pelkästään omista lähtökohdistaan käsin. Valtiot eivät siis ole muodostaneet konsensusta säännöistä, jolloin kohteesta riippumatta ryhdyttäisi toimiin, oli siitä hyötyä intervention suorittajalle tai ei. Toisaalta kaikissa tilanteissa ei voida toimia samojen sääntöjen mukaisesti, vaan interventio vaatii pitkällistä tilannekohtaista harkintaa. Äärimmäiset hätätilat ovatkin erityisiä tilanteita, joissa valtioiden pitää valita pluralistisen ja solidaristisen näkemyksen väliltä itselleen paras vaihtoehto harkitessaan omia menettelytapojaan. Valinnat eivät kuitenkaan pääty vielä siihen hetkeen, kun valtio päättää tarttua humanitaarisen intervention mahdollisuuteen. Tämän jälkeen valtion tulee vielä harkita väkivallankäytön välttämättömyyttä ja kohtuullisuutta ja toisaalta sitä voiko väkivallan käyttö johtaa menestyksellisiin lopputuloksiin. (Wheeler 2002, 48-51.)

3.2.2. Solidarismien kritiikkiä

Humanitaarisen intervention ajatus asettaa jännitteen järjestyksen ja oikeuden välille. Pluralistien mukaan valtiot, eivät yksilöt, ovat pääasiallisia oikeuksien ja velvollisuuksien kantajia. He ovat skeptisiä ajatusta kohtaan, jonka mukaan valtiot voisivat muodostaa laajemmalle ulottuvan yhteisymmärryksen kuin eettisen yhteiselon minimin. Yksilön oikeuden kehittäminen unilateraalien humanitaarisen intervention kautta asettaa valtioiden väliselle järjestykselle muodostetun rakennelman vaaraan.

Pluralistit nostavat voimakkaasti esiin huolensa siitä, että kansainvälisen konsensuksen puuttuessa unilateraalien toiminnan hallinnoimisesta, valtiot toimivat omien moraalisten periaatteidensa mukaisesti heikentäen näin kansainvälistä järjestystä, joka on rakennettu suvereniteetin, puuttumattomuuden ja voimakeinojen käytöstä pidättäytymisen normeille. Humanitaariset selitykset voivat myös verhota toimijoiden itsekeskeisiä tavoitteita ja näin ollen valtiot voivat käyttää hyväkseen mahdollista humanitaarisen intervention legitimaatiota omien tavoitteidensa saavuttamiseksi. Tämä taas vahvistaa valtioiden eriarvoisuutta, kun vahvat valtiot voivat käyttää muita paremmin tätä legitimaatiota hyväkseen. Humanitaarisen intervention ollessa kyseessä valtiot ovat osoittautuneet haluttomiksi uhrata sotilaitaan tai taloudellisia resurssejaan interventioon, ellei tästä ole selvää hyötyä. Valtioilla ei ole myöskään mitään syytä vaarantaa sotilaitaan tai siviiliväestöään vieraiden pelastamiseksi. Kansalaiset ovat jokaisen yksittäisen valtion velvollisuuksien omia kohteita, eivätkä näin ollen kuulu muiden valtioiden huolen piiriin. (Wheeler 2002, 29-32.)

Solidaristit taas painottavat oikeusajatuksen syventämisen ideaa kansainvälisen yhteisön legitimaation pohjana. Näin ollen solidaristit eivät tahdo kiinnittää oikeuden ja järjestyksen asemaa pysyvään jännitteeseen, vaan etsiä näiden välille positiivista molemminpuolista keskinäisriippuvuutta. Valtiot eivät ole vastuussa pelkästään omien kansalaistensa hyvinvoinnista vaan laajemmin koko maailman ihmisten oikeuksista. Valtiot eivät näin ollen ole irrallisia toimijoita, vaan ne ovat sidottuja kansainvälisen yhteisön sääntöihin ja normeihin ja toimiessaan näiden sääntöjen vastaisesti, joutuvat lähes poikkeuksetta selityselvöllisyyteen suhteessa muihin toimijoihin. (Wheeler 2002, 11-26.) Solidaristien mukaan valtiot eivät ole velvollisia suojelemaan ihmisoikeuksia pelkästään omien rajojensa sisäpuolella, vaan myös muiden valtioiden alueilla. Suvereenit rajat eivät heidän mukaansa ole moraalisia rakennelmia, jotka olisivat pysyviä. Koska suvereniteetti ei luo luonnollisia tai annettuja rajoja moraalille velvollisuuksillemme, voivat valtiot asettaa kansalaisensa ”vaaraan” humanitaaristen lopputulemien vuoksi. Humanitaariselta pohjalta toimiaan selittävät valtiot myös asettavat itsensä muiden toimijoiden arvosteltavaksi, sillä jos nämä epäonnistuvat toimissaan, joutuvat he selvittämään tekojaan muulle yhteisölle. Tämä ehkäisee humanitaaristen perusteiden väärinkäyttöä. Toisaalta interventio voi myös epäonnistua, vaikka motiivit ja keinot olisivat oikeassa suhteessa humanitaarisia. Tässä tapauksessa, jos päättäjät ovat kuitenkin tehneet kaikkensa, ettei heidän toimistaan löydy virheitä, jopa epäonnistunut interventio voidaan nähdä humanitaarisena. (Wheeler 2002, 39-40.)

Tästä syystä myös intervention mahdollisuus voidaan nostaa keskustelun ytimeen, erityisesti humanitaaristen normien rikkomusten ollessa kyseessä. R. J. Vincent viittaa tähän mahdollisuuteen kuvatessaan vakavia uhkia ihmishengille ympäri maailmaa, jolloin kansainvälisen yhteisön velvollisuudeksi saattaa langeta humanitaarisen intervention toteuttaminen. (Vincent 1986, 126-127.)

Yhden suurimmista ongelmista solidarismille aiheuttaa pluralismin esiin nostama yhteisen näkemyksen puuttuminen kansainvälisestä politiikasta. Eettinen erilaisuus vaikeuttaa valtioiden solidaristista toimintaa ja suuntaa niiden huomion ennen kaikkea omiin sisäisiin ongelmanasetteluihinsa. Jo Westfalenin rauhaa solmittaessa ratkaisemattomaksi päätyneet näkemykset totuudesta, hyvän elämänperusteista sekä yksilön moraalista perustasta hiertävät edelleen kansainvälisen politiikan kenttää. Nämä moraaliset ongelmat on edelleen jätetty yksittäisten valtioiden sisäisiksi ongelmiksi ja näyttää vahvasti sille, että uudella vuosituhatlaskallaan ratkaisua ongelmaan ei ole onnistuttu löytämään. Tämä kansainvälisen järjestelmän puute vahvistaa pluralistien asemaa kansainvälisen yhteisön kannattajina, mutta

solidaristit vetoavat tästä huolimatta syntyvään, vaikkakin rajalliseen, universaalin etiikan konsensukseen ja painottavat tarvetta tämän seikan huomioon ottamiseen, jotta muun muassa taistelu ihmisoikeusrikkomuksia vastaan mahdollistuisi. (Williams 2005, 22.)

Wheelerin mukaan solidarismi pitää yllä yksilöiden hyvinvointia eripuolilla maailmaa, kun taas pluralismi keskittyy vain minimijärjestyksen olemassaoloon valtioiden välillä. Huomattavaa kuitenkin on, että ilman valtioiden välistä rauhaa ja perusjärjestyksen olemassaoloa myöskään yksilöiden suojeleminen väärintekijöiltä ei ole mahdollista. (Linklater & Suganami 2006, 71-72.) Bull nostaakin esille vahvasti pelkonsa solidarismin vaikutuksesta kansainvälisen politiikan järjestykseen. Hän toteaa, että jos oikeus ja erityisesti ihmisoikeudet nostetaan tärkeimmäksi prioriteetiksi kansainvälisen politiikan areenalla, niin tämä asettaa valtioiden välisen järjestyksen ja rauhan vaakalaudalle. Tällöin intervention esiin nostaminen antaa valtioille mahdollisuuden toimia unilateralistisista lähtökohdista, ohittaen valtioiden konsensuksen ja puuttumattomuuden tematiikan, ja aloittavan intervention omista itsekkäistä lähtökohdistaan. (Wheeler 1992, 463-477.) Ja kuten Williams nostaa esille Robert Jacksonin teoksesta *The Global Covenant* muutokset puuttumattomuuden normista kohti kosmopolitistista normatiivista tavoitetta, kuten ihmisoikeuksien ylläpitäminen ja suojeleminen, voi synnyttää konfliktin riskin suhteessa valtioihin, jotka eivät hyväksy tai edes täysin ymmärrä tällaisten maailmaa syleilevien ajatusten tarkoitusta. (Williams 2005, 23.)

Vaikka R.J. Vincent on teoksessaan *Non-intervention and International Order* liitetty vahvemmin pluralistien leiriin kuin solidaristeihin, voidaan hänen toisessa pääteoksessaan *Human Rights and International Relations* nähdä siirtymää kohti solidaristisempaa suuntausta. Kun Bull esitti kritiikkinsä universaalien ihmisoikeuksien olemassaoloa kohtaan, Vincent suuntasi huomionsa niin sanottuihin perusoikeuksiin. (Wheeler 1992, 478-479.) Nämä perusoikeudet, erityisesti ihmisoikeudet, koskettavat kaikkia maailman ihmisiä universaalisti ja sisältävät ajatuksen muun muassa vapaudesta sekä turvallisuudesta ja oikeuksien ulottumisesta kaikkiin yksilöihin heidän yhteiseen ihmisyyteensä ja moraaliseen perustaansa pohjautuen. (Vincent 1986, 1-14.) Hän myös myöntää, että näkemykset ihmisoikeuksista vaihtelevat eri kulttuurien välillä huomattavastikin, mutta maailmassa on myös perusta tällaisille perustavanlaatuisille ihmisoikeuksille. (Wheeler 1992, 478-479.)

Aiemmin esitellystä Hedley Bullin näkemyksestä intervention ja kansainvälisen yhteisön saavuttaman konsensuksen epätodennäköisyydestä poiketen Vincent suhtautuu intervention mahdollisuuteen jotakuinkin positiivisemmin. Hänen mukaansa tavoitteena ei ole saavuttaa

minkäänlaista yleistä ja kaikkivoipaa oikeutusta interventiota varten, mutta tämän hetkinen kehitys asettaa valtioiden sisäiset regiimit uudenlaisen tarkastelun kohteeksi. (Vincent 1986, 152.) Wheeler lisää tähän näkemykseen vielä tarpeen punnita intervention aiheuttamia kärsimyksiä suhteessa puuttumattomuuden aiheuttamiin uhkiin ihmiselämälle. (Wheeler 1992, 480.) Poikkeaminen puuttumattomuuspolitiikasta tulisi siis tehdä aina harkiten, ei pelkästään moraalista velvollisuutta, vaan myös käytännössä intervention aiheuttamia mahdollisia lisäkärsimyksiä punniten.

4. METODOLOGISET RATKAISUT

Kuten jo edellisessä kappaleessa mainitsin, tutkimukseni metodiseksi pohjaksi on valikoitunut semiotiikka, jonka avulla perehdyn elokuvan representaatioihin. Pyrin näin hahmottamaan kuinka elokuva *No Man's Land* sekä *Hotelli Ruanda* kuvastavat englantilaisen koulukunnan pääteemojen pluralismin ja solidarismin välillä vallitsevaa vastakkainasettelua. Semiotiikan avulla uskon pystyväni nostamaan elokuva-aineistostani esille sen luomia merkityksiä suhteessa interventio- ja puuttumattomuuskeskusteluun ja hahmottamaan niitä representaatioita, jotka elokuvassa kuvastavat ympärillämme vallitsevaa todellisuutta.

Lähestyn elokuvan representaatioita ennen kaikkea denotaation ja konnotaation käsitteiden avulla. Näiden käsitteiden kautta aineistosta voidaan nostaa esiin niiden luomia ilmiselviä ja ”auki näyteltäviä” sekä syväluotaavia ja piilotettuja merkityksiä. Jakaessani elokuvan pienempiin osiin nostan aineistosta ikään kuin suoraan esiin kohtausten sisältämät ilmimerkitykset, mutta vasta varsinainen kohtausten analysointi englantilaisen koulukunnan teoretisoinnin avulla voi hahmottaa kohtausten sisältämiä konnotaatioita eli syvämerkityksiä. Tästä tarkastelusta tulee siis muodostumaan tutkimukseni varsinainen analyysiosa, jota muut semioottiset menetelmät tukevat.

4.1. Semiotiikka

Janne Seppäsen mukaan ”semiotiikka on tiede, joka tutkii merkkejä merkityksen muodostumisen näkökulmasta”. Nämä merkit voivat koostua kirjoituksesta, erilaisista symboleista, kuvista tai tutkimukseni ollessa kyseessä elokuvista. Seppänen jatkaa: ”Jos esityksen semioottiset ominaisuudet ovat kytköksissä visuaalisen järjestyksen muodostumiseen, ne ovat kytköksissä myös siihen, millä tavoin tätä visuaalista järjestystä

luetaan ja tulkitaan.”. Semiotiikka siis auttaa ymmärtämään tietyn esityksen toimintaa osana visuaalisia järjestyksiä. Näin semiotiikka pyrkii antamaan käsitteitä erilaisten arkisten merkitysten ymmärtämiseksi hieman syvällisemmin. (Seppänen 2004, 175-176.)

Semiotiikka nostaa esiin eräitä termejä, joita on semioottisessa tutkimuksessa käytetty ehkä hieman epäselvästi ja tästä syystä teoreetikkojen termeille antamat määreet vaihtelevat suurestikin. Semiotiikkaa metodina käytettäessä on kuitenkin syytä avata näitä termejä tarkemmin. Vaikka suuri osa semioottisesta keskustelusta on käyty valokuvantutkimuksen ja -analyysin alueella uskon, että tämä samainen teoretisointi ja metodin muodostus pätee myös elokuvantutkimukseen. Tätä tukee myös Lotmanin teos *Semiotics of Cinema*, joka linkittää semioottisen tutkimuksen tiukasti myös liikkuvankuvan tutkimukseen. Metodini rakentaminen perustuukin pitkälti Lotmanin ajatuksille elokuvan semiotiikasta ja tarinallisuudesta.

4.1.1. Kieli ja merkki

Äänet ja kieli eivät ole sama asia. Ihmiskulttuurit ovat kehittäneet keinoja kommunikoida kielellisesti myös ilman varsinaisia ääniä, kuten viittomakieli tai esimerkiksi liikennevalot, jotka muodostavat oman kielellisen systeeminsä. Kieli on säädetty kommunikatiivinen merkkijärjestelmänsä ja se varmistaa sitä käyttävässä yhteiskunnassa informaationkulun. Koska kieli koostuu merkeistä, sitä voidaan kutsua semioottiseksi systeemiksi. Jotta kieli voisi saavuttaa sen toiminnan kommunikaation välineenä, sen on muodostuttava merkeistä. Merkki kuvastaa sen materiaalista vastinetta, esimerkiksi raha kuvastaa arvoa. Tämä jatkuva yhteys merkin todelliseen objektiin kuvastaa merkin semanttisuutta. Tämä semanttinen yhteys määrittää merkin sisällön. (Lotman 1976, 1-3.)

Semanttisten järjestysten lisäksi kieli sisältää myös syntaktisen järjestyksen. Tämä järjestelmä sisältää säännöt yksittäisten merkkien yhdistämisestä kokonaisuuksiksi, esimerkiksi kokonaisiksi lauseiksi. Tätä kautta voidaan määrittää myös elokuvan kieli, jonka kautta elokuvan tekijät pyrkivät viestittämään katsojilleen jonkin sanoman. Mutta ymmärtääksemme tätä sanomaa, meidän on ensin ymmärrettävä elokuvan kieltä. (Lotman 1976, 3.)

Merkki koostuu saussurelaisen näkemyksen mukaan aineettomista merkityistä ja kommunikaatioon käytetty merkkijärjestelmä fyysisistä merkitsijöistä. Merkki yhdistää tässä käsitteen ja sen materiaalisen äänikuvan, jolloin merkitty viittaa kohteeseen puu, kun taas

merkitsijä puun eri nimityksiin tree, arbre jne. (Seppänen 2005, 108-109.) Toisin sanoen, merkitsijä on merkin fyysinen olomuoto, esimerkiksi kukka, ja merkitty aineeton käsite, johon merkitsijä viittaa, tässä tapauksessa siis kukan idea. (Seppänen 2004, 177.) Tämä semiotiikan haara viittaa ennen kaikkea saussurelaiseen kielten rakenteeseen ja järjestelmään paneutuvaan semiotiikkaan, mutta sitä voidaan myös lähestyä Peircen tavoin käytännönläheisesti, jolloin tulkinta on jatkuva prosessi ja tulkinnat syntyvät sosiaalisessa kontekstissaan. Kuneliuksen mukaan tulkinnat todellisuudesta ovat yhteisöllisiä, mutta merkitykset eivät voi olla täysin sopimuksenvaraisia, sillä ne liittyvät aina viime kädessä käytäntöihin ja todellisuudessa toimimiseen. (Seppänen 2005, 110.)

Lotmanin mukaan merkit on jaettu kahteen ryhmään: konventionaaliseen ja ikoniseen. Konventionaalisia merkkejä ovat ne joiden välillä ilmaisu ja sisältö eivät ole sisäisesti määritettyjä, vaan ne ovat syntyneet historiallisen kehityksen tuloksena. Esimerkiksi ihmiset ovat antaneet vihreälle liikennevalolle merkityksen, jonka mukaan tienylittäminen on sallittua, kun taas punaisen valon ollessa kyseessä on liikkujan pysähdyttävä. Ikoninen merkki taas viittaa siihen, että merkillä on ainoastaan yksi, luonnollinen merkityksensä. Tällainen merkki on esimerkiksi kuva pöydästä. Pöydän kuvan merkitys voi siis ainoastaan olla yksi ja luonnollinen eli pöytä, ikonisena merkinä samainen kuva ei voi kuvastaa esimerkiksi merkkiä kissa. Näin ollen voidaan sanoa, että historiamme saatossa on syntynyt kaksi itsenäistä ja tasa-arvoista kulttuurista merkkiä, jotka ovat sana ja kuva. (Lotman 1976, 4-5.)

Lotmanin mukaan konventionaalisten merkkien ymmärtäminen vaatii ihmiseltä jonkinlaista ennalta opittua koodistoa, kun taas ikonisten merkkien ymmärtäminen onnistuu luonnollisesti, ilman aikaisempaa opettelua. Toisaalta voidaan kuitenkin todeta, että kuvalla ja sanalla on keskinäinen yhteys, jonka takia kumpikaan ei voi esiintyä itsellisesti vaan molemmat merkit edeltävät toisiaan ja vaativat toistensa läsnäoloa. Merkkien lukeminen voi olla myös pitkälti kulttuurisidonnaista, jolloin esimerkiksi eurooppalainen lukija voi ymmärtää kiinalaisen merkin aivan toisella tavalla kuin natiivilukija. (Lotman 1976, 6.)

Konventionaaliset ja ikoniset merkit poikkeavat toisistaan myös siinä mielessä, että konventionaaliset merkit kykenevät kertomaan tarinaa, kun taas ikoniset merkit rajoittuvat lähinnä nimeämiseen. Konventionaaliset ja ikoniset merkit ovat kuitenkin jatkuvassa yhteydessä toisiinsa ja näin ollen ihmiset pyrkivät kertomaan tarinoita myös ikonisten merkkien välityksellä. Ihmisillä onkin taipumus muuttaa graafisia merkkejä kielellisiksi merkeiksi ja narraatioiksi. Näin esimerkiksi maalauksen kohteen ympärille voidaan kerätä

kuvia hänen elämästään ja tällä tavoin kirjoittaa tarinaa hänen historiastaan ja saavutuksistaan. (Lotman 1976, 7-8.)

4.1.2. Indeksisyys, ikonisuus ja motivoituneisuus

Kun otamme valokuvan, piirrämmme samalla valokuvapaperille kuvan kuvauksemme kohteesta. Kuvan ja kohteen välille muodostuu näin kausaalinen yhteys. (Seppänen 2004, 178-179.) Samalla tavalla kuvatessamme elokuvaa muodostamme kausaalisen yhteyden kohteen ja lopullisen tuotoksen välille. Indeksisyys viittaa siis suoraan kytkökseen kohteen ja tuotoksen välillä. Tämä erottaa kuvan puhtaasta verbaalikiielestä, sillä nauhoittaessamme elokuvaa tai ottaessamme valokuvan saamme kuvamateriaalia tietystä kohteenamme olevasta objektista kuten linnusta, kun taas puhuessamme tällä samaisella sanalla ”lintu” ei välttämättä ole mitään todellista kytköstä mihinkään konkreettiseen olemassa olevaan lintuun. Verbaalikiielessä syntyneet sanat eivät ole suoranaudessa kausaalisuhteessa kohteen kanssa. (Seppänen 2004, 179.)

Ikonisuudella taas viitataan siihen kuinka kuva jopa muistuttaa kuvauksen kohdetta. Kun kuvaamme liikkuvaa ihmistä, saamme tuotoksena kuvaa samaisesta liikkuvasta ihmisestä. Verbaalikiielessä taas tämä kaikki on ainoastaan symbolista, jolloin merkin ja sen viittauskohteen välille muodostunut suhde on ainoastaan sopimuksenvarainen. Ikonisuutta on tosin arvosteltu raskaasti, sillä kuvan sanotaan myös poikkeavan monella tapaa kuvaamastaan kohteesta. Seppäsen mukaan on kuitenkin hankala kiistää tosiasiaa, että kuva tietystä hahmosta muistuttaa ainakin jossakin suhteessa enemmän kyseistä hahmoa kuin ääneen lausuttu sana hahmo. (Seppänen 2004, 179-180.)

Seppäsen mukaan motivoitu merkki on sellainen, jonka fyysistä olemusta sen esittämä asia (merkitty) rajoittaa. Motivoituneisuus linkittyy ikonisuuden ajatukseen, jonka mukaan mitä ikonisempi merkki sitä enemmän se on myös motivoitu. Näin ollen valokuva linnusta on motivoituneempi kuin sana lintu, kun taas piirros linnusta on vastaavaa sanaa motivoituneempi, mutta motivoimattomampi kuin valokuva. (Seppänen 2004, 180.) Voidaanko tästä sitten vetää johtopäätös, että elokuva linnusta on valokuvaakin motivoituneempi? Voidaanko olettaa, että elokuvaa tehtäessä kuvaaja on sidottu enemmän kohteeseensa kuin valokuvaaja vai onko ennemmin niin, että kuvaajalla on jopa enemmän vaikuttamisen mahdollisuuksia muokata kohdettaan kuin valokuvaajalla? Esimerkiksi dogma-elokuvaa kuvattaessa voisi olettaa, että motivoituneisuus on huipussaan, mutta valmiiksi

käsikirjoitettua ja pitkälti suunniteltua elokuvaa valmistettaessa päätyisin itse motivoimattomuuden suuntaan.

4.1.3. Denotaatio ja konnotaatio

Seppänen myös viittaa Barthesin käyttämiin termeihin denotaatio ja konnotaatio. Denotaatio eli kuvan ilmimerkitys ja konnotaatio eli sen kulttuurillinen merkitys auttavat purkamaan kuvan kulttuurisia itsestään selvinä pidettyjä merkityksiä ja hahmottamaan kuvan kulttuuriseksi konstruktioksi. (Seppänen 2005, 116-117.)

Denotaatiolla siis viitataan kuvan ilmeisiin merkityksiin. (Seppänen 2005, 182.) Tämä ilmimerkitys sisältää siis kuvan kuljettaman varsinaisen sanoman, kun taas konnotaatio muodostaa kuvan sivumerkityksen, joka on se muoto, jossa yhteisö tietystä määrin kertoo mielipiteensä. Barthesin mukaan konnotaatio onkin ennen kaikkea kulttuurillinen ja historiallinen tuote. (Petäjä 2007, 53-54.) Konnotaatio toimii näin kulttuuristen arvojen kantajana ja käyttäen hyväksi sanoja ja kuvia (tai esimerkiksi musiikkiakin) samasta tilanteesta voidaan luoda vivahteiltaan toisistaan poikkeavia vaikutelmia. (Seppänen 2004, 182.) Econ mukaan denotaation ja konnotaation ero piilee kuitenkin ennemminkin siinä, kuinka ne pystytään sopimustenmukaisesti koodaamaan, kuin siinä, että konnotaatiot ovat epävakaampia merkityksiä kuin denotaatiot. (Eco 1976, 56.)

Kuten Petäjä pro gradu-tutkielmassaan toteaa, valokuva voidaan nähdä puhtaan denotatiivisena ilmauksena, sillä sen tulee kuvata todellisuutta puhtaasti ja mahdollisimman aidosti. Konnotaation syntyminen vaatii Barthesin mukaan merkkien ja merkitysten tason, jota voidaan purkaa ja analysoida. (Petäjä 2007, 53-54.) Oman näkemykseni mukaan elokuvassa tällainen konnotaatioiden analysointi muodostuu mahdolliseksi, sillä toisin kuin esimerkiksi lehtiartikkelin valokuvassa elokuva ei itsessään vaadi tiukkaa ja aitoa todellisuuden kuvausta ja toisaalta kuten Barthes kuvaa valokuva-analyysia (Petäjä 2007, 53-54) myös elokuvan tuottamisen kohdalla konnotatiivisuus syntyy sen eri tasoilla.

4.1.4. Myytti ja metafora

Konnotaatiot liittyvät läheisesti myytin käsitteeseen. Mediakuviin sisältyviä myyttejä tulisi voida purkaa ja analysoida ja näin liittää ne kulttuuriin yhteyksiinsä. Seppäsen mukaan

alkukantaisissa yhteisöissä myytin tarkoitus oli esimerkiksi elämän ja kuoleman selittäminen, kun taas nykypäivänä niiden avulla selitetään esimerkiksi miehen ja naisen rooleja. (Seppänen 2004, 183.) Tällaisesta myytistä toimii hyvänä esimerkkinä ajatus naisesta ja tämän ajotaidosta, ”nainen ratissa”, jolloin myyttiseksi merkitykseksi muodostuu ajatus kehnosta ajotaidosta. (Seppänen 2005, 114.) Mediakuva-analysointi myyttisistä lähtökohdista palvelee hyvin yhteiskunnallista ja kulttuurista mediakuva-tutkimusta. (Seppänen 2005, 119.) Myytin tehtävänä onkin muuttaa jokin historiallinen luonnolliseksi, jolloin se muuttuu myös läpinäkyväksi ja vaikeasti havaittavaksi. Tästä läpinäkyvyydestä johtuen visuaaliset järjestelmät ovat usein myyttisiä. Tästä johtuen myytti onkin muodostunut yhdeksi visuaalisen järjestyksen olennaisista toimintamekanismeista. (Seppänen 2004, 183).

On kuitenkin huomattava, kuten Bartheskin toteaa, että myytit eivät ole ikuisia (Petäjä 2007, 55), jonka todistaa jo myytin merkityksen muuttuminen alkukantaisten kansojen parista nykypäivään. Barthes myös toteaa, että ihminen itsessään synnyttää ja tuhoaa myyttejä (Petäjä 2007, 55) ja vahvistaa vallitsevaa ideologiaa ja yleisiä käsityksiä. (Seppänen 2005, 193.)

Myös metaforat ovat myyttien tavoin lähes läpinäkyviä ja niin sidoksissa kieleen, ettei niihin tule kiinnitettyä huomiota. Metaforan eli kielikuvan avulla kuvataan jotakin asiaa, tunnetta tai tilannetta käyttäen hyväksi jotakin toista asiaa esimerkiksi sanonta ”ladata akkuja” tarkoittaa ihmisestä puhuttaessa virkistäytymistä, rentoutumista ja tietyllä tavalla myös energian loppumisen vaaraa ilman ajoittaista hengähdystuokiota. Metafora erkaneekin aina kirjaimellisesta merkityksestään ja samalla yhdistää visuaalisen ja verbaalisen maailman toisiinsa eli herättää kuvia ihmisen mielessä käyttämästään kielellisestä kuvailusta. Metafora ei siis ole pelkästään kirjoitetun kielen ominaisuus, vaan se voidaan linkittää myös kuvalliseen representaatioon. (Seppänen 2004, 185-186.)

Kuvallinen ja kielellinen metafora kuitenkin poikkeavat toisistaan niiden erilaisen lineaarisuuden takia. Kuvassa metaforan kaksi osaa on helppo sotkea toisiinsa ja esimerkiksi sekoittaa sanonnan ”ihminen on susi” termit tavalla, jossa ihmisen susimaisuus muuttuu, suden inhimillisyydeksi. Kuva on myös kieltä useammin sidottu esittämäänsä asiaan ja näin ollen metaforaa ei voida synnyttää ilman sen varsinaista rakentamista ja ympäristön myötävaikutusta. (Seppänen 2004, 188.)

4.2. Representaatio

”Representaation käsitteen avulla on mahdollista pohtia esimerkiksi sitä, millä tavoin erilaiset mediat esittävät ja tuottavat todellisuutta, kenen näkökulmasta ja millaisin välinein.” (Seppänen 2005, 77.) Representaatio liittyy mediaesitysten analysoinnin varsinaiseen tutkimukselliseen otteeseen ja näin ollen muuttaa arkijärjen tuottamat havainnot tieteelliseksi tiedoksi. Representaatiot myös auttavat kytkemään tutkimusta laajempiin teoreettisiin pohdintoihin esimerkiksi sukupuolesta, ideologiasta tai tässä tapauksessa kyseessä olevasta moraalista. (Seppänen 2005, 77.)

Representaatio vaikuttaa siihen, millaisella tutkimusotteella visuaalista kulttuuria lähestytään eli näemmekö representaation olevan todellisuuden heijastumaa vai kenties sen rakentavan todellisuutta. Ensimmäisen vaihtoehdon ollessa kyseessä päädytään pohtimaan sitä, vastaako kuva todellisuutta vai ei, kun taas toisessa tapauksessa pyritään selvittämään millaista todellisuuden kuvaa tutkimuskohteemme rakentaa ja kenties minkälaisin keinoin. Representaatio sekä asettaa ihmissilmän nähtäväksi jotain sellaista, mitä tämä ei ehkä muuten voisi nähdä, että sulkee tiettyjä vuorovaikutuksen mahdollisuuksia katsojan ja kohteen väliltä pysyvästi pois. Näin katsoja saattaa päätyä pelkästään kurkistamaan jotakin aihealuetta, jonka joku on tarkoituksellisesti luonut tietynlaiseksi, kykenemättä kuitenkaan syventymään tämän tarkasteluun ja luomaan omaehtoisia käsityksiä aiheesta. (Seppänen 2005, 78-83.)

Seppänen nostaa esille representaatioiden toiminnallisen kolmijakoisuuden. Ensinnäkin, joku tuottaa representaatiot eli esimerkiksi elokuva on useamman henkilön yhteistyön tuottama lopputulos. Toiseksi, representaatioita käytetään ja kulutetaan jatkuvasti. Samoja kuvia, lehtiä, elokuvia jne. selataan, katsotaan ja uudelleen käytetään yhä uudelleen ja uudelleen ja kolmanneksi, representaatio viittaa tuotannon ja kulutuksen lisäksi myös tulkinnalliseen prosessiin, jossa ihmisten erilaiset mielikuvat, erilaiset ”kielet” ja aistien välittämä esinemaailma kohtaavat toisensa. Näin ollen representaatio ei ole pelkästään esimerkiksi kuva iltapäivälehdessä, vaan nimi tulkinnalliselle prosessille. (Seppänen 2005, 84.)

Stuart Hall määrittää tätä prosessia kahden representaatiojärjestelmän kautta. Ensimmäisessä järjestelmässä asiat, esineet ja ihmiset saavat vastinparikseen mentaalisen representaation, joita kannamme ajatuksissamme. Kun ihminen havainnoi jotain kohdetta, tämän ulkoiset piirteet vastaavat mielessämme olevia mentaalisia representaatioita eli merkityksellisiä

mielikuvia. Tämä auttaa tulkitsemaan aistien välittämää informaatiota ja jäsentämään sen merkityksiä eli ylipäänsä tunnistamaan erilaisia havainnoinnin kohteita ihmistä ympäröivässä maailmassa. (Hall 1997, 17.) Mentaalisten representaatioiden järjestelmä ei kuitenkaan koostu ainoastaan yksittäisistä käsitteistä, vaan erilaisten käsitteiden monimutkaisista suhteista. (Seppänen 2005, 84.)

Ihmiset jakavat myös yhteisiä mentaalisia representaatioita, jolloin ihmisten välinen kommunikaatio mahdollistuu eli ihmiset voivat välittää merkityksiä ei pelkästään itselleen vaan ympäröivälle yhteiskunnalle ja sen toimijoille. (Seppänen 2005, 85.) Tästä tehtävästä muodostuu toinen representaatioiden järjestelmä. Tämä järjestelmä ei koostu pelkästään henkilökohtaisista konsepteista vaan erilaisista tavoista organisoida, järjestellä tai jäsentää käsitteitä sekä muodostaa niiden välille kompleksisia suhteita. (Hall 1997, 17.) Hallin mukaan toisessa representaatioiden järjestelmässä kuvista, kielestä, eleistä ja ilmeistä muodostuu kustakin omanlaisensa merkkijärjestelmä. Nämä järjestelmät taas liittyvät merkkien avulla jokaisen tietoisuudessa oleviin mentaalsiin representaatioihin. Näin representaatiot muodostavat prosessin, jossa ulkoisen maailman esineet, erilaiset merkkijärjestelmät ja mentaaliset mielikuvamme kohtaavat toisensa. (Seppänen 2005, 85.) Representaatioiden avulla siis esimerkiksi elokuvien erilaiset merkitykset voidaan sitoa osaksi kulttuuria ja erilaisia vuorovaikutussuhteita. ”On [siis] analysoitava, millaisia yhteisesti jaettuja merkityksiä [mediakuvat] kantavat mukanaan ja missä yhteydessä”. (Seppänen 2005, 86.)

4.2.1. Representaation ulottuvuudet

Tarkastellessaan representaation ulottuvuuksia Seppänen palaa jälleen Stuart Hallin viitoittamalle tielle. Tämän mukaan on kolme erilaista tapaa ymmärtää representaatio. Se voidaan nähdä joko refleksiivisesti, intentionaalisesti tai konstruktivistisesti. Jos esitetään kysymys, vastaako jokin representaatio todellisuutta, lähtökohtana on refleksiivisyys eli todellisuuteen vertaava analyysi. (Seppänen 2005, 94-96.) Refleksiivinen lähestymistavan mukaan asian merkityksen nähdään sijaitsevan todellisen maailman objektissa, ihmisessä tai ideassa itsessään. Tällöin kieli toimii tämän todellisuuden kuvastajana, ikään kuin peilinä, ja heijastaa sitä sellaisena kuin se jo todellisessa maailmassa esiintyy. (Hall 1997, 24.) Kuvan todellisuutta voi olla kuitenkin vaikea verrata todellisuuteen, oli se sitten lehtikuva tai elokuva, sillä todellisuuden vertailukohdetta voi olla vaikea löytää. (Seppänen 2005, 94-96.)

Intentionaalinen näkökulma taas kiinnittää huomion tekijään, jolloin kysymykseksi nousee: mitä tekijä haluaa representaatiollaan sanoa? (Seppänen 2005, 94-96.) Tällöin keskitytään ennen kaikkea puhujan omiin uniikkeihin merkityksenantoihin maailmassa kielen välityksellä. Sanat siis tarkoittavat sitä, mitä puhuja haluaa niillä tarkoitettavan. (Hall 1997, 25.) Tämä lähestymistapa ei kuitenkaan ole käytännössä kovin hedelmällinen, sillä tekijän aikomusten selvittäminen ei välttämättä avaa tietä representaatioon liitettävien merkitysten tulkintaan. Ongelman aiheuttaa myös nykyiset yhteistyön muodot, jolloin yhtä ja yksittäistä tekijää voi olla mahdotonta löytää kuvan taustalta. (Seppänen 2005, 94-96.) Vielä merkittävämpi ongelma intentionaalisesta näkökulmasta nousee kielen käytöstä, sillä tämän mukaan jokainen meistä voisi kommunikoida aivan omalla yksityisellä kielellään, mutta todellisuudessa kommunikoimme yhteisten ja jaettujen koodien ja sopimusten mukaisesti. (Hall 1997, 25.)

Kolmas eli konstruktivistinen lähtökohta nostaa esille kysymyksen millaista todellisuutta mediaesitys tuottaa ja millä keinoin. Näin representaatiosta tulee osa todellisuutta ja suuntaa huomion siihen, millaisia keinoja representaatio käyttää antaakseen vaikutelman todellisuuden esittämisestä. Konstruktivistinen lähestymistapa lähtee ajatuksesta, että kieli itsessään muodostaa todellisuutta eikä pelkästään heijasta sitä. (Seppänen 2005, 94-96.) Asiat itsessään tai yksilöt, jotka kieltä käyttävät, eivät määritä kielen merkityksiä vaan rakennamme merkityksiä käyttäen hyväksemme representationaalisia järjestelmiä eli käsitteitä ja merkkejä. Tämän näkemyksen mukaan materiaallinen maailma on pidettävä erossa symbolisesta toiminnasta, joissa representaatiot, merkitykset ja kieli vaikuttavat. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että materiaalista maailmaa ei olisi olemassa, vaan sitä, että materian sijaan kieli on se jonka avulla esitämme näkemyksiämme. (Hall 1997, 25.) Toinen seikka onkin se, voidaanko konstruktivismiin avulla todella selvittää onko väite tosi vai ei. Vaikka konstruktivismia voidaan ehkä kritisoida totuudenmukaisuuden puutteesta, Seppänen nostaa sen kuitenkin refleksiivisyyttä ja intentionaalisuutta vahvempaan ja tuotteliaampaan asemaan mediakuvan analyysissä. (Seppänen 2005, 94-96.)

Tutkimuksessani lähestyn elokuvaa sekä konstruktivistisesta että refleksiivisestä näkökulmasta. Oma näkemykseni on, että elokuva sekä kuvastaa todellisia tapahtumia pyrkien heijastamaan niitä valkokankaalle mahdollisimman autenttisessa muodossa että luo ja tuottaa todellisuutta. Elokuva ei siis pelkästään toista todellisuutta, vaan luo kielen avulla uutta todellisuutta jatkuvasti. Tämä kaksitahoinen lähestymistapa johtuu siitä, että näen elokuvan sisältävän mahdollisuuksia, ei pelkästään todellisuuden yksipuoliseen peilaamiseen,

vaan myös uuden tiedon ja todellisuuden tuottamiseen. Kyse ei ole siis todellisuuden kopiaimisesta, vaan erilaisten näkemysten ja kokemusten avulla tapahtuvasta luomisprosessista.

4.3. Elokuvan semiotiikkaa

Elokuvan tutkimusta voidaan lähestyä kahdesta konkreettisesta suunnasta. Toisaalta elokuva on tiedettä, jolloin voidaan tutkia esimerkiksi elokuvan sosiologiaa eli elokuvan tuotantorakenteen suhdetta ja vaikutusta itse elokuvaan tai toisaalta elokuvan ja yhteiskunnan tietoisuuden suhdetta, eli sitä miten elokuva ja arkitodellisuus toisiinsa nähden asettuvat. (Erkki Astala 1984.) Elokuvaa voidaan kuitenkin lähestyä myös taiteena, jolloin perehdytään elokuvan kykyyn kuvata arjen ilmiöitä ja siihen kuinka se realisoi luonnon ja henkilögalleriansa ja niiden suhteen. (Markku Koski 1984.)

4.3.1. Elokuvan autenttisuus

Katsoja on osana elokuvaa ja kokee valkokankaan tapahtumat emotionaalisesti, vaikka tiedostaakin näkemänsä fiktiivisyyden. Elokuvat usein nähdään uniikkeina tapauksina, joissa yksittäisiä tapahtumia pidetään aitoina ja vilpittöminä. Tämä saattaa kuitenkin olla harhaan johtavaa, sillä merkit kantavat mukanaan informaation lisäksi myös vääristynyttä informaatiota. Aikojen kuluessa ihmiset ovatkin vaihtelevasti luottaneet kirjoitettuun tekstiin, kun taas toisinaan valokuvat ovat tarjonneet ainoan totuudenlähteen ja jälleen menettäneet jalustansa teknologian ja toisaalta myös tutkimustiedon kehityttyä. Elokuvan ensiaskelien aikaan uskottiin, että elokuva, joka oli ns. liikkuvaa valokuvaa olisi ihmiselämän totuudellisen kuvaamisen korkein muoto. (Lotman 1976, 10-12.)

Elokuvan autenttisuus loi siitä syvällistä informaatiota tuottavan taidemuodon, mutta toisaalta tätä tosielämän raakaakin kuvausta on voitu käyttää hyväksi monin eri tavoin massamedian kehittyessä. Lotmanin mukaan ”informaatio on epävarmuuden jonkinasteinen poistaja, tietämättömyyden tuhoaja ja sen korvaaja tietämyksellä. Siellä missä ei ole tietämättömyyttä, siellä ei ole tietämystä”. Näin informaatiota voidaan kuvata automaattisuuden vastakohtaksi. Tästä johtuen massamedia ja toisaalta myös elokuvateollisuus on joutunut taistelemaan liiallisen informatiivisuuden sekä informaation ehtymisen välimaastossa. (Lotman 1976, 13.)

Lotmanin sanoin: ”Taiteen tehtävä ei ole pelkästään esittää jotakin objektia, vaan tehdä se jonkin merkityksen kantajaksi”. (Lotman 1976, 14.)

4.3.2. Elokuvan kieli ja merkityksen synty

Samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien mekanismi määrittää elokuvan kielen sisäistä rakennetta. Kuten edellisessä kappaleessa jo mainitsin, jokainen otos ja jokainen kuva muodostaa merkin, joka kantaa mukanaan informaatiota. Tällä merkillä on siis aina jonkinlainen merkityksensä. Merkki voi kuitenkin aina kantaa kahdenlaista merkitystä. Toisaalta valkokankaan kuvat uudelleen muodostavat kuvauksen todellisen maailman objektista. Tällöin valkokankaan kuvauksen ja todellisen objektin välille syntyy semanttinen suhde eli näistä objekteista syntyy merkitys valkokankaalle kuvatuille kohteille. Toisaalta, valkokankaan kuvaukset voivat synnyttää aivan uusia, ennalta arvaamattomia merkityksiä, (Lotman 1976, 31) jotka eivät ole riippuvaisia todellisuuden objekteista. Ensimmäisen kaltaiset merkitykset ovat läsnä yksittäisissä otoksissa tai kuvissa, kun taas jälkimmäinen vaatii syntyäkseen otosten sarjan, eli kohtauksen. (Lotman 1976, 31.)

Kaikki mitä näemme elokuvaa esiteltäessä sisältää siis merkityksen. Kaikki informaatio, jota elokuvista saamme, ei ole kuitenkaan elokuvallista informaatiota. Elokuvat ovat kytköksissä todelliseen maailmaan ja ymmärtääksemme niitä meidän täytyy ymmärtää elokuvan luomia vihjauksia. Näkemämme kuva muuttuu elokuvalliseksi informaatioksi vasta kun kaksi sisäisesti vastakkaista kuvaa yhdistyvät jonkin kolmannen konseptin ikoniseksi merkiksi, joka ei ole ainoastaan kahden ensimmäisen summa. Näin elokuvallinen merkitys muodostuu elokuvan kielen kautta, joka olisi mahdotonta tämän kielen ulkopuolella. Merkitykset siis vaativat erityisiä semioottisten elementtien yhdistelmiä, joita voidaan havaita pelkästään elokuvataiteen sisällä. (Lotman 1976, 41-42.)

Elokuvan kielen perustaksi tarvitsemme toisaalta visuaalisen näkemyksen maailmasta, ja jotta voimme ymmärtää elokuvan muodostamia merkkejä, on meidän verrattava näkemäämme kuvaa todelliseen elämään, mutta myös toisiin samankaltaisiin kuviin. Tämän lisäksi visuaalista kuvaa on verrattava itsessään erilaisiin aikayksiköihin, jolloin kuva voidaan nähdä erityisten ominaisuuksien kokoelmana. Tällä Lotman viittaa ihmisen yleiseen visuaaliseen hahmotuskykyyn, näkemisen taitoon. (Lotman 1976, 42-43.)

4.3.3. Otos

Otokset jakavat elokuvan yksittäisiin kokonaisuuksiin, lohkoiksi. Tämä asettaa elokuvalla rajoitteita ja vaatimuksen yksittäisten otosten yhdistämisestä toimivaksi kokonaisuudeksi. Otosten olemassaolo kuitenkin erottaa elokuvan todellisesta elämästä juurikin segmenttisyytensä johdosta. Otosta ei voida kuitenkaan pitää pelkkänä rajoitteena elokuvan tekemisessä, vaan ennen kaikkea dynaamisena ilmiönä, jonka rajoissa näyttelijät ja ohjaajat voivat toimia kohtalaisen laajastikin. Lotman kuvaakin otoksen sisältävän elokuvan merkityksen. Jokainen pienikin otos sisältää merkityksen, joka antaa osansa elokuvan kokonaismerkitykselle. Otoksen lisäksi myös jokainen otoksen yksittäinen hetkikin rakentaa elokuvan merkitystä. (Lotman 1976, 24-27.)

Otokset ovat myös spatiaalisia ja näin ollen ne jättävät jotakin ulkopuolelleen. Se mitä tapahtuu valkokankaan ulkopuolella, koetaan usein merkityksettömäksi ja näin ollen otoksen painoarvo kasvaa huomattavasti. Otokset pysyvät samanlaisina, vaikka seuraisimme elokuvaa kotiteleviosta tai elokuvateatterin valkokankaalta, mutta sensaatiomaisuus vaihtelee näkemämme kuvan koon mukaan. (Lotman 1976, 27.) Otoksen rajojen takia elokuva voi myös ”leikitellä” omalla kielellään. Tätä Lotman kuvaa seuraavasti: ”Kun rajoitettu tila muutetaan otokseksi, kuvaukset muuttuvat merkeiksi jotka voivat osoittaa enemmän kuin vain sitä mitä ne kuvaavat.”. Esimerkiksi lähikuvattu silmä voi kuvastaa muutakin, kuin pelkästään suurta silmää. (Lotman 1976, 29.)

4.4. Elokuvan narratiivisuus

Elokuvataide on perusluonteeltaan tarinan kerrontaa, narraatiota. Jokaisen narraation perustana voidaan nähdä kommunikatiivinen teko, jonka osat voidaan määritellä seuraavasti. Jokainen informaatio tarvitsee liikkuakseen lähettäjän sekä informaation vastaanottajan. Kulkeakseen lähettäjältä vastaanottajalle tarvitaan kommunikaation väylä ja viesti, jota liikutetaan. Nämä viestit voivat olla sekä kirjoitetussa että kuvallisessa muodossa. Elokuvataide on siis tarinan kerrontaa kuvan muodossa. Tarkemmin sanottuna, elokuva muodostuu kahden narraation, kuvallisen ja verbaalisen, synteesistä. (Lotman 1976, 36-40.)

Ei-kuvallisilla elementeillä on oma vahva osansa elokuvataiteen kehityksessä ja kuten täysin suullinen tarinankerrontakaan ei ole puhtaasti verbaalista tekstiä, vaan sisältää eleitä, ilmeitä ja liikkeitä tarinan tukiverkostonä, elokuva ei sisällä ainoastaan kuvallista informaatiota.

Elokuva voi näin ollen sisältää merkittävältä osin esimerkiksi tekstiainesta tai musiikkia, jotka osaltaan muokkaavat elokuvan sanomaa ja merkityksiä. (Lotman 1976, 36-40.) Yhdistävänä tekijänä elokuvan ja verbaalisen tekstin välillä voidaan nähdä myös toistettavuus, joka puuttuu lähes kokonaan muista visuaalisen taiteen muodoista. (Lotman 1976, 45.) Toisaalta elokuvataiteen kaksitahoisuudesta huolimatta kuvallinen kieli dominoi kyseistä taiteen kenttää vahvasti. (Lotman 1976, 36-40.)

Narratiivisen ketjun muodostamisen mahdollisuuksia on kaksi. Ensinnäkin voidaan yhdistää yksi tekstuaalinen yksikkö toiseen ja jälleen seuraavaan yksikköön, muodostaen näin lopulta kokonaisuuden. Elokuvien maailmassa tämä tarkoittaa useiden otosten yhdistämistä merkitykselliseksi kohtaukseksi, josta täten syntyy tarina. Toinen narraation mahdollisuus syntyy yhden ja saman otoksen muokkaamisesta. Ensimmäinen narraatio on tuloksena kuvien käyttämisestä sanojen tapaan, kun taas toinen vaihtoehto on tiukasti kuvaava. (Lotman 1976, 62-63.)

Myös elokuvan juonellisuus linkittää elokuvatutkimuksen tiukasti narratiivisuuteen. Elokuvan juonellisuuden erityispiirteenä voidaan nähdä sen elementtien yhteensitoutuneisuus tavalla, joka kuvastaa erityistä autenttisuutta. Tämän mukaan elokuvaa katsoessamme uskomme, että näyttelijällä/ohjaajalla ei ollut muuta mahdollisuutta toimia, että elämä itsessään oli määrittänyt hänen toimintansa perusteet. Ja toisaalta tarina tarjoaa kuitenkin useita vaihtoehtoja, joita ei voida havaita muissa taiteen muodoissa (vrt. esim. kuvataide).

Koska elokuvan narraatio on tarinan kerrontaa elokuvan avulla, se sisältää näin ollen tiettyjä piirteitä jotka kumpuavat elokuvasta itsestään, vaikkakin sitä voidaan tutkia myös yleisesti narratiivisesta näkökulmasta. Elokuvan juonellisuus voidaan jakaa artistiseen ja ei-artistiseen versioon. Näistä artistinen versio kantaa kielessään informaatiota, kun taas ei-artistinen narraatio ei tätä tee. Informatiivisuutensa takia artistinen versio on rajoittunut kielten normien muodossa, kuten rytmi, mutta toisaalta sen täytyy myös rikkoa rajoja muodostaakseen odottamattomia käännteitä kieleen voidakseen toimia informaation kantajana. Elokuvissa voidaan nähdä ilmentyvän samanaikaisesti kolme erilaista narraation tyyppiä: visuaalinen, verbaalinen ja musiikillinen. (Lotman 1976, 65-75.)

Elokuvan narratiivisten elementtien tasot:

1. Pienimpien, itsenäisten yksiköiden yhdistäminen eli yksittäisten otosten linkittäminen toisiinsa.

2. Elokuvataiteellisen lauseen muodostaminen eli episodin rakentaminen.
3. Lauseiden yhdistäminen lauseiden ketjuksi eli kohtauksen muodostaminen.
4. Juonen tason muodostaminen, jossa teksti jaetaan osiin, jonka jälkeen juoni muodostetaan lauseen tapaan.

Lotmanin mukaan näin ollen toisen ja neljännen, eli episodin ja juonen, tason elementit ovat yhteyksissä myös kirjalliseen narratiivisuuteen, sillä nämä voidaan kuvata myös kirjallisesti, mutta kuvasarjojen ja kohtausten kuvaaminen on enemmänkin tieteellistä metakieltä. (Lotman 1976, 70-72.)

5. KONFLIKTIEN TAUSTAA

Sekä Bosnian sodan että Ruandan kansanmurhan juuret piilevät syvällä historiassa ja niiden puhkeamiseen vaikuttaneet tekijät nivoutuvat yhtä selittävää tekijää laajemmaksi kokonaisuudeksi. Mielenkiintoista kuitenkin on, että molemmat konfliktit sijoittuvat samalle ajanjaksolle ja tutkimani elokuvat kuvaavat vieläpä samaisen vuoden 1994 tapahtumia. Vaikka konfliktit sijaitsivat maantieteellisesti etäällä toisistaan, voidaan niistä löytää vuosiluvun lisäksi muita yhtymäkohtia, kuten konfliktin etninen perusasetelma. Näistä yhteneväisistä piirteistä huolimatta olen nähnyt tärkeäksi pureutua konfliktien taustoihin kahtena erillisenä tapauksena, vaikka analyysissä lähestynkin konflikteja samasta interventio/puuttumattomuus-asetelmasta.

5.1. Bosnian sota

Bosnian sota alkoi 6. huhtikuuta 1992 juuri samana päivänä kun Euroopan valtiot tunnustivat yhtenäisen Bosnia- Hertsegovinan valtion aseman kansainvälisessä yhteisössä. Tämä lähes kolme vuotta kestänyt sota muodostui jo alkujaan uudenaikaiseksi sodaksi ja se sitoi yhteiteensä niin alueen kuin kansainvälisen yhteisönkin valtiot, median, kansainväliset instituutiot sekä valtioista riippumattomat järjestöt. (Kaldor 1999, 31-44.)

Alueen pluralistinen kulttuuri, uskontojen moninaisuus sekä historiallinen tausta värittivät uuden valtion syntyä alusta alkaen. Vuoden 1991 väestönlaskennan mukaan alueen asukkaista 43,7 % oli muslimeja, 31,4 % ortodoksisia serbejä sekä 17,3 % katolisia kroaatteja. Vaikka ennen vuotta 1990 vaaleja maan asukkaat eivät kannattaneet radikaalia jaottelua

etnistenryhmien mukaisesti, saavuttivat etnisiä ryhmiä edustaneet ryhmät, jotka myös muodostuivat konfliktin puhjettua sodan osapuoliksi, voiton vaaleissa. (Kaldor 1999, 31-44.)

Serbejä ja kroaatteja edustaneet puolueet alkoivat pian vaalivoiton jälkeen vaatia ”etnisesti puhdistettuja” alueita, jotka voisivat ajan myötä liittyä osaksi Serbiaa ja Kroatiaa. Tässä keskustelussa ryhmät toivat vahvasti esille itsemääräämisoikeuden vaatimuksensa sekä toisaalta kansallisen vapauttamisen aatteen. (Kaldor 1999, 31-44.) Kansallisen vapauttamisen aate perustui tiukasti ajatukselle muslimien valtapyrkimyksistä sekä vuosisatoja jatkuneille sortotoimille alueen muuta väestöä kohtaan. Serbit olivat jo muutaman vuoden ajan esittäneet syytöksiä muslimien rikoksista serbejä vastaan ja lietsoneet näin tehokkaasti serbinationismia alueen muita väestöryhmiä vastaan. Surkukupaisaa on, että syytöksille muslimeja kohtaan ei ole kyetty esittämään pitäviä todisteita missään vaiheessa ennen sotaa tai sodan jälkeen ja lopulta etniset puhdistukset ja rikokset ihmisyyttä vastaan otettiin laajassa mittakaavassa käyttöön itse serbien sotilaallisten ja puolisotilaallisten joukkojen toimesta sodan edetessä. (Sells 1996, 28-43.)

Sekä serbit että kroaatit saivat tukea toimilleen Serbian ja Kroatian hallituksilta. Serbiarmeija olikin parhaiten varustettu osapuoli läpi sodan, mutta sen joukkoja vahvistivat myös perinteisten sotajoukkojen lisäksi puolisotilaalliset joukot, ulkomaalaiset palkkasotilaat sekä paikallinen poliisi, jonka joukoissa toimivat myös aseistetut siviilit. (Kaldor 1999, 31-57.)

Bosnia-Hertsegovinan alueen sotatoteellisuus oli vähäistä joten kaikki osapuolet joutuivat tukeutumaan ulkopuoliseen apuun. Sodan myötä myös talouden romahtaminen ja laaja-alainen työttömyys sekä valuutan arvon lasku sitoivat sotivat osapuolet ulkopuolisten valtioiden avustuksiin. Talouden heikkeneminen ja huonot elinolosuhteet saivat ihmiset myös useilla alueilla liikkeelle ja siirtymään mahdollisille paremmille alueille. Näin ollen väkiluku laski paikoitellen suuresti. (Kaldor 1999, 31-57.)

5.1.1. Nationalistinen sota

Balkanin alueen kehityksen, Jugoslavian pirstoutumisen ja Bosnian sodan voidaan nähdä perustuvan pitkälti uuden nationalismin hajottavalle voimalle. Kun 1800-luvulla nationalistiset pyrkimykset tavoittelivat yhtenäisten kansallisvaltioiden muodostamista eri puolilla Eurooppaa, Kylmän sodan jälkeiset pyrkimykset ovat kuljettaneet muutosta päinvastaiseen suuntaan. Suurvaltojen maalaamat kansallisvaltioiden rajat ovat tutisneet

erityisesti ympäri Eurooppaa ja kansallisvaltioiksi tarkoitettut alueet ovat murtuneet ja uudet etnisten rajojen mukaisesti rakennetut valtiot ovat rikkoneet tämän modernin nationalismin aikaansaannokset.

Nationalististen pyrkimysten voimistuminen Bosnia- Hertsegovinassa on nähty pitkälti perustuneen alueen historialliseen viitekehykseen. Alueen kehitystä on usein eurooppalaisten valtioiden suunnalta kuvattu sanoilla balkanisaatio sekä tribalismi. Nämä alueen synnynnäistä nationalismia kuvaavat käsitteet viittaavat etnisten ryhmien värittämän alueen vuosisataiseen historiaan vanhojen suurvaltojen raja-alueella, aina Ottomaanien valtakunnasta Hitlerin Eurooppaan. Tämä asema raja-alueena sekä alueen kulttuurinen moninaisuus on siis nähty nationalismia itsenäisesti tuottavana piirteenä Balkanin alueella. (Kaldor 1999, 31-57.)

Balkanin alueen ongelmat ovat näyttäneet läntiselle maailmalle vieraina ja sisäsyntyisinä. Islaminuskon vahva asema alueella on tehnyt osansa vieroittaessaan alueen kehityksen muusta Euroopasta, vaikka lännen diplomaatit ovat tarkasti varoneet islaminvastaisten mielipiteiden esiintuomista. Myös tähän vastakkainasetteluun pohjautuen Bosnian tapahtumien käsittely läntisissä valloissa vuodesta 1992 alkaen muodostui lähes pakonomaisesti todellisuuden välttämiseksi, jonka kautta Bosnian sota kuvattiin ennen kaikkea sisällissotana ja sisäsyntyisenä vihan purkauksena, jotka olivat alueen kansojen historian ja geneettisen taipumuksen huomioon ottaen pelkästään normaalia toimintaa Balkanin epähumaanien heimojen keskinäisessä kanssakäymisessä. Tästä ns. erilaisuudesta ja sisäsyntyisestä pahuudesta johtuen Balkanin alue on ikään kuin eristetty eurooppalaisesta kehityksestä, joka osaltaan selittää läntisten valtojen hidasta puuttumista alueen tapahtumiin. (Sells 1996, 38-43.)

Toisaalta nationalismi on nähty rekonstruoidun kyseisen tilanteen poliittisiin tarkoituksiin. Tämä ns. instrumentaalinen nationalismi tähtää historian uudelleen kirjoittamiseen ja uusien kulttuurin muotojen luontiin poliittisia tarkoituksia ajatellen. (Kaldor 1999, 31-57.) Tästä todisteena voidaan nähdä serbien määrätietoinen toiminta muslimien mustamaalaamiseksi jo vuosia ennen sodan syttymistä. Tämä historian muuttamisen traditio näkyy selvimmän serbien Kosovon taistelun ja sen myytin nationalisointiprosessina.

Kosovon taistelussa vuonna 1389 serbiprinssi Lazar, joka kuvattiin eräänlaisena kristushahmona, sai surmansa ottomaaneja vastaan käydyssä taistelussa. Toisarvoista myytissä on, että myös ottomaanien sulttaani Murat sai surmansa samaisessa taistelussa, sillä

serbeille taistelu on jo vuosisatoja kuvastanut itsenäisyyden ja itsemäärämisoikeutensa menettämistä sekä myöhemmässä vaiheessa muslimien vihaa kristittyjä ”alamaisiaan” kohtaan. Tämä myytti tarjosi serbinationalistien kansallisaatteen pohjalle voimakkaan historiallisen latauksen ja todisteen sorron ja väkivallan aikakaudesta muslimien vallan alaisuudessa. Islamin ja kristinuskon vastakkainasettelun avulla serbit saattoivat kuvata itsensä suojamuurina muslimien totalitarismin ja kehittyneen demokraattisen Länsi-Euroopan välillä. (Sells 1996, 28-39.)

Kosovon taistelun pohjalta alueen ympärille rakennettiin 1970-luvulta lähtien myös tiukkaa syytösten vyyhtiä serbien kansanmurhista albaanien sekä kroaattien toimittamana, jotka ilman todellisia perusteita vakuuttivat vähintään luojansa. Tärkeintä tässä kehityksessä on kuitenkin huomata, että kirjoittamalla historiaa uudelleen serbit onnistuivat kohtalaisen tehokkaasti vuoteen 1989 mennessä demonisoimaan laajalti Jugoslavian etniset ryhmittymät ja näin luomaan johdonmukaisesti pohjaa ja oikeutusta omille toimilleen alueella. (Sells 1996, 28-35.)

5.1.2. YK:n rooli Bosnian sodassa

YK otti ensimmäisen kerran kantaa Jugoslavian tapahtumiin 25. syyskuuta vuonna 1991 kun turvallisuusneuvosto hyväksyi resoluution, joka osoitti syvää huolta valtiossa tapahtuvia taisteluja kohtaan ja vaati kaikkia YK:n jäsenvaltioita aloittamaan yleisen ja täydellisen kauppasaarron Jugoslaviaa kohtaan koskien aseita ja muita sotilastarvikkeita. Vuoden 1992 helmikuussa YK:n tuore pääsihteeri Boutros Boutros-Ghali suositteli turvallisuusneuvostoa perustamaan Jugoslaviaan YK:n rauhanturvaoperaation nimellä UNPROFOR. Myöhemmin UNPROFOR:n mandaatti laajennettiin käsittämään viiden uuden valtion alueet ja näin ollen rauhanturvaoperaatio käsitti myös Bosnia-Hertsegovinan alueen.

Vuoden 1992 toukokuussa tilanteen yhä kiristyessä Bosnian etnistenyhmien välillä, EY:n, pääsihteerin edustajien ja UNPROFOR:n edesottamuksista huolimatta, YK veti tarkkailijansa pois Bosniasta ja samalla paikalta poistui myös noin kaksi kolmannesta UNPROFOR:n päämajan työntekijöistä. Tällöin jäljelle jäi noin 100 sotilastoimihenkilöä ja siviilihenkilökuntaa, joiden tarkoituksena oli tarjota palveluitaan pitääkseen yllä paikallista aselepoa ja humanitaarisia toimenpiteitä. Tästä huolimatta YK laajensi syksyn tullen

UNPROFOR:n mandaattia, jotta rauhanturvaajat kykenisivät turvaamaan mm. humanitaarisen avun perillepääsyn, jos Punainen risti sattuisi apua tarvitsemaan kuljetusten turvaamiseksi.

Tilanteen yhä vaikeutuessa vuonna 1993 YK otti tavoitteekseen luoda siviileille turva-alueita mm. vakavien sotatoimien kohteena olleeseen Srebrenican kaupunkiin. Toimien YK:n peruskirjan VII luvun alaisuudessa turvallisuusneuvosto hyväksyi tätä silmällä pitäen resoluution 819 samaisen vuoden huhtikuussa ja julisti, että kaikkien osapuolien tulisi säilyttää kaupunki aseellisten toimenpiteiden ulkopuolella. Useista aseleposopimuksista huolimatta tilanne jatkoi kiristymistään vuonna 1994 ja YK osoitti huolestuneisuutensa tilanteen johdosta yhä uudelleen, vaatien mm. turva-alueiden ja humanitaarisen avun saattueiden koskemattomuutta.

Vuoden 1994 alussa Nato avusteisten ilmaiskujen mahdollisuus nostettiin esille, jotta turva-alueiden, erityisesti Sarajevon, jatkuvat turvallisuusongelmat saataisi poistettua. Samalla aloitettiin tutkimukset iskujen mahdollisuudesta, mutta YK:n pääsihteeri painotti kuitenkin pitkälti rauhanomaisten väylien hyödyntämistä alueella ja näin ollen panosti ennen kaikkea diplomaattisiin ratkaisuihin. Turvallisuustilanne ei kuitenkaan neuvotteluista huolimatta parantunut ja lopulta pääsihteeri aloitti uudelleen yhteistyön Naton toimielinten kanssa. Ilmaiskujen mahdollisuus toimi kuitenkin pelotteena taistelevia joukkoja vastaan ja uudelleen tämä mahdollisuus nostettiin pöydälle vasta keväällä, kun serbijoukot hyökkäsivät voimakkaasti Gorazden ja myöhemmin Bihacin kaupunkeja vastaan. Vuoden 1994 aikana YK ryhtyi myös tiukentamaan rauhanomaisia toimenpiteitään erityisesti useiden aseleponeuvotteluiden epäonnistuttua.

YK:n pääsihteeri antoi vuoden 1994 selonteossaan paljon kiitosta UNPROFOR:n toiminnasta ja mainitsee tämän osallistuneen suureen osaan aikaansaaduista turvallisuutta edistävästä toimenpiteistä mm. Sarajevossa, Mostarissa sekä Gorazdenissa, siitäkin huolimatta että positiivisten onnistumisten jälkeen osapuolet tarttuivat usein uudelleen aseisiin. Samalla pääsihteeri raportoi myös vakavista ihmisoikeusloukkauksista ja painotti UNPROFOR:n edelleen paheksuvan ympäri Bosniaa ja Hertsegovinaa suoritetuista kidutustapauksista, tappoja ja vähemmistöjen laiminlyöntejä. UNPROFOR vaati myös pääsyä Bosnian serbien kontrolloimille alueille, kuten Banja Luka ja Bijeljina, jotka tietävästi toimivat ”etnisten puhdistusten” päänäyttämöinä. Vuoden 1994 resoluutiossa 941 neuvosto vaatikin Bosnian

serbejä lopettamaan etniset puhdistukset Bosnia ja Hertsegovinan alueella. (Department of Public Information, United Nations 1996).

5.2. Ruandan kansanmurha

Kiistat etnisten ryhmien, hutujen enemmistön ja tutsien vähemmistön, välillä muodostuivat jo Ruandan kokeman kolonialismin aikana. Vaikka hutut ja tutsit puhuvat samaa kieltä, asuttavat samoja alueita sekä noudattavat samoja perinteitä, belgialaiset siirtomaaisännät rakensivat etnistä erilaisuutta vuodesta 1926 lähtien määrittämällä hutut ja tutsit eriarvoisiksi ja luomalla näin keinotekoisia erilaisuutta mm. henkilökorttijärjestelmän avulla. Belgialaiset nostivat tutsit ylempiarvoiseen asemaan ja näin ollen seuraavien vuosikymmenien aikana tutsit nauttivat hutuihin nähden erilaisista etuuksista yhteiskunnassa, kuten paremmasta koulutuksesta ja työmahdollisuuksista. Tämä synnytti vihaa ja katkeruutta, joka ilmeni etnisten ryhmien välillä jo ennen vuotta 1994. (Grunfeld & Huijboom 2007, 28-29.)

YK:n painostuksesta belgialaiset alkoivat kasvattaa hutujen määrää hallinnollisissa tehtävissä jo 50-luvulta lähtien, mutta toimenpiteiden hitaudesta johtuen hutut nousivat kapinaan jo samalla vuosikymmenellä. (Grunfeld & Huijboom 2007, 30.) Belgialaiset luovuttivat Ruandalle itsenäisyyden vuonna 1962, jolloin enemmistö pääsi vihdoin valtaan. (Minear & Guillot 1996, 54.) Hutujen ja tutsien välille muodostunut kuilu oli kuitenkin ehtinyt kalvaa väestöä niin pitkään, että itsenäistymisestä lähtien hutut hakivat mahdollisuutta kostaa kokemansa vääryydet. Tuhansia tutseja pakeni maasta itsenäistymisen myötä ja nämä pakolaiset järjestäytyivät 1980-luvun lopulla Ugandassa perustaessaan Ruandan isänmaallisen rintaman (RPF), jonka tavoitteena oli kaataa hutuja suosiva hallinto kotimaassaan. (Grunfeld & Huijboom 2007, 31-33).

RPF hyökkäsi Ruandaan vuonna 1990 aloittaen Ruandan sisällissodan, mutta tilanne kärjistyi äärimilleen vasta vuoden 1994 huhtikuussa, jolloin Ruandan presidentti Juvenal Habyarimanan lentokone ammuttiin alas. (Grunfeld & Huijboom 2007, 153.) Hutut suuntasivat syytöksensä kohti tutsikapinallisia ja käynnistivät tapahtuneen perusteella järjestelmälliset joukkomurhat, jotka kohdistuivat niin tutseihin kuin maltillisiin hutuihin. (Grunfeld & Huijboom 2007, 166.) Muutamassa kuukaudessa noin 800 000 ihmistä sai surmansa.

5.2.1. YK:n rooli konfliktissa

YK:n aktiivinen osallistuminen Ruandan tapahtumiin alkoi vuonna 1993, kun Ruanda ja Uganda pyysivät sotilastarkkailijoita valvomaan maiden yhteistä rajaa estääkseen RPF:ää käyttämästä aluetta sotilaallisiin tarkoituksiin. Pyynnön seurauksena turvallisuusneuvosto perusti operaation United Nations Observer Mission Uganda-Rwanda (UNOMUR) Ugandan puolelle rajaa. Myöhemmin samana vuonna turvallisuusneuvosto perusti päätöksellä 872 toisen kansainvälisen operaation Ruandan puolelle rajaa nimellä United Nations Assistance Mission for Rwanda (UNAMIR). Tämän operaation tavoitteena oli tukea molempia osapuolia täyttämään kahdenväliset sopimuksensa ja tukea Ruandan väliaikaishallitusta. Ruandan pääkaupunkiin Kigaliin asetettiin yksi UNAMIR:in pataljoona, vahvuudeltaan 2 548 henkeä, joka koostui belgialaisista ja bangladeshilaisista rauhanturvaajista.

Kansanmurhan käynnistyttyä huhtikuussa 1994 YK:n rauhanturvaajat olivat ensimmäisiä väkivaltaisuuksien kohteiksi joutuneita. YK kuitenkin pystyi avustamaan pakolaisvirtoja, jotka suuntautuivat ennen kaikkea Tansaniaan sekä Zaireen ja samanaikaisesti UNAMIR pyrki järjestämään sotivien osapuolien välille tulitaukoa, joka kuitenkin epäonnistui. Väkivaltaisuuksia YK-joukkoja kohtaan lisääntyivät yhä ja tämän seurauksena muutamat maat tekivät ratkaisunsa ja vetivät joukkonsa maasta pois. Tästä johtuen turvallisuusneuvosto vei läpi päätöksen, jonka mukaan UNAMIR:in vahvuus laskettaisiin 270:een. (Ruanda-UNAMIR.)

Rauhanturvajoukkojen komentaja Dallaire oli halukas ryhtymään joukkoineen toimeen estääkseen hutu-militian toiminnan Ruandan pääkaupungissa Kigalissa, mutta useista auktorisointipyynnöistä huolimatta YK:n päämajasta tuli käsky pidättäytyä kaikesta toiminnasta. Dallairen pyyntöä ei kuitenkaan toimitettu turvallisuusneuvostolle eikä pääsihteerille ajoissa ja näin ollen rauhanturvaajat eivät voineet ryhtyä ennalta ehkäiseviin toimiin estääkseen väkivaltaisuuksien puhkeamisen. (Grunfeld & Huijboom 2007, 252.)

YK luotti vielä vuoden 1994 alussa rauhanprosessin voimaan ja rauhanomaisiin neuvottelureitteihin. Tästä syystä ainoana pelotteena Ruandan hallintoa kohtaan käytettiin uhkausta vetää kaikki rauhanturvajoukot pois alueelta. Presidentti Habyarimanan kohtalo toimi viimein laukaisimena länsivaltojen toiminnalle. Tällöinkin raskaasti aseistetut sotajoukot saapuivat maahan ainoastaan evakuoitakseen länsivaltojen edustajat väkivaltaisuuksien tieltä. Useista pyynnöistä huolimatta rauhanturvajoukkojen mandaatin

laajennus hylättiin YK:ssa kerta toisensa jälkeen ja näin ollen rauhanturvajoukot jäivät hampaattomiksi sotivien hutu- ja tutsijoukkojen keskelle. (Grunfeld & Huijboom 2007, 253-261.)

Toukokuussa turvallisuusneuvosto julisti asevientikiellon Ruandaan ja samalla nosti UNAMIR:in vahvuuden 5 500 henkeen. Tämän tavoitteen saavuttaminen vei jäsenvaltioilta kuitenkin kuusi kuukautta. Tällä välin UNAMIR:in vähäiset joukot pystyivät kuitenkin avustamaan tuhansia ruandalaisia, jotka olivat paenneet UNAMIR:in kontrolloimille pakolaisleireille.

Panostaakseen siviilien turvallisuuteen neuvosto autorisoi monikansallisen humanitaarisen operaation YK:n peruskirjan luvun seitsemän nojalla kesäkuussa 1994. Ranskan johtamat joukot suorittivat ”Operaatio turkoosin”, jonka seurauksena Lounais-Ruandaan luotiin humanitaarinen suoja-alue, jonka valvonta luovutettiin UNAMIR:lle syksyllä.

Heinäkuussa RPF- joukot saivat Ruandan kontrolliinsa ja lopettivat sisällissodan, sitoutuen samalla vuoden 1993 rauhansopimukseen ja yhteistyöhön UNAMIR:in kanssa. Lokakuussa 1994 tehtyjen arvioiden mukaan arviolta 7,9 miljoonasta ruandalaisesta puoli miljoonaa oli saanut surmansa sisällissodan aikana. Noin kaksi miljoonaa henkeä oli paennut maasta ja toiset kaksi miljoonaa oli joutunut siirtymään uusille alueille Ruandan sisällä.

Vielä ennen vuoden 1994 loppua turvallisuusneuvoston perustama asiantuntijoiden komissio raportoi YK:ta vahvoista todisteista, joiden perusteella voidaan todeta hutujen suorittama systemaattinen ja suunniteltu tutsien kansanmurha.

UNAMIR poistui maasta maaliskuussa 1996 Ruandan omasta pyynnöstä, koska tämän ei nähty vastaavan Ruandan ensisijaisiin tarpeisiin. Vuonna 1999 YK:ta ja koko kansainvälistä yhteisöä syytettiin yhä kyvyttömyydestä estää kansanmurha, jonka perusteella pääsihteeri aloitti turvallisuusneuvoston hyväksymänä tutkimukset Ruandan tapahtumiin liittyen. Selvityksen tulokset julkaistiin joulukuussa 1999. Tuloksien mukaan kansainvälisen yhteisön epäonnistuminen Ruandassa perustui ennen kaikkea resurssipulaan, poliittisen tahdon vähyyteen sekä Ruandan tapahtumien luonteen arvioinnin epäonnistumiseen. Pääsihteeri ilmoitti tukevansa selonteon kantaa ja painotti mahdollisuutta oppia tapahtuneesta ja suositteli YK:lle, että tämän tulisi tulevaisuudessa pyrkiä estämään samankaltaisten katastrofien uusiutuminen. (Ruanda- UNAMIR.)

6. ANALYYSI

Olen jakanut aineistona käyttämäni elokuvat kohtauksiin, joista pyrin hahmottamaan niiden sisältämiä denotaatioita sekä konnotaatioita ja tällä tavoin pyrin löytämään niiden sisältämiä merkityksiä. Näen kohtauksien denotatiivisen informaation sisältyvän ennen kaikkea tapahtumakulkujen esittelyyn, kun taas kohtauksien konnotaatioita on mahdollista löytää ja tulkita suhteessa valitsemaani tutkimuskysymykseen, jolloin englantilaisen koulukunnan teoretisointi antaa välineitä konnotaatioiden esiin tuomiseen.

Kohtausanalyysi johdattaa analyysin elokuvan merkitysten laajempaan pohdintaan sekä representaatioiden tutkimukseen, jonka tavoitteena on luoda kokonaiskuva elokuvien rakentamista puuttumattomuus- ja interventiokeskustelun todellisuuden kuvauksista. Koska elokuvat ovat narratiivisia kokonaisuuksia näen tärkeäksi vielä kohtausanalyysin jälkeen tarkastella elokuvia koko laajuudessaan antaakseni lisäarvoa niiden juonelliselle rakenteelle.

6.1. Elokuvien juonirakenne

Ennen varsinaiseen analyysiin siirtymistä esittelen elokuvien *No Man's Land* sekä *Hotelli Ruanda* juonet pääpiirteissään. Tällä tavalla lukija, joka ei ole kyseisiä elokuvia nähnyt voi yhtälailla elokuvaan perehtyneen lukijan tavoin hahmottaa kohtausanalyysija paremmin.

6.1.1. *No Man's Land*

On sumuinen yö ja bosnialaisten sotilasjoukko on pyrkimässä etulinjaan. Tien pitäisi olla tuttu ja miehet päättävät sumusta huolimatta pyrkiä asemapaikoilleen. Aamun valjettua karu totuus kuitenkin paljastuu. He ovat kulkeneet pitkälti ohi omien linjojen ja päätyneet yöpuulle aivan liian lähelle vihollisjoukkoja. Tämä ei jää huomaamatta myöskään viholliselta ja pian armoton tulitus pyyhkii puolustuslinjojen väliin jäävää kangasta ja onnettomat eksyneet kaatuvat yksi toisensa jälkeen Bosnian pölyiseen maahan.

Yksi onnekas sotilas, Ciki, huomaa selviytyneensä hengissä tulituksesta. Hänen eloonjäämiskamppailunsa on kuitenkin vasta alussa hänen jäätyä loukkuun ”ei kenenkään maalle”. Hän on vallihaudassa, jossa hänen seurakseen liittyy serbiarmeijan sotilas, Nino,

tarkastusretkellään sekä toinen bosniakkisotilas, joka makaa haavoittuneena miinan päällä, pystymättä liikkumaan, jottei miina laukeaisi.

Sodan ja historian syvään uurtama epäluottamus kohtalotovereiden välillä muodostuu lopulta pattitilanteeksi, johon kutsutaan apua myös YK:n rauhanturvaajilta. YK:n haluttomuus puuttua tilanteeseen on kuitenkin ilmeinen ja korkeamman tahon käskynä asia tulisi jättää osapuolten itsensä ratkaistavaksi. Media suuntaa kuitenkin vihdoinkin huomionsa tilanteeseen ja rauhanturvaajat ovat pakottavan tilanteen edessä, puuttuako tilanteeseen ja pelastaa sotilaat vai menettääkö kasvonsa ja arvostuksensa mahdollisesti koko maailman silmissä.

6.1.2. Hotelli Ruanda

Hotelli Des Mille Collinesissa palvelupäällikkönä työskentelevä Paul Rusesabagena on saavuttanut elämässään paljon. Hänellä on vaimo sekä kolme hyvinvoivaa lasta. Hänen uransa on hyvällä mallilla ja hänen on onnistunut luoda suhteita merkittäviin tahoihin eri puolilla Kigalia. Koko Ruanda elää kuitenkin epävarmoja aikoja, kun belgialaisten vetäytyttyä maasta keinotekoiset etniset rajat alkavat murtua. Belgialaisten erityisasemaan nostamat tutsit ovat menettäneet valta-asemansa ja alakynnessä ollut hutuenemmistö on nousemassa valtaan menneisyyden katkeroittamana. Teräväkielinen hutujen radiokanava RTLM kiihottaa kansaa nousemaan kapinaan tutsitorakoita vastaan, mutta hyväuskoinen Paul luottaa tilanteen rauhoittuvan.

Paulin omaan passiin on selkeästi lyöty leima, joka määrittää miehen hutuihin kuuluvaksi, mutta hänen vaimonsa kuuluu tutseihin. Hutujen kansannousun ja veritekojen sekä kokonaisen kansanmurhan kiihtyessä Paul tajuaa olevansa vastuussa siitä, että hänen koko perheensä selviytyy väkivaltaisuuksista, mutta siihen hän ei ole varautunut että hänen vastuulleen säilytetään kuin sattuman kautta 1268 tutsi- ja hutupakolaista. Miehen työmaasta muodostuukin elokuvan edetessä varsinainen pakolaisleiri, jota suojaavat vain kaksi YK:n rauhanturvaajaa ja Rusesabaginan rakentama Kigalilainen verkosto, jota mies pitää vaivoin yllä vähiin käyvien lahjusten avulla.

YK ja kansainvälinen yhteisö sanoutuvat irti Ruandan tapahtumista ja tyhjentävät maan länsivaltojen kansalaisista. Koko maahan jätetään ainoastaan 300 YK:n rauhanturvaajaa, joiden vaikutusvalta on vähintään kyseenalaista hutu-militia *Interahamwen* teurastaessa

kansaa viidakkoveitsineen. Kun tuhannet ihmiset menettävät henkensä Ruandassa, YK:ssa keskustellaan siitä kuinka monta uhria vaaditaan, jotta tapausta voidaan nimittää kansanmurhaksi. Toisaalla taas Yhdysvallat sekä Iso-Britannia vaativat viimeistenkin rauhanturvaajien vetämistä maasta, sillä virallista kansanmurhaa ei heidän mielestään ollut käynnissä.

Tapahtumat ylittävät uutiskynnyksen ympäri maailmaa, mutta kukaan ei ole halukas puuttumaan maan sisäisiin ongelmiin. Paul Rusesabagina jää yksin taistelemaan perheensä, ystäviensä ja täysin tuntemattomien maanmiestensä hengen puolesta maailman käännettyä selkensä maassa tapahtuville hirmuteoille.

6.2. Kohtausanalyysi: No Man's Land

6.2.1. Kohtaus 1.: Pluralistinen pohjavire

Denotaatio: Kun selviää, että taisteluhaudassa on sekä serbi- että bosniakkisotilaita molemmat osapuolet päättävät ottaa yhteyden YK-joukkoihin. Sarajevossa sijaitsevan UNPROFOR:n päämajassa taloa pitävä kapteeni ottaa yhteyttä kentälle ranskalaisiin rauhanturvaajiin, jotka tunnetaan nimellä Arizona 2. Kersantti Marchant, joka johtaa yksikköä haluaisi ottaa tilanteesta selvää, mutta lupa evätään tulitauon ollessa toistaiseksi epäselvä. Kersantti heittäytyy kuitenkin kapinalliseksi ja lähtee tapahtumapaikalle kielloista huolimatta.

Tällä välin kapteeni ottaa yhteyttä UNPROFOR:n Zagrebin päämajaan, jossa eversti kieltäytyy ehdottomasti puuttumasta asiaan ja vaarantamasta YK-sotilaiden henkeä serbien ja bosniakkien kahdenvälisessä ongelmassa. Koska puuttuminen vaatisi YK:n yleiskokouksen hyväksynnän, eversti kehottaa kapteenia ilmoittamaan molemmille osapuolille, ettei vastapuoli suostunut YK:n puuttumiseen. Käskyn saatuaan kapteeni komentaa Arizona 2 takaisin aseisiin ja uhkaa kersantti Marchantia toimenpiteillä niskurointinsa takia. Kersantti Marchant ei siis voi auttaa pulaan joutuneita sotilaita, vaan jättää heidät toistaiseksi taisteluhautaan.

Konnotaatio: Jo elokuvan No Man's Land perusasetelma henkii englantilaisen koulukunnan peruselementtejä. Elokuvassa on syntynyt selvä konflikti valtioiden järjestelmän yhdessä osassa. Entisen Jugoslavian jälkeläiset ovat nousseet toisiaan vastaan voimakeinoin, joka on

johtanut sotatoimiin puolin ja toisin. Tämän valtioiden järjestelmän halkeaman seurauksena tarinan sotilaat ovat joutuneet ylitsepääsemättömään tilanteeseen, ei kenenkään maalle, jossa säännöt ja lait tuntuvat menettäneen merkityksensä. Bosnia-Hertsegovina ja sen etniset ryhmät ovat siis osa valtioiden järjestelmää. Bosnia-Hertsegovina valtiona täyttää siis selvästi Bullin valtioiden järjestelmälle asettamat vaatimukset. Se on selvästi yhteyksissä muihin järjestelmän valtioihin, sillä jo sotatoimienkin puolesta sillä on yhteyksiä eri puolille maailmaa, jotka vaikuttavat sotivien osapuolien päätöksiin (Bull 2002, 8-9.) ja toisaalta osapuolet toimivat ns. anarkistisessa maailmassa, itsenäisesti ilman ylemmän tahon, esimerkiksi maailman hallituksen, vaikutusta. (Devlen ym. 2005, 179.)

Taistelevat osapuolet kuuluvat kuitenkin myös valtioiden järjestelmän sisäiseen yhteisöön, jota tutkimuksessani edustaa ja kuvastaa Yhdistyneet kansakunnat. YK:n jäsenenä Bosnia-Hertsegovina on ratifioinut yhteisön peruskirjan ja näin se on sitoutunut peruskirjan muodostamaan yhteiseen arvoperustaan ja säännöstöön. Vaikka YK ei varsinaisesti olekaan englantilaisen koulukunnan mukaan kansainvälinen yhteisö näen sen toimivan kansainvälisen yhteisön lailla, sillä sen sopimusjärjestelmät ja normistot sitovat valtioita yhteen ja muodostavat näin moraalisia ja institutionaalisia puitteita valtioiden yhteistoiminnalle. YK:n toimintaa voidaan kuvata myös Bullin ajatusten mukaisesti kansainvälisen yhteisön kaltaiseksi (Bull 1977, 8-19.), sillä sen voidaan nähdä toimivan muun muassa nykyisen suvereenien valtioiden järjestelmän ylläpitäjänä, sillä perustuuhan YK ylipäänsä suvereenien valtioiden toiminnalle. Tämän lisäksi YK toimii kansainvälisten sopimusten valvojana, josta esimerkkinä toimivat lukuisat YK:n alaiset sopimusjärjestelmät.

Sotatoimien puhjettua, YK on asettanut henkilöstöään sotatoimialueelle rauhanturvaajien muodossa suojaamaan ja turvaamaan paikallisten elinmahdollisuuksia. Näyttää sille, että sodan osapuolien kuulussa tähän yhteisöön ne pitävät sitä luonnollisena ja neutraalina tahona ongelmatilanteen selvittämiseksi. YK onkin ensimmäinen taho, johon osapuolet ottavat yhteyttä huomattuaan taisteluhaudassa loukussa olevien sotilaiden edustavan molempien puolien kansalaisia.

Molemmat osapuolet siis selvästi pyytävät apua varsinaisen sodan ulkopuoliselta taholta, joka täyttää pluralistienkin vaatimuksen hätäkärsivän omasta intervention suorittamispyynnöstä. Tästäkin huolimatta rauhanturvaoperaation paikallinen johto tarttuu vahvasti puuttumattomuusajatuksen peruseriaatteisiin. Vaikka YK:lla on joukkoja tapahtumapaikan läheisyydessä, heidän osallistumisensa tapahtumiin tahdotaan estää. Ensimmäiseksi

ongelmaksi nostetaan solidaristien itsensä esiin nostama ongelma interventiota harkittaessa eli pelko rauhanturvaajien omasta turvallisuudesta. Koska osapuolet eivät ole todentaneet YK:lle, että tulitauko olisi todella solmittu, ei YK ole myöskään halukas vaarantamaan rauhanturvaajiensa henkiä. Samaan johtopäätökseen tulee myös UNPROFOR:n Zagrebin päämajan eversti, joka selkeästi ajaa toiminnassaan lähes puhdasta pluralistista linjaa.

Tästä pluralistisesta linjasta kielii ennen kaikkea everstin tekemä viittaus tarpeeseen ottaa asia esille YK:n yleiskokouksessa ennen mihinkään toimiin ryhtymistä. Tilanteeseen puuttuminen tulisi siis hyväksyttävä multilateraalisti kaikkien kansainvälisen yhteisön jäsenten keskuudessa. Pluralistithan voisivat hyväksyä intervention, jos kansainvälinen yhteisö olisi sen yksimielisesti hyväksynyt. Everstin käsky ilmoittaa serbi- ja bosniakkiosapuolille vastapuolen haluttomuudesta YK:n puuttumiseen asiaan, kielii välinpitämättömyyden lisäksi myös vahvasti pluralismin hengestä. Näin eversti seuraa pluralistien epäuskoa kansainvälisen yhteisön kyvystä muodostaa konsensusta näinkin monimutkaisessa asiassa. (Wheeler 1992, 480.) Puuttuminen tarkoittaisi myös astumista valtioiden välisen järjestyksen turvaamisesta yksittäisten ihmisten turvallisuuden luomiseen, joka nähdään pluralistien keskuudessa askeleena epäjärjestyksen ja jopa katastrofin tielle. (Bellamy & McDonald 2004, 308.) Vaikuttaakin siltä, että valtion sisäisten tahojen välinen konflikti ei näyttäyty samantasoisena ongelmana kuin kahden erillisen valtion väliset sotatoimet ja näin ollen sisällissota ei sinällään aseta kansainvälistä järjestystä vaaraan. Usein sisällissotiin kuitenkin kytkeytyy laajempi toimijoiden joukko, joka voi muuttaa sisällissodan laajemmaksi tapahtumaketjuksi ja näin ollen levittäytyä jopa maailmanlaajuiseksi. Voisiko siis olla mahdollista, että yksittäisten ihmisten turvallisuuden takaaminen voisi vahvistaa myös kansainvälistä turvallisuutta?

6.2.2. Kohtaus 2.: Suunta kohti solidarismia

Denotaatio: Paluumatkalla asemapaikalle Arizona 2 kohtaa uutisryhmän, joka on saanut tilanteesta vihiä kuuntelemalla YK:n radiokeskustelua. Uutisankkuri nostaa esille YK-joukkojen puutteellisen humanitäärisen avun sotatilanteessa. Kersantti Marchant lyöttäytyy yhteen uutisryhmän kanssa ja näin lähettää uutisankkurin avulla tiedon kapteenilleen, että kansainvälinen media on erittäin kiinnostunut tilanteesta ja nostaisi asian esille uutisissaan, jos tilanteeseen ei puututa. Samaan aikaan uutisryhmän toimitus tekee raporttia tilanteesta ja kritisoi ankarasti YK:n hampaattomuutta konfliktin ratkaisijana ja vaatii fyysistä puuttumista tilanteeseen pelkän humanitaarisen avun sijaan. Uutiset pakottavat YK:n toimimaan kasvojen menettämisen pelossa ja niinpä Arizona 2 palaa takaisin tapahtumapaikalle lehdistön seurattessa.

Konnotaatio: Vaikka pluralistinen suuntaus pitää valtioita merkittävimpinä toimijoina maailman politiikassa (Bull 1977, 8), tuo elokuva esille myös muunlaisia toimijoita, jotka voivat vaikuttaa voimakkaasti puuttumattomuus- ja interventioasetelmaan. Elokvassakin YK toimii Bosniassa valtioiden järjestelmän mandaatilla, mutta esille nousee toisenlainen toimijaryhmä, joka ei välttämättä seuraa yksittäisen valtion asettamaa linjaa ja jonka tavoitteena on suorittaa tälle annettu tehtävä valtioita korostavasta teoretisoinnista huolimatta. Tällä tarkoitan kansainvälistä mediaa, jolla on mahdollisuuksia vaikuttaa maailman tapahtumiin suuntaamalla suuren yleisön huomio haluamiinsa kohteisiin. Median valta-asema elokuvassa peilaa mielestäni myös hyvin maailmanyhteisön kuvaamien uusien toimijoiden esiintuloa kansainvälisessä politiikassa. (Williams 2005, 21.)

Elokvassakin käänne tapahtuu kersantin saadessa tiedon, että lehdistö on perillä tapahtumista, joita YK on juuri ollut piilottamassa näkymättömiin. Vaikka YK-joukkojen paikallinen johto on ajanut tähän asti vahvasti pluralistista linjaa, kääntää media väistämättä suuntauksen puuttumattomuudesta kohti interventiota. On selvää, että YK:n jäsenet odottavat tältä myös onnistumisia toimenpiteissään ja niinpä negatiivinen julkisuus ja täydellinen kasvojen menettämisen pelko pakottaa johtoportaan tarttumaan tilanteeseen voimallisemmin.

Tällainen median väliintulo osoittaa mielestäni solidaristisen maailmanyhteisön voimistumista ja vallan siirtymistä pois valtiojohtoisesta kansainvälisestä järjestelmästä. Solidaristit painottavat teoretisoinnissaan valtioista poikkeavien toimijoiden esiinnousua ja kaikille yhteisen arvopohjan muodostumista (Williams 2005, 21.), joka nousee elokvassakin selvästi ilmi median kyetessä liikuttamaan YK:n kaltaista valtavaa organisaatiota nostamalla esille suojeluvastuun sekä yleisen moraalisen auttamisen velvollisuuden ajatukset. Media voidaankin nähdä niin No Man's Landissa, kuin yleisesti nykymaailmassa yleisten moraalisten arvojen herättäjänä. Tätä ajatusta tukee esimerkiksi maailmanlaajuisiksi levinneet mielenosoitukset Yhdysvaltojen Irakin sotaa vastaan sekä sorretun Tiibetin puolustamiseksi.

Jos media saa toimia vapaasti, sillä voi olla mahdollisuus nostattaa myös tehokkaasti kritiikkiä vallitsevia toimintaperiaatteita, instituutioita sekä prosesseja kohtaan. Tämän todistaa No Man's Landissa se, että median suorittaman uutisoinnin avulla todella mobilisoitiin rauhanturvaajat toimimaan median haluamalla tavalla. Tästä päästään ajatukseen kansainvälisen yhteisön muutoksesta kohti maailmanyhteisöä (kts. Williams 2005), jonka osatekijänä myös media voi toimia. Vaikka median ei voidakaan sanoa No Man's Landissa

saaneen aikaan aivan näin kattavaa muutosta, voidaan sen kuitenkin nähdä toimivan Williamsin kuvaaman prosessin edesauttajana.

Toisaalta tässäkin tilanteessa vilautetaan toisenlaisen tien mahdollisuutta, kenraalin uhatessa poistaa lehdistöltä toimiluvat näiden kuunneltua YK:n salaiseksi tarkoittamaa radioviestintää ja näin ollen rikottua YK:n asettamia toimintasääntöjä. Eli media toimii näennäisestä vapaudestaan huolimatta ainoastaan YK:n luvalla sotatoimialueella. Joka tapauksessa median päästäminen raportoimaan mm. erilaisista sotatilanteista asettaa niin sodan osapuolet, kuin kansainväliset toimijatkin suurennuslasin alle, jolloin media voi toimia myös Wheelerin kuvaamana arvioitsijana esimerkiksi mahdollisessa interventiotilanteessa. Media voi siis olla yksi taho, jolla on mahdollisuus toimittaa informaatiota interventiota suorittavan toimijan toimista kansainväliselle yhteisölle, joka voi tarvittaessa asettaa intervention suorittajan selvitysvastuuseen toimistaan. (Wheeler 2002, 39-40.)

Media siis keikautti elokuvassa vaa'an pluralismista solidarismiin suuntaan YK-joukkojen harkitessa toimiaan sotilaiden pelastamiseksi. Median nostattaman huomion takia puuttumattomuus muodostui käytännössä mahdottomaksi, kun taas intervention suorittamisesta tuli välttämätön ratkaisu. Interventionistisen suunnan vallasta ei kerro pelkästään interventioon päätyminen vaan ennen kaikkea valtioista riippumattomien toimijoiden vallanosoitus, joka pystyi muuttamaan tilannetta valtioiden neuvottelupöytiä tehokkaammin.

6.2.3. Kohtaus 3.: Puuttumattomuuspolitiikkaa hinnalla millä hyvänsä

Denotaatio: Myös kapteeni saapuu tapahtumapaikalle pomminpurkajan kanssa. Lehdistön käsketään pysytellä lähistöllä, mutta taisteluhautaan heitä ei päästetä. Pomminpurkajan ryhtyessä toimeen Nino ja Ciki pääsevät viimein ulos tilanteesta ja heidät ohjataan pois taisteluhaudasta. Käy kuitenkin ilmi, että miinaa on mahdotonta purkaa. Eversti saapuu assistentteineen pääesikunnasta tapahtumapaikalle täynnä tarmoa ”rauhanprosessin edistämiseksi”. Saatuaan kuulla tilanteen toivottomuudesta hän päättää pelata aikaa ja passittaa pomminpurkajan takaisin taisteluhautaan. Samalla tilanne kärjistyy Cikin ja Ninon välillä. Tämän seurauksena Ciki ampuu Ninoa, jolloin yksi rauhanturvaajista avaa tulen Cikiä vastaan, surmaten tämän. Pelastusoperaatio on näin uhkaavasti saamassa surkean lopun. Tällä välin eversti on kuitenkin laatinut suunnitelman, jonka avulla YK voi vielä pelastaa kasvonsa

ja niin hän kuuluttaa tilannetta seuraavalle lehdistölle miinan purun onnistuneen ja haavoittunutta sotilasta kuljetettavan nyt saamaan hoitoa.

Konnotaatio: Elokuvan koko juoni kiteytyy lopulta loppukohtausta edeltäviin kohtauksiin, jossa rauhanturvajoukot pakotetaan palaamaan interventionistisesta suunnastaan takaisin puuttumattomuuspolitiikan pariin. Toisin sanoen interventio epäonnistuu mitä surkeimmalla tavalla ja koko murhenäytelmä on kaiken lisäksi päätymässä mediahuomionsa takia lokaamaan YK:n mainetta maailmalla.

Pomminpurkajan saapuessa vaikuttaa sille, että tilanne on purkautumassa ja kaikki asianomaiset pääsevät tilanteesta kohtalaisen vähin naarmuin ulos ja YK sekä sen ”humaanit rauhanturvaajat” voivat kerätä pisteet pelastusoperaatiosta itselleen. Pomminpurkajan odotetaan suorittavan tehtävänsä nopeasti, jonka jälkeen serbi- ja bosniakkisotilaat voidaan saattaa omien joukkojensa pariin ja media saa vihdoinkin aihetta kehua YK:ta. Kaikki tämä toiveikas ajattelu kuitenkin häviää tuhkana tuuleen, kun käy ilmi, että pommia on mahdotonta purkaa.

Samalla kun toiveet pommin päällä makaavan sotilaan pelastamisesta luhistuvat, vaipuu myös YK:n aikaisemmin vahvistunut interventionistinen mieliala unholaan. Eversti tuo mukanaan taisteluhaudan reunalle, jo aikaisemmin vakaasti kannattamansa, puuttumattomuusajattelun ja tärkeimmäksi tehtäväksi jää enää YK:n puhtaan julkisivun säilyttäminen. Koska rauhanturvajoukot ovat jo kaulaansa myöten tilanteessa mukana, on medialle suunnattava suuria sanoja ja samalla kulissien takana pyrittävä purkamaan tilanne parhaalla mahdollisella tavalla. Eversti valitsee siis ihmisoikeuksien ja suojeluvastuun sijaan kansainvälisen järjestyksen ylläpitämisen periaatteen ja päättää selviytyä tilanteesta mahdollisimman puhtain paperein, mitä operaation julkiseen kuvaan tulee.

Vaikka tilanne itsessään on toivoton, on everstin onni pettämätöntä, sillä Ninon ja Cikin ampumavälikohtaus tarjoaa kaivattua hälinää tapahtumapaikalle ja toisaalta se pyyhkäisee olemattomiin pelot everstin suunnitelman paljastumisesta, kun loukussa olevan sotilaan ystävä saa surmansa. Operaation puolittaisesta epäonnistumisesta huolimatta YK saa vielä uuden mahdollisuuden korjata tilanteen ja pelastaa edes yksi hätää kärsivä. Tärkeintähän tässä vaiheessa on se miltä operaatio näyttää eikä se millaiseksi se oikeasti on kääntymässä. Niinpä rauhanturvaajat kantavat taisteluhaudasta paareilla sotilaalta näyttävän mytyn

pomminpurkajan tarvikkeita helikopteriin ja varmistavat näin ”humanitaarisen interventionensa” onnistumisen.

Tällaiset kovat päätökset ovat tietenkin raakoja ja vaikuttavat epäinhimillisille, mutta pluralistista linjaa seuraten everstin toimet muuttuvat teoreettisella tasolla ymmärrettäviksi. Pluralistien mukaanhan ns. epäonnistuneidenkin valtioiden tulee yksin huolehtia kansalaisistaan (Suganami 2003, 263), ja näin ollen muiden valtioiden tulee pidättäytyä puuttumasta ongelmatilanteisiin (Wheeler 2002, 29-32), jolloin on perusteltua vetää kansainväliset joukot tilanteesta, joka voi ääritapauksessa uhata koko kansainvälistä järjestystä. Tällaisessa tapauksessa on välttämätöntä keskittyä puuttumattomuuspolitiikkaa ajavien ajatusten mukaisesti valtioiden turvallisuuteen ja valtioiden järjestelmän pysyvyyteen (kts. esim. Bull 1977; Williams 2005) ja siirtää solidaristien ajamat ihmis- ja yksilönoikeudet sivuun. (Wheeler 2002, 39-40.)

Koska rauhanturvajoukkojen solidaristinen linja oli pettämässä ja intervention tulokseksi oli muodostumassa ainoastaan kasa ruumiita, eversti päättää vetää rajan valtioiden suojeluvollisuudelle. Ainoa keino selvittää tilanne ja välttää kansainvälisen yhteisön arvostelu, johon intervention suorittaja Wheelerin mukaan automaattisesti joutuu, oli luoda valhe ja näytelmä mediaa varten, vaikka Wheelerin mukaan epäonnistunutkin interventio voidaan tietyissä tilanteissa nähdä humanitaarisena ja näin ollen oikeutettuna. (Wheeler 2002, 39-40.) Tämä elokuvassa kuvattu tapahtumaketju on mielestäni mitä karuin osoitus siitä tosiasista, jonka mm. Wheelerkin, kaikesta solidaristisesta näkemyksestään huolimatta myöntää, että kansainvälinen yhteisö ei vielä toistaiseksi omaa välineitä joiden avulla interventiot voitaisi nähdä todellisena suojeluvastuun kantamisena. (Wheeler 2002, 1.) Tämän lisäksi elokuva antaa viitteitä siitä, että intervention odotetaan tilanteessa kuin tilanteessa onnistuvan ja näin ollen epäonnistumisia ei sallita erityisesti intervention suorittajan kasvojen menettämisen pelossa. Elokuvan valossa näyttää siis vahvasti siltä, että kansainvälinen järjestelmä sekä olemassa olevat kansainväliset yhteisöt eivät ole valmiita ottamaan harteilleen solidarismille asettamaa vastuuta koko ihmisyyteiskunnasta.

6.2.4. Kohtaus 4.: Paluu päiväjärjestykseen

Denotaatio: Lehdistön poistuessa kapteeni pyytää kersantti Marchantin tarkastamaan tilannetta taisteluhaudan reunalle. Haavoittunut bosniakkisotilas makaa edelleen miinan päällä odottaen pelastustaan. Eversti kehuu Marchantin toimintaa ja arvelee hänet palkittavan

toiminnastaan myöhemmin. Kersantti Marchant luovuttaa toivottomassa tilanteessa ja vie miehensä pois alueelta. Eversti kehottaa assistenttiaan ilmoittamaan osapuolille, että vastapuoli aikoo vallata taisteluhaudan tulevana iltana peittääkseen näin YK:n jäljet tapahtumapaikalla. Bosniakkisotilas jää yksin makaamaan pimenevään iltaan haudakseen muodostuneeseen taisteluhautaan.

Konnotaatio: Elokuvan loppukohtauksessa palataan jälleen selvään kahtiajakoon pluralismin ja solidarismin välillä. Interventio on epäonnistunut nololla ja surullisella tavalla ja everstin edustama pluralistinen linja on vienyt voiton kersantti Marchantin interventionistisesta panoksesta huolimatta. Vaikka tavoitteena on ollut pelastaa ihmishenkiä ja näin toteuttaa YK:lle asetettu suojeluvastuu, tajuaa Marchant viimein epäonnistuneensa nähdessään bosniakkisotilaan yhä makaamassa loukussa miinan päällä. Tässä tilanteessa kersantilla ei ole enää mahdollisuuksia ajaa kannattamaansa linjaa, sillä ainoa tie tilanteesta ulos on everstin käskyjen seuraaminen. Tämä tosin tarkoittaa yksilön oikeuksien hylkäämistä ja siirtymistä pluralistien leiriin, jossa jokainen valtio kantaa vastuun omista asioistaan ja näin ollen YK:n rauhanturvajoukoilla ei ole enää roolia tilanteen selvittämisessä.

Everstille lehdistön poistuminen ja kersantti Marchantin luovutus tarkoittivat eräänlaista voittoa. YK oli toiminut, kun siltä sitä vaadittiin, vaikka tulokset eivät ehkä kiitettävää arvosanaa saisikaan ja päivän päätteeksi everstin johtamat joukot sekä laajemmin koko YK:n operaatio saivat säilyttää kasvonsa kansainvälisellä areenalla.

Tilanteen voidaan nähdä heijastelevan vahvasti pluralistisen näkemyksen voittoa. Interventioon lähdettiin koska haluttiin tavoitella kolmen sotilaan hengen pelastamista, mutta tapahtumat osoittivat, ettei ulkopuolisten toimijoidenkaan avulla äärimmäistä hätätilaa pystytty korjaamaan. Puuttumalla bosniakkien ja serbien väliseen selkkaukseen YK asetti vain rauhanturvaajansa vaaraan ilman minkäänlaista positiivista lopputulosta. Solidaristista linjaa seuraamalla valtioiden välinen turvallisuus ja kansainvälinen järjestys vaarantuivat, mutta operaation epäonnistuminen olisi voinut suistaa YK:n, ei pelkästään sisäiseen kriisiin, vaan myös kriittikinalaiseksi kansainvälisen järjestelmän/yhteisön sisällä yleensä.

Suorittaessaan pienimuotoisen intervention YK:n rauhanturvajoukot toimivat Wheelerin (2002, 33-34) rakentaman legitiimin humanitaarisen intervention teorian puitteissa. Tapahtumapaikalla vallitsi äärimmäinen humanitaarinen hätätila, sillä puheyhteyden puuttuessa serbi- ja bosniakkijoukkojen väliltä sotilaiden pelastaminen taisteluhaudasta näytti

mahdottomalta ilman ulkopuolista apua. Intervention voidaan nähdä suoritettuna myös eräänlaisena diplomatian ja voimankäytön välimuotona. Vaikka Wheeler puhuu teoriassaan voimankäytöstä ennen kaikkea aseellisena voimana, voidaan termiä mielestäni käyttää myös kuvastamaan esimerkiksi YK:n kaltaisen toimijan omaamaa valtakantaa, eikä tässä kohtaa tule myöskään unohtaa rauhanturvaajien kantamaa aseistusta eli mahdollisuutta voimatoimien käyttöön. Näin ollen voidaan ajatella, että interventio suoritettiin ns. viimeisenä keinona YK:n takaaman valta-aseman turvin. Ilman molempien puolien suomaan hyväksyntää YK:ta kohtaan rauhanturvaajat tuskin olisivat päässeet etenemään serbian ja bosniakkien asettamista tiesuluista tapahtumapaikalle, saati toimimaan kahden rintamalinjan välillä joutumatta tulituksen kohteeksi.

Rauhanturvajoukot toimivat läpi koko intervention ajaen ennen kaikkea väkivallattomuuden ajatusta. Näin he siis pyrkivät pidättäytymään liiallisesta voimankäytöstä, joka sai ainoan kolauksen nuoren rauhanturvaajan surmattua serbisotilaan kimppuun käyneen Cikin. Toisaalta voidaan kyseenalaistaa väkivallattomuuden ajatus siinä mielessä, että toisen bosniakkisotilaan hylkääminen taisteluhautaan voidaan nähdä äärimmäisenä psyykkisenä väkivallantekona. Tämän lisäksi teko vaikuttaisi everstin valheen myötä muuttuvan rauhanturvaajien poistuttua fyysiseksi väkivallaksi vastapuolten käyttäessä tulivoimaa heille valehdeltua hyökkääjää vastaan.

Tarkasteltaessa rauhanturvaajien suorittamaa interventiota on kuitenkin kyseenalaistettava Wheelerin legitiimille humanitaariselle interventiolle asettama neljäs vaatimus. Vaikka kersantti Marchant selvästi uskoi intervention positiiviseen humanitaariseen lopputulemaan, on kyseenalaista voidaanko operaation suunnittelun ja toteutuksen selkeästi sanoa toimineen tämä lopputulema tavoitteenaan. Operaation lopputulos ei selvästi täytä vaatimusta positiivisesta lopputulemasta, mutta mahdollisuus onnistumiseen on kuitenkin ollut olemassa. Syytä mahdollisuuden muuttumiseen mahdottomuudeksi voidaan hakea muun muassa toimijoiden äärimmäisistä näkemyseroista. Jo kersantti Marchantin sekä everstin yleisesti eriävät näkemykset intervention suorittamisesta vähentävät positiivisten lopputulemien mahdollisuutta. Kun kersantti Marchant toimi ehkä moraalien ja yleisten arvojen perusteella, eversti toimi selvästi olemassa olevaa kansainvälistä järjestystä ajatellen, heittäen syrjään moraaliset pohdinnat.

6.3. Kohtausanalyysi: Hotelli Ruanda

6.3.1. Kohtaus 1.: Rauhanturvaamista, ei rauhan tekemistä

Denotaatio: Hutut ja tutsit ovat allekirjoittamassa rauhansopimusta Ruandan sisällissodan päättämiseksi Tansaniassa. Samaan aikaan YK-joukkojen johtaja kenraali Olivier pitää infotilaisuutta rauhanprosessista Hotelli Des Mille Collinesilla. Pian saapuu kuitenkin uutinen, että hutupresidentin kone on ammuttu alas ja tästä syytetään tuseja, jolloin hutujen kiihottajat kehottavat kansaa nousemaan tuseja vastaan ja tuhoamaan nämä lopullisesti. Tilanteen muuttuessa uhkaavaksi TV-ryhmä haastattelee kenraali Olivieria ja vaatii tältä vastausta, aikooko YK tehdä jotain, jotta verenvuodatus saadaan loppumaan. Kenraali toteaa kuitenkin YK-joukkojen olevan alueella ainoastaan rauhanturvaajina eikä rauhantekijöinä. Samalla hotelliin alkaa tulvia hutu- ja tutsipakolaisia ja Paul Rusesabagena pyytää kenraalia ottamaan pakolaiset vastaan pakolaisleireillään, mutta Olivier kieltäytyy sillä leirit ovat jo täynnä.

TV-ryhmän kuvaaja lähtee salaa kuvaamaan tapahtumia hotellin muurien ulkopuolelle ja tuo tullessaan hirvittävää materiaalia viidakkoveitsin suoritetusta joukkomurhasta. Paul toivoo kuvamateriaalin herättävän länsimaalaiset puuttumaan tilanteeseen, mutta kuvaaja palauttaa miehen maanpinnalle todeten ihmisten pitävän tilannetta ehkä hirvittävänä mutta palaavan silti illallistensa ääreen välittämättä tilanteesta sen enempää.

Konnotaatio: On selvää, että Ruandan kansanmurha nimettäisi niin pluralistien kuin solidaristienkin leirissä valtion sisäiseksi konfliktiksi, joka pitkään vallinneiden käsitysten mukaisesti tulisi jättää kyseisen valtion omaksi ongelmaksi. Tästä huolimatta, kuten elokuvassa No Man's Land myös elokuvassa Hotelli Ruanda, hätään ja vaaraan joutuneet kääntyvät kuitenkin YK:n puoleen hakiessaan ratkaisua esiin nousseeseen uhkakuvaan. YK:lla ei kuitenkaan ole kykyä vastata hätähuutoon ruandalaisten toivomalla tavalla, eikä maailma tunnu olevan halukas tarjoamaan apuaan erityisesti kun näyttää sille, että intervention suorittaminen on ainoa mahdollinen tapa auttaa hätäkärsiviä.

Kenraali Olivierin sanat: ”Me olemme täällä ainoastaan rauhanturvaajina emmekä rauhantekijöinä” kuvastavat erityisen selkeästi englantilaisen koulukunnan sisällä käytävää kamppailua solidarismin ja pluralismin välillä. Kansainvälinen yhteisö voi olla läsnä eri

puolilla maailmaa tarttumatta kuitenkaan aseisiin suojatakseen valtiosisäisistä konflikteista kärsiviä ihmisiä. Inhimillinen kärsimys ei riitä perusteeksi humanitaarisen intervention suorittamiselle, sillä puuttumattomuuden sekä valtioiden suvereniteetin jakamattomuuden normeja kunnioittaen ulkopuolisilla ei ole oikeutta sotkeutua itsenäisen valtion sisäisiin asioihin. (Bull 1977, 8.) Vaikka valtiot ovat linkittyneitä toisiinsa kansainvälisen yhteisön instituutioiden, tässä tapauksessa YK:n elimet kautta, ne eivät ole halukkaita siirtymään solidaristisen näkemyksen vaatiman interventionistisen toiminnan piiriin.

Näyttää kuitenkin sille, että yksilöt odottavat yhteisön siirtyvän sivustakatsojan roolista todellisen toiminnan pariin, tätä kuvastavat elokuvassa erityisesti uutisryhmän esittämät vaatimukset YK:n rauhanturvajoukkojen komentajalle sekä Rusesabagenan toiveet uutismateriaalin nostattamasta kansainvälisestä huomiosta Ruandan tapahtumia kohtaan. Yksilöt näyttäisivät siis olevan halukkaita tarttumaan solidaristisiin arvoihin, mutta erillisten valtioiden muodostama kokonaisuus tarvitsisi interventiopäätöksen taakse Bullin sanojen mukaisesti kollektiivisen päätöksen (Bull 1984, 1-3), joka niin todellisuudessa kuin elokuvienkin kuvaamassa maailmassa näyttää äärimmäisen epätodennäköiseltä.

Rauhanturvaajilla on oikeus ainoastaan turvata rauhaa, ei puuttua aseellisesti valtioiden sisäisiin konflikteihin, vaikka olisi selvää, että ympärillä tuhoataan kokonaisia kansoja. Valtiit eivät siis näytä olevan halukkaita ojentamaan auttavaa kättään hätään joutuneita kohti edes yhteisin voimin, sillä kaukaa katsottuna uutiskynnyksen ylittyessä asiat saattavat olla kovin vieraita, kuten hirmutekojen kuvaaja elokuvassa toteaa. Ehkä valtioiden mittakaavassa ihmishengen menetys näyttäytyy vähäisenä uhrina, kun taas yksilön tasolla henkilökohtaisesti koettuna yksikin kuolema on liikaa ja lisää turvattomuuden ja epäjärjestyksen ilmapiiriä. Vaikka solidaristit selvästi pyrkivät vastaamaan tähän yksilötason ongelmaan (Wheeler 2002, 11-26.), kansainvälinen yhteisö ei ole vielä luopunut valtiokeskeisestä ajattelutavastaan.

6.3.2. Kohtaus 2.: Vain länsimailla on merkitystä

Denotaatio: Hotellille saapuu suuri määrä pakolaisia sekasorron vallassa. Pakokauhulle löytyy syy, kun paikalle saapuu Interhamwen-joukkoja, jotka ovat ajaneet pakolaisia takaa ja surmanneet kymmenen YK:n rauhanturvaajaa. Pian saapuu kuitenkin tieto, jonka mukaan eurooppalaiset ovat kokoamassa joukkoja interventiota varten, joka tullaan suorittamaan kahden päivän sisällä. Joukot myös saapuvat, mutta ruandalaisten kauhuksi ja pettymykseksi näillä on määräys kuljettaa ainoastaan ulkomaalaiset pois maasta, eikä ruandalaisilla ole asiaa

evakuoitavien joukkoon. Kenraali Olivier on tyrmistynyt tilanteesta, mutta ei voi asialle mitään. Ruandalaiset siis hylätään ja heidän turvakseen jätetään ainoastaan 300 rauhanturvaajaa, joista neljä määrätään suojelemaan hotellia.

Konnotaatio: On selvää, että konfliktin kiihtyessä ampumiskiellossa olevat rauhanturvajoukot eivät kykene täyttämään sille määrättyjä tehtäviä eli takaamaan siviilien turvallisuutta kriisialueella. Hotelli Ruandan kuvaamassa tilanteessa länsimaiden ainoa mahdollisuus näyttää olevan, joko vetäytyä sisällissodan runtelemasta maasta kokonaan tai puuttua selkkaukseen aseellisesti. Läntisen maailman valtiot myös tekevät päätöksensä nopeasti ja seuraavat pluralistista linjaa jättäen Ruandan selvittämään itsenäisesti omat ongelmansa.

300 rauhanturvaajan sijaan läntisillä valtioilla olisi varmasti mahdollisuuksia puuttua Ruandan kansanmurhan kaltaisen katastrofin pysäyttämiseen voimallisemmin, mutta tässä nousee esille juuri se seikka jota pluralistit ovat Wheelerin mukaan painottaneet kritisoidessaan solidaristien vetoamuksia humanitaarisen intervention puolesta. Valtioiden osoittaneet haluttomuutta uhrata sotilaitaan tai taloudellisia resurssejaan toisten valtioiden ongelmien ratkaisemiseksi erityisesti, jos tästä ei ole intervention suorittajalle mainittavaa hyötyä. (Wheeler 2002, 29-32.) Niin kauan kuin pluralistinen linja on vallalla kansainvälisessä politiikassa, valtioilla ei ole velvoitetta tarttua aseisiin pelastaakseen vieraan valtion kansalaisia, sillä solidaristien ajama moraalinen suojelevelvoite ei ole saavuttanut täyttä hyväksyntää kansainvälisellä tasolla. (Williams 2005, 22.)

Hotelli Ruanda siis seuraa pitkälti samaa pluralistista linjaa, jonka merkkejä oli selvästi havaittavissa myös elokuvassa *No Man's Land*. Kansainvälinen yhteisö, jota myös tässä tapauksessa edustaa YK, vilauttaa pelastuksen mahdollisuutta kaikille hätäkärsiville ja mahdollisen intervention myötä solidaristiselle linjalle ryhtymistä, mutta lopulta kyse onkin pluralistisen järjestelmän toiminnasta. Näin ollen kaukana sijaitsevien ihmisten hätätila ei tärkeydessään ylitä pluralistien tärkeintä tehtävää eli kansainvälisen järjestelmän ylläpitämistä ja turvallisuuden takaamista. (Bull 2002, 16.) Puuttumattomuuden puolesta näyttää puhuvan vielä se tosiasia, että Ruanda ei näyttele kansainvälisessä politiikassa tarpeeksi tärkeää osaa, jotta kansainvälinen yhteisö pelkäisi tämän valtion sisäisen epävakauden aiheuttavan ongelmia kansainvälisen järjestelmän pysyvyydelle. Näin ollen Ruanda on helppo jättää selviytymään yksin ongelmistaan ja pyyhkiä suojelevastuun vaatimus maton alle.

6.3.3. Kohtaus 3.: Yksilöiden solidarismia

Denotaatio: Paul ottaa yhteyttä Hotelli Des Mille Collinesin johtoon, kun hutuarmeija työntyy hotellin alueelle uhaten surmata kaikki hotellin asukkaat. Johtoporras päättää yrittää auttaa työntekijäänsä ja yhtiön johtaja ottaa yhteyttä niin YK:hon kuin ranskalaisiinkin, jotka rahoittavat hutuarmeijaa. Armeijan joukot vetäytyvätkin hotellilta, mutta vetoomuksista huolimatta ranskalaiset ja belgialaiset kieltäytyvät palaamasta ruandalaisien turvaksi, sillä maa ei ole tarpeeksi tärkeä suojeltavaksi. Vaikka uutiset ovat pakolaisten kannalta negatiivisia, kehottaa Paul tapauksen innoittamana hotellissa majoilevia pakolaisia ottamaan yhteyttä ulkomailla asuviin ystäviinsä ja vetoamaan heihin, jotta suunnattoman häpeän avulla ihmiset saataisiin toimimaan. Tämän toimenpiteen avulla osa pakolaisperheistä saakin viisumeja naapurimaihin, joiden turvin he toivovat pääsevänsä pois väkivaltaisuuksien keskeltä. YK-joukot lähtevät saattamaan pakolaisia maan rajalle, mutta tieto saattueesta leviää Interhamwille radion välityksellä ja pakomatka keskeytyy hutu-militian hyökätessä rekka-autosaattueen kimppuun, josta pakolaiset pelastuvat vain Rusesabagenan pyytäessä apua hutuarmeijan joukoilta, joita on lahjonut jo vuosia. Saattue joutuu välikohtauksen takia ja hutuarmeijan käskystä palaamaan takaisin hotellille.

Konnotaatio: Kuten jo aikaisemmin mainitsin, Ruandan asema kansainvälisen järjestelmän osana ei näyttäydy elokuvassa läntisille valtioille, jotka YK:n mahdollisella mandaatilla voisivat puuttua ja jopa estää kansanmurhan toteutumisen, tarpeeksi merkittävänä. Ei edes Ruandan entinen emämaa Belgia ole valmis uhraamaan sotilaitaan pelastaakseen entisen alusmaansa kansan. Näyttää siltä, että interventio Ruunaan ei hyödytä mitään muuta tahoa kuin ruandalaisia ja pluralismin sääntöjen mukaisesti tämä ei ole tarpeeksi pätevä syy intervention legitimoimiseksi, vaan saattaa järkyttää kansainvälistä järjestelmää perustavanlaatuisesti. (Williams 2005, 23.)

Koska kansainvälinen yhteisö on valinnut linjakseen puuttumattomuuden normin, päätyvät ruandalaiset Rusesabagenan johdolla ratkaisemaan ongelmaansa yhtäläillä pluralistisen linjan mukaisesti. Kansainvälinen yhteisö on heidät hylännyt, joten heidän on selviydyttävä omin neuvoin käyttäen hyväkseen kaikkia niitä keinoja, joita heidän oma valtionsa ja kekseliäisyytensä tarjoaa. Näin ollen valtaapitävien lahjonta ja vetoomukset eri puolille maailmaa muodostuvat koko tuhatpäisen pakolaisjoukon selviytymisstrategiaksi.

Kuten jo aikaisemmin tuli esille, ihmisten ja kansainvälisen yhteisön moraalit ja arvot kuvataan elokuvassa täysin päinvastaisiksi. Kun kansainvälinen yhteisö on valmis luovuttamaan ruandalaisten suhteen, suuntaavat yksilöt avunantonsa toisille yksilöille. Tämä kuvastaa mielestäni kansainvälisen politiikan solidaristista pohjavirettä, sillä vaikka järjestelmä ei ole vielä valmis luopumaan valtiokeskeisestä ajattelusta, yksittäiset ihmiset sekä esimerkiksi kansainvälinen media voivat siirtää huomiotaan kohti solidaristisempia arvoja. Ystävien ja tuttavien apu viisumeiden muodossa voidaan nähdä näin ollen viittauksena kohti yhteisöä, jossa ihmisarvot sekä ihmisten hyvinvointi nostetaan kansainvälisen järjestelmän olemassaolon yläpuolelle.

Vaikka Rusesabagenan suunnitelma ei onnistukaan, autosaattueen joutuessa väijytykseen, antaa elokuva näkymän myös siihen todellisuuteen, minkälaista arvonantoa valtioiden välistä minimijärjestystä ylläpitämään (Linklater & Suganami 2006, 71) jätetyt YK:n rauhanturvajoukot nauttivat heitteille jätetyn konfliktin sydämessä. Kun valtiot siirtävät tukensa interventiolta ja osoittavat vain näennäistä kiinnostusta hätää kärsiviä kohtaan menettävät kansainvälisen yhteisön joukot voimansa ja vaikutusvaltansa konfliktin osapuolien silmissä. Tämä kuvastaa mielestäni käänteisesti Williamsin esittämää ajatusta siitä kuinka muutokset puuttumattomuuden normista kohti kosmopolitistista normatiivista tavoitetta, kuten ihmisoikeuksien ylläpitäminen ja suojeleminen, voi synnyttää konfliktin riskin suhteessa valtioihin, jotka eivät hyväksy tai edes täysin ymmärrä tällaisten maailmaa syleilevien ajatusten tarkoitusta. (Williams 2005, 23.) Tällä tarkoitan sitä, että myös kosmopolitististen normatiivisten tavoitteiden täydellinen hylkääminen voi johtaa tilanteeseen, jossa konfliktin osapuolet voivat hylätä yhtäläillä kaikki ihmisoikeudet ja suunnata väkivaltaisuuksia myös yhteisön suojeleuksessa olevia, kansainvälisiä toimijoita kohtaan. Pluralistisen linjan orjallinen seuraaminen voi siis yhtäläillä heikentää kansainvälisen järjestelmän tasapainoa sekä valtioiden välistä turvallisuutta. Kieltäytyminen normatiivisesta pohdinnasta ei siis takaa järjestelmän pysyvyyttä eikä tiukka suvereniteetin kunnioittamisen periaate pysty tarjoamaan ihme reseptiä maailman rauhaan.

6.3.4. Kohtaus 4.: YK: pelkkä välikappale

Denotaatio: Kenraali Olivier tuo tiedon, että tutsikapinalliset aikovat vaihtaa vankejaan hutuarmeijan kanssa, jonka seurauksena hotellin asukkaat voidaan siirtää kapinallislinjojen taakse turvaan. Riski on suuri, mutta pakolaiset päättävät tarttua tilaisuuteen varsinkin kun on selvää, että kaikki tulevat menehtymään jos he jäävät hotellille. Kenraali kuitenkin ilmoittaa,

että kuljetukset voidaan järjestää vasta kahden päivän kuluttua, vaikka paikalleen jääminen merkitsee pakolaisille varmaa kuolemaa. Interhamwe hyökkääkin hotelliin Rusesabagenan ollessa lahjomassa Ruandan armeijan joukkoja, mutta pakolaisten onneksi Paul saa armeijan komentajan palaamaan hotellille ja ajamaan Interhamwen ulos alueelta. Pakolaiset siis onnistuvat odottamaan vaaditut vuorokaudet ja heidän noustessaan YK:n ajoneuvoihin, Paul sulkee Hotelli Des Mille Collinesin ovet viimeistä kertaa. Saattue pääsee turvallisesti läpi tutsikapinallisten ja Interhamwen etulinjasta ja Rusesabagenan perhe pääsee vihdoin väkivaltaisuuksia pakoon viisumiensa avulla, jotka takaavat heille turvapaikan Belgiasta.

Konnotaatio: Vaikka YK saapuukin auttamaan hotellin asukkaita viimeisellä mahdollisella hetkellä, ei tapahtumaa voida kuvata interventioksi. YK:n rauhanturvaajien läsnäolo hotellilla on varmasti vaikuttanut hotellin asukkaiden selviytymiseen pahimpien vuorokausien yli, mutta heidän auktoriteettinsa murennuttua on helppo olettaa, että koko pakolaisjoukon selviytyminen on lopulta ollut sattuman kauppaa ja määrätietoisen Paul Rusesabagenan ansiota. YK toimii tilanteessa pelkästään välikappaleena, ei todellisena toimijana, jolla olisi sanan valtaa tai edes mahdollisuuksia toimia täysipainoisesti katastrofiin joutuneiden pelastamiseksi.

YK:n murentunut arvovalta ei takaa pakolaisjoukolle edes turvattua kulkua vihollislinjojen läpi pakolaisleireille ja sitä kautta vapauteen. Tämänhän todistaa jo aikaisemman yrityksen epäonnistuminen. YK voi toki tarjota hotellin asukkaille ajoneuvojaan, mutta takuita operaation onnistumisesta se ei voi tarjota varsinkin kun pakolaiset jätetään oman onnensa nojaan vielä kahdeksi päiväksi. Kuljettamalla pakolaiset turvaan voi Kenraali Olivier kuitenkin viimein toteuttaa tavoitteensa ja pelastaa hotellin asukkaat loukusta. Kiitos kuuluu kuitenkin kansainvälisen yhteisön sijasta yksittäisille henkilöille ja heidän päättymättömälle tahdolleen selvittää hengissä tilanteessa, jossa selviytyminen käy yhä epätodennäköisemmäksi.

Elokuvan viimeinen kohta kuvastaa erityisen painokkaasti sitä asetelmaa, joka on vallinnut YK:n asemaa konfliktissa koko elokuvan ajan. YK olisi voinut tarjota apuaan pakolaisille ensimmäisistä hetkistä lähtien, mutta se vetäytyy hädän hetkellä toimijanroolista palatakseen takaisin luomaan hätää kärsivien keskelle ennemminkin ”hullun toivoa” kuin todellista varmuutta pelastumisesta. YK-joukot haluaisivat auttaa, mutta kansainvälinen järjestelmä ei anna tähän mahdollisuutta. Kuitenkin aivan kuten No Man’s Landissa YK-joukot tekevät viime hetkillä avustusliikkeen, joka kaukaisesti voidaan nähdä interventiona, toimiakseen edes jollain tapaa hätääkärsivien avuksi. Kun No Man’s Landissa YK-joukot peittelivät

todellisuutta medialta säilyttääkseen kasvonsa muun maailman silmissä, Hotelli Ruandassa YK:n ajoneuvot kuljettavat onnettomat pakolaiset vihdoin turvaan ja täyttävät näin jälkijunassa solidaristisen vastuunsa hädänalaisia kohtaan.

6.4. Elokuva luo merkityksiä

Vaikka elokuvassa *No Man's Land* ei ole varsinaisesti kyse humanitaarisen intervention suorittamisesta käyvät interventio ja puuttumattomuus ajattelu jatkuvaa taistelua keskenään. On ilmeistä, että *Arizona 2*:n kersantti edustaa elokuvan interventionistista tahoja, joka määrääksiäkin uhmaten lähtee tarkistamaan tilannetta ja tarjoamaan apuaan hätääkärsiville. UNPROFOR:n pääesikunnan eversti sekä jossain määrin myös kersantti Marchantin kapteeni taas asettuvat puuttumattomuuspolitiikan puolelle. Tämä ilmenee erityisesti kapteenin aivan elokuvan loppupuolella lausumista sanoista: ”Toivottavasti ymmärrätte nyt. Asia ei kuulu meille.”.

Elokuvan yleisenä ilmimerkityksenä voidaan pitää toisaalta serbien ja bosnia-hertsegovinalaisten vastakkainasettelua, joka surullisimmillaan voi johtaa elokuvan kaltaiseen pattitilanteeseen. Toisaalta elokuvan denotaationa voidaan kuitenkin pitää YK:n kykenemättömyyttä toteuttaa sille asetettua suojeluvastuuta. Näenkin elokuvan sisältävän ilmimerkityksen olevan kahtia jaetun. Elokuva pyrkii selkeästi ottamaan kantaa YK:n haluttomuuteen ottaa vastuuta hädänalaisten suojelusta, mutta samalla se myös ilmentää vihamielisyyksien ja sodan järjettömyyttä.

On tärkeää huomata, että elokuva ei kuvaa Bosnian sotaa yhdenkään osapuolen näkökulmasta. Tätä voidaankin pitää yhtenä elokuvan sisältämistä konnotaatioista. Sekä serbi- että bosniakkisotilas kuvataan yhtäläillä uhriksi kuin syylliseksi. Molemmista osapuolista esitetään sekä inhimillisiä että sodan ja vihamielisyyksien katkeroittamia piirteitä. Ainoastaan pommin asentanutta serbimestä kuvataan pahana ja epäinhimillisenä ja pommin päälle asetettua bosniakkisotilasta uhrina, joka on asetettu täysin muiden armoille.

Samanlainen puolueettomuus ei kuitenkaan päde tilanteessa, jossa YK:n toimintaa kuvataan elokuvan aikana. Rauhanturvajoukoista nostetaan esille hyvää tarkoittava kersantti, mutta hänen vastapainonaan tuodaan esiin haluton, tyytymätön ja jopa julma eversti ja tätä hieman inhimillisempi kapteeni. Kokonaisuutena YK:n toimintaa kuvataan elokuvassa kuitenkin kyvyttömyyden ja epäonnistumisten toistuvana tarinana.

Kersantti Marchantin omapäinen toiminta pattitilanteessa ja halukkuus auttaa hädässä olevia osapuolia ilmentää humanitaarisen intervention tarvetta puhtaimmillaan. Vaikka jo rauhanturvaajien olemassaolo Bosnia-Hertsegovinan alueella voidaan nähdä osana YK:n aloittamaa ”rauhanomaista humanitaarista operaatiota”, voidaan kersantti Marchantin toiminta nähdä todellisena interventionistisena tahtona. Wheelerin mukaan tämä toiminta on myös oikeutettua, sillä tapahtumapaikalla vallitsee selvästi äärimmäinen hätätila ja puuttumisella voidaan myös ehkäistä liiallista voimankäyttöä, joka saattaisi olla seuraus tilanteen jättämisestä ennalleen. (Wheeler 2002, 33-34.)

Hotelli Ruanda päättyy tarkastelemaan Ruandan kansanmurhaa lähes samasta näkökulmasta kuin No Man’s Land tarkastelee Bosnian tapahtumia. Elokuvat vieläpä sijoittuvat samaan aikakauteen, eli noin vuoteen 1994 ja näin ollen samankaltainen ajankuva heijastuu molemmista elokuvista. No Man’s Landin tapaan Hotelli Ruandassa tehdään selväksi, että YK ei ole kiinnostunut vähäisimmästäkään määrin hätään joutuneiden kohtalosta. Riittämätön määrä rauhanturvaajia ja halukkuus vetää jopa nämä vähäiset YK:n joukot maasta, osoittavat kansainvälisen yhteisön haluttomuutta osallistua itsenäisen valtion sisäisiin konflikteihin. Koko elokuvaa leimaa vahva puuttumattomuuspolitiikan painotus, jossa solidaristisille näkemyksille ei anneta sijaa, sillä Ruanda ei yksinkertaisesti kiinnosta länttä.

Hotelli Ruandan ilmimerkityksenä voidaan pitää yhden miehen, Paul Rusesabagenan, taistelua kansansa ja perheensä hengissä selviämisen puolesta. Elokuva kietoutuu vahvasti Rusesabagenan hahmon ympärille, mutta samalla se sisältää selviä piilomerkityksiä No Man’s Landin tapaan puuttumattomuuspolitiikan ja interventioajatusten vastakkainasettelusta. Elokuvasa suorastaan vaaditaan intervention suorittamista ja interventio kuvataankin ruandalaisten hengissä selviämisen ainoana turvaajana. Toisaalta elokuvan edetessä tehdään selväksi, että maailma ei ole vielä yksimielisesti oikeuttanut humanitaarisen intervention suorittamista. Näin ollen jokaisen valtion tulee selvitä kansainvälisellä arenalla itsenäisesti ja hoitaa sisäiset ongelmansa sotkematta ulkopuolisia tahoja konflikteihinsa.

Solidarismin ja pluralismin vastakkainasettelua elokuvassa kuvastaa myös se seikka, että tästäkin elokuvasta voidaan löytää solidaristisen linjan kannattajia, jotka henkilöityvät vahvasti kenraali Olivierin henkilöhaamoon. Yhden miehen tahto on kuitenkin voimaton suurvaltojen edessä, sillä pluralistisen linjan kannattajat jyräävät interventioajatukset kerta toisensa jälkeen. Mielenkiintoista on, että Hotelli Ruandassa pluralistisen linjan kannattajia ei

ole henkilöity yhtä tarkasti kuin No Man's Landissa. Puuttumattomuuspolitiikan kannattajat kuvataan pelkästään kasvottomina YK:n eliminä tai viittauksina Yhdysvaltojen ja Ison-Britannian ehdotuksiin täydellisestä vetäytymisestä konfliktialueelta.

6.5. Elokuva purkaa perinteisiä oletuksia

Serbisotilaita ja serbeihin linkittyneitä tahoja on yleisesti pidetty Bosnian sodan väärintekijöinä, rikollisina ja epäinhimillisinä kansanmurhan suorittajina. Kirjallisuudessa usein mainitaan serbien hirmuteot, kun taas bosnialaiset kuvataan sodan kärsijöinä ja uhreina. No Man's Land pyrkii kuitenkin lähestymään sotaa uudella tavalla ja murtamaan tätä mustavalkoista ajattelua, jota voidaan joissain tilanteissa myös kutsua myytiksi. Kuten jo edellä kuvasin, elokuva ei pyri rakentamaan kummastakaan etnisestä ryhmästä syyllistä tilanteeseen, vaan luo kuvaa kohtalaisen tasavertaisista, yhtäläillä sodan luomien epäluulojen kanssa kamppailevista ihmisistä. Näin ollen myytti ainoastaan pahasta serbistä pyritään tuhoamaan ja samalla bosnialaisille rakennetaan piirteitä, jotka eivät kuvasta pelkästään uhrin roolia.

Elokuvat purkavat myös YK:n perinteistä roolia rauhanorganisaationa. Esimerkiksi No Man's Landin everstin piittaamattomuus ja pyrkimys vain pelastaa rauhanturvaoperaation kasvot ovat niin räikeässä kontrastissa rauhaa ajavan ajatuksen kanssa, että katsojalla väistämättä herää epäilyksiä ”YK:n rauhanomaisuus-myytin” todenperäisyydestä. Ajatus rauhanedistämisestä ja syyttömien auttamisesta tuhoutuu viimeistään siinä vaiheessa, kun eversti pyytää assistenttiaan valehtelemaan serbi- ja bosniakkijoukoille vastapuolen hyökkäyksestä taisteluhautaan, jossa onneton sotilas makaa yksin pommin päällä seuranaan pelkkä tieto varmasta kuolemasta. Samaista myytin murtumista edistää Hotelli Ruandassa esitetty läntisten valtioiden asukkaiden evakuointi Hotelli Des Mille Collinesista ruandalaisten jäädessä värjötteleämään sateeseen.

Moni ”tavallinen ihminen” on myös voinut ymmärtää YK:n toimimisen sota-alueella todellisena interventionistisena toimintana, mutta elokuva avaa katsojan silmät näkemään myös tämän harhaanjohtavan ajatuksen taakse. Rauhanturvajoukot eivät siis olleet sota-alueella taistelemassa, vaan jakamassa humanitaarista apua. Tätä ei voida siis pitää interventiona eikä selkkaukseen puuttumisena, vaan ainoastaan siviiliväestön elinolojen turvaamispyrkimyksenä.

Myyttien ja metaforien maailmaan voidaan myös liittää ”riemastuttava” seikka, joka yhdistää No Man’s Landin sekä Hotelli Ruandan toisiinsa. Elokuvassa No Man’s Land vartiossa olevat bosniakkisotilaat sattuvat selailemaan sanomalehteä ja toinen miehistä huomaa uutisen, jossa kerrotaan Ruandassa tapahtuvasta kansanmurhasta. Mies toteaa puolihuolimattomasti, kuinka kamalia asioita Ruandassa tapahtuukaan, heijastaen samalla oman maansa tapahtumia. Kommentti ei tietenkään ollut tarkoitettu väheksymään Bosnia-Hertsegovinassa tapahtunutta kansanmurhaa, mutta kuvastaa hyvin sotilaan näkemystä sodasta, jonka osapuoleksi itse on joutunut. Sotilaan tehtävä on seurata esimiestensä määräyksiä, tapahtui ympärillä mitä tahansa ja tämän valossa kaukaisessa maassa sattuvat hirmuteot voivat määrittää aivan uudella tavalla suhteessa oman maan katastrofeihin.

6.6. Elokuvan luomat representaation ulottuvuudet

Vaikka No Man’s Land kuvaa sotaa, joka todellisuudessa on sodittu ja vaikka Hotelli Ruanda, perustuukin tosi tapahtumiin, ovat molemmat elokuvat ennen kaikkea fiktiivisiä teoksia. Tästä huolimatta näen niiden myös kuvaavan sotaa ja YK:n toimintaa todellisia tilanteita peilaten. Elokuvat pyrkivät kuvaamaan sodan järjettömyyden erilaisia piirteitä tarttuessaan kuvaukseen lähes mahdottomaan tilanteeseen joutuneista vastapuolen sotilaista sekä kansanmurhan keskelle joutuneista siviilihenkilöistä. Elokuvat nostavat myös esille YK:n kyvyttömyyden toimia tilanteissa, jossa useat vastakkaiset tahot törmäävät toisiinsa ja estävät erillisten valtioiden todellisen yhteistyön avunantamiseksi hätäkärsiville. No Man’s Land sekä Hotelli Ruanda kuvaavat YK:ta kankeana ja haluttomana toimijana kansainvälisellä arenalla tilanteessa, jossa sen apua odotetaan ja jossa sen tulisi kyetä toimimaan täyttääkseen paikkansa kansainvälisen yhteisön johtohahmona.

Mutta koska taiteen, eikä näin ollen elokuvankaan, tehtävä ei ole kuvata pelkästään haluttua kohdetta, vaan tehdä kohteesta merkityksellinen (Lotman 1976, 14), luo No Man’s Land myös uutta kuvaa Bosnian sodan tapahtumista ja toisaalta Hotelli Ruanda avaa ensimmäistä kertaa ihmisille mahdollisuuden nähdä mitä ”todella” tapahtui päivinä, jolloin lähes yksi kokonainen kansa pyyhittiin pois maailman kartalta. Elokuvat esittävät, että vaikka YK kokonaisuutena on haluton tarttumaan vaatimukseen suojeluvastuusta, löytyy järjestön sisältä ja toisaalta myös yksittäisistä yksilöistä kuitenkin kykeneviä ja halukkaita ”interventionisteja”. Näin elokuvat luovat eräänlaista pienimuotoista, englantilaista koulukuntaa muistuttavaa asetelmaa, jossa solidaristit sekä pluralistit asettuvat tilanteen

vastapoolleiksi. Se nostaa teorian tasolla olevaa keskustelua julkisuuteen ja vieläpä muodossa, joka säväyttää asiaan perehtymättömiä maallikkojakin.

Toimintahaluinen kersantti Marchant voisi varmasti allekirjoittaa suurimman osan Nicholas Wheelerin legitiimin humanitaarisen intervention teoriasta. Kersantti Marchant siis kulkee No Man's Landissa ennen kaikkea moraalinsa johdattamana, jolloin interventiokin on mahdollista, vaikkei se laillista olisikaan. Samanlainen kuvaus toimii tahollaan taas kenraali Olivieria tarkastellessa. No Man's Landin eversti taas epäilemättä alleviivaisi intervention laittomuuden ajatusta sekä jokaisen valtion vastuuta omista asioistaan. Kansainvälistä järjestystä ei siis tulisi vaarantaa yksittäisen ihmisen turvallisuuden tai hengen takia eli Yhdistyneitä kansakuntiakaan ei tulisi saattaa vaaraan muutaman sotilaan takia. Hotelli Ruandassa taas, kuten jo aikaisemmin kirjoitin, Bullin ja muiden pluralistien linjaa ajavat kasvottomat suurvallat sekä yleisesti etäisenä pysyttelevä YK, jonka kiinnostus Ruandaa kohtaan kuvataan kaiken kaikkiaan vähäisenä.

Niin englantilaisen koulukunnan sisällä käytävässä keskustelussa kuin elokuvissa esitetyissä tilanteissakin nousee mielestäni mielenkiintoinen seikka esille. On paradoksaalista, että pluralistit pyrkivät ylläpitämään kansainvälistä järjestystä vedotessaan interventionistisen toiminnan laittomuuteen ja vääryyteen, kun taas solidaristien ajamat toimet voisivat lisätä paikallisella tasolla yksilöiden henkilökohtaista turvallisuutta ja yhteiskunnan järjestystä. Kun pluralistit vetoavat seikkaan, että kansainvälinen järjestys takaa järjestyksen myös paikallisella tasolla (Linklater & Suganami 2006, 71), olisi mielestäni myös harkittava mahdollisuutta, jossa paikallinen järjestys lisäisi vastavuoroisesti järjestystä kansainvälisellä tasolla. Tätä näkemystä tukee mielestäni asia, joka on terrorismin nousun myötä otettu puheenaiheeksi niin politiikassa kuin esimerkiksi yliopistollisessa opetuksessakin. Köyhyyttä ja paikallisia oloja on usein syytetty terrorismin ruokkijaksi, jolloin paikalliset ongelmat heijastuvat myös kansainväliseen politiikkaan terrorismin muuttuessa yhä enenevässä määrin kansainväliseksi ongelmaksi. Tämän ajatusrakennelman mukaan ei ole siis syytä keskittyä ainoastaan kansainvälisen järjestyksen turvaamiseen ja sen kautta heijastuvaan turvallisuuteen valtioiden sisäpuolelle, vaan olisi otettava huomioon myös paikallisen tason vastavuoroinen vaikutus kansainväliseen tasoon.

Solidaristit ja pluralistit työskentelevät siis verrattain erilaisilla tasoilla, vaikka molemmat pyrkivät hahmottamaan kansainvälisen politiikan toimintakenttää. Pluralistit pitävät kiinni valtioista ja niiden toiminnan mahdollistamisesta, kun taas solidaristit pyrkivät suuntaamaan

huomionsa pienempiin yksiköihin, jopa yksittäisiin yksilöihin. (Williams 2005, 21.) Analysoimani elokuvat kuitenkin osoittavat, että käsitellessä ihmisten kohtaloita on mahdotonta suunnata huomionsa koko kansainvälisen järjestelmän tai kansainvälisen yhteisön elinvoimaan, sillä henkilökohtaiset katastrofit eivät ole mitattavissa globaalilla tasolla.

7. HAVAINTOJA JA KESKUSTELUA

Kansainvälistä politiikkaa hahmottaa edelleen vahvasti vuosisatainen traditio, jonka mukaan maailmanpolitiikka perustuu ennen kaikkea valtiokeskeisyyteen sekä itsenäisten valtioiden suvereniteetin periaatteelliselle kunnioittamiselle lähes tilanteessa kuin tilanteessa. Vaikka maailma on kokenut valtavia muutoksia valtioiden järjestelmän syntymän jälkeen, valtiot muodostavat edelleen tärkeimmän toimijoiden joukon maailmanpolitiikassa. Teoreettisen keskustelun piirissä on tarjottu toki vaihtoehtoisia malleja ja hahmoteltu kuvaa valtioiden yläpuolelle nousevasta ”maailman hallituksesta”, mutta perinteinen järjestys ei ole tästäkään huolimatta murtunut, vaikka onkin ehkä ajoittain natissut liitoksissaan.

Englantilaisen koulukunnan keskuudesta on noussut mitä hedelmällisin keskustelu tämän perinteisen maailman hahmottamisen tavan ja uusien mahdollisuuksien välillä. Koulukunnan teoreetikot ovat pyrkineet määrittämään kansainvälistä politiikkaa ja valtioiden roolia siinä kahtalaiselta katsantokannalta. Pluralistisen sekä solidaristisen linjan kannattajat ovat jakaneet koulukunnan kahtia. Ennen mainitut teoreetikot ovat painottaneet realistisia käsityksiä valtiokeskeisyydestä, puuttumattomuuspolitiikasta ja kansainvälisen järjestelmän pysyvyyden sekä turvallisuuden tärkeydestä, kun taas jälkimmäiset ovat suunnanneet huomionsa kansainvälisen järjestelmän kohtaamiin muospaineisiin ja mahdollisen maailmanyhteisön muodostumista kohti. Solidaristien normatiivinen ja eettinen pohdinta on nostanut esiin nykyistä järjestelmää kohdanneen haasteen eli tarpeen ulottaa kansainvälisen järjestelmän/yhteisön suojeluvastuu yksittäisten valtioiden ulkopuolelle ja kenties koko maailmaan. Kun pluralistit painottavat valtioiden suvereniteetin sekä puuttumattomuuspolitiikan muuttumattomuutta tahtovat solidaristit nostaa esille tarpeen humanitaaristen interventioiden suorittamiselle tilanteissa, joissa yksittäiset valtiot ovat joutuneet tilanteeseen, josta selviytymiseen näillä ei yksin toimien ole mahdollisuutta.

Solidaristit ovat kuitenkin myöntyneet tosiasioille eli kansainvälisen politiikan pluralistissävyyteelle nykyisyydelle. Vaikka kansainvälinen yhteisö, esimerkiksi YK:n nimissä, on ottanut tietyissä tilanteissa askeleita kohti solidaristista linjaa, toimii maailma joka

tapauksessa useimmissa tapauksissa yhä pluralistista linjaa seuraten. Tätä linjaa korostavat myös tutkimukseni aineistona toimineet elokuvat No Man's Land sekä Hotelli Ruanda, jotka kuvaavat erinomaisesti puuttumattomuuspolitiikan ja interventionististen näkemysten välistä vastakkainasettelua.

Olen pyrkinyt tarkastelemaan tutkimuksessani pluralismin ja solidarismin välille muodostunutta vastakkainasettelua ja tutkimuskysymykseni kuului: miten pluralistisen ja solidaristisen lähestymistavan välinen keskustelu ja vastakkainasettelu näyttäytyvät valitsemassani elokuva-aineistossa? Tutkimukseni johtopäätökset ovat kaksijakoiset. Ensinnäkin tulokset kumpuavat itse tutkimuskysymyksestä ja tutkimusasetelmasta, mutta toisaalta ne juontuvat käytetystä aineistosta eli elokuvista ja niiden yleisestä asemasta tutkimusaineistona. Ensiksi on kuitenkin syytä paneutua ennen mainittuun tutkimustulokseen.

7.1. Elokuva humanitaarisen intervention ja puuttumattomuuskeskustelun peilinä

Sekä No Man's Land että Hotelli Ruanda pureutuvat interventio- ja puuttumattomuuspolitiikan ytimeen. Molemmat elokuvat nostavat voimakkaasti esille kansainvälisessä politiikassa vallitsevan ongelman eli valtioiden rajat ylittävän ihmisoikeuksien suojeluvastuun ja toisaalta suvereniteetin kunnioittamisen periaatteen eli puuttumattomuuspolitiikan vastakkainasettelun, jonka seurauksena tuhannet ihmishenget joutuvat päivittäin ahdinkoon ja jossain tapauksissa jopa täysin heitteillejätetyiksi. Tämä epäkohta ei ole kuitenkaan helposti muutettavissa, niin kuin solidaristit ovat todenneet, sillä puuttumattomuuspolitiikan asema hallitsevana kansainvälispoliittisena lähestymistapana on syntynyt pitkän historian saatossa ja vasta viimeisten vuosikymmenien aikana kansainvälinen yhteisö on ottanut harkittavakseen tämän politiikan toimivuuden nykymaailmassa.

Molemmat elokuvat heijastelevat todellisuutta fiktiivisyydestään huolimatta, siinä mielessä, että ne alleviivaavat puuttumattomuuspolitiikan hallitsevan kansainvälistä kanssakäymistä ja valtioiden välisiä suhteita, vaikka tarve suojeluvastuun voimallisempaan toimeenpanoon ilmenee eri puolilla maailmaa jatkuvasti. Ne myös nostavat esiin kansainvälisen yhteisön kyvyttömyyden toimia tilanteissa joissa erilaisten valtioiden näkemykset ja edut törmäävät toisiinsa, vaikka on selvää, että ilman kansainvälisen yhteisön puuttumista ihmiset joutuvat kärsimään valtion sisäisistä ongelmista nousseen konfliktin ytimessä.

Yksittäisen valtion sisäinen kriisi voi heijastua voimakkaasti kansainvälisen yhteisön toimintaan ja asettaa sen tiukan kansainvälisen kritiikin kohteeksi, kuten No Man's Landin tapauksessa lehdistön nostattama huomio osoittaa. Tämä taas heikentää pluralistien argumenttia, jonka mukaan kansainvälisen yhteisön ja järjestelmän turvallisuus ja toimivuus ovat ensisijaisen tärkeitä suhteessa yksittäisten valtioiden sisäisiin ongelmiin ja suojeluvastuun esiin nostaminen voisi siis heikentää kansainvälistä turvallisuutta kaikkinaisesti. Tämä suhde ei näytä kuitenkaan olevan pelkästään yksisuuntainen vaan ennen kaikkea vastavuoroinen, jolloin yksittäisen valtion ongelmat nivoutuvat yhtäläillä kansainvälisen yhteisön toimintaan, kuin kansainvälisen yhteisön toimintakin yksittäisen valtion rauhan ja turvallisuuden takaamiseen. Tästä johtuen kansainvälisen yhteisön olisikin syytä punnita perinteisiä normejaan sekä toimintalinjojaan uudelleen ja ottaa suojeluvastuun ajatukset entistä vakavammin harkinnan alaisuuteen.

Elokuvat nostivat esille myös mielenkiintoisen piirteen puuttumattomuus- ja interventiokeskustelusta. Kun kansainvälinen yhteisö kokonaisuutena, joka elokuvissa esitettiin lähinnä YK:n edustamana, on sitoutunut vielä hyvinkin tiukasti puuttumattomuuspolitiikkaan ja vaikuttaa äärimmäisen haluttomalle omaksumaan uusia suuntalinjoja, ovat yksilöt siirtyneet jo huomattavasti voimallisemmin kohti interventionistista linjaa. Elokuvien mukaan valtioista ja niiden muodostamista instituutioista rakentuva kansainvälinen yhteisö kankeudessaan ei kykene näkemään inhimillistä kärsimystä tarpeeksi läheltä ja niinpä se epäonnistuu konflikti toisensa jälkeen toimimaan ihmisten edun puolesta, kun taas yksittäiset ihmiset olisivat ehdottomasti sitoutuneet todelliseen toimintaan pelastaakseen ihmishenkiä. Yksilöt näyttäisivät siis olevan valtioita halukkaampia puuttumaan valtioiden sisäisiin konfliktitilanteisiin, vaikka intervention suorittaminen ei olisi täysin riskitöntä ja näin ollen intervention suorittajat joutuisivatkin vaarantamaan oman henkensä ventovieraiden pelastamisen puolesta. Yksilön ja kansainvälisen yhteisön moraali ja arvot siis näyttäisivät poikkeavan radikaalisti toisistaan ja kuten molemmat elokuvat asiaa kuvasivat tämä seikka asettaa kansainvälisen yhteisön kyseenalaiseen asemaan yksilöihin nähden.

Kansainvälisen yhteisön kykenemättömyys toimia asettaa mielestäni koko kansainvälisen yhteisön epäedulliseen valoon ja vahvistaa solidaristien asemaa maailmanyhteisön puolestapuhujana. Maailmanyhteisö näyttäisi tarjoavan paremman pohjan kansainvälisen politiikan ja yksilöiden normipohjan samankaltaistumiselle. Tällä tarkoitan sitä, että samankaltaisia arvoja ja periaatteita kannattava sekä ihmisyksilöitä esiin nostava yhteisö voisi

ehkä paremmin vastata ihmisten tarpeisiin tilanteissa joissa yksilöt tahtovat auttaa, mutta järjestelmä taistelee vastaan.

On kuitenkin varottava rakentamasta solidarismista ja maailmanyhteisöstä ihmeratkaisua maailman ongelmiin. Useat teoreetikot ovatkin todenneet, että maailmanyhteisö on vielä pelkkä haavekuva, sillä valtioista koostuva järjestelmä on tähänastisista malleista ehkä kaikkein toimivin. Tästä johtuen suvereniteetin kunnioittamisen periaate ja puuttumattomuuspolitiikka näyttävät edelleen kansainvälisessä politiikassa perustavanlaatuisina normeina, joiden asemaa ei olla halukkaita jo englantilaista koulukuntaa esitellessäni esiin nostamistani seikoista johtuen muuttamaan. Mutta jo kiihtynyt keskustelu interventioiden puolesta osoittaa normimuutosten tarpeen voimistuneen. Tämä tarve voi yhä voimistua tulevaisuudessa, sillä suursotien siirtyessä historiaan ja valtion sisäisten konfliktien yleistyessä myös kansainvälisen yhteisön toiminnassa konfliktitilanteissa voisi olettaa tapahtuvan muutoksia.

7.2. Toisen tien mahdollisuus

Koska molemmat elokuvat esittivät kuvaa kansainvälisen yhteisön pluralistisesta toiminnasta, on mielestäni myös syytä pohtia mitä olisi tapahtunut, jos elokuvat olisivatkin kuvanneet solidaristista maailmaa. Olisiko Ruandan kansanmurha tai Bosnia-Hertsegovinan tapahtumat pystytty torjumaan, jos rauhanturvaajia olisi lähetetty paikalle muutaman sadan sijaan tuhansia? Olisiko tilannetta helpottanut, jos heille olisi annettu mandaatti toimia tilanteen rajoissa parhaaksi katsomallaan tavalla eli turvautua väkivallan käyttöön? Olisiko maailma nykyisen kaltainen, jos YK:n perustavana periaatteena olisi humanitaarisen intervention suorittaminen aina, kun ihmishenkiä uhkasi katastrofi?

Entä olisiko No Man's Landissa miinan päällä makaava mies pystytty pelastamaan, jos YK:n johto olisi ollut puuttumattomuusajatusten sijaan ennemmin solidarismin kannattajia? Millaiseksi hotelli Des Mille Collinesin asukkaiden ja pakolaisten elämä olisi muotoutunut, jos länsimaiden sotilaat olisivat tarjonneet pakomahdollisuuden myös heille, eikä pelkästään länsimaalaisille turisteille?

Näihin kysymyksiin vastaaminen on tietyllä tavalla spekulointia, mutta on tärkeää pohtia myös sitä miltä maailma näyttäisi solidaristisempana, kuin mitä se on nykypäivänä.

Solidarismin ja pluralismin tarjotessa ääritarkaisuja on siis pohdittava mitä tapahtuu sillä välillä kun kansainvälinen yhteisö siirtyisi äärilaidasta toiseen. YK:n humanitaarinen interventio ja todellinen tahto pelastaa hätään joutuneet ihmiset olisi mahdollisesti saattanut muuttaa hädänalaisten elämän täysin, ei pelkästään kyseessä olevissa elokuvissa vaan myös todellisuudessa, mutta samalla koko kansainvälisen yhteisön olisi määrityttävä ja muotouduttava uudelleen.

On olemassa myös mahdollisuus ratkaista solidarismin ja pluralismin välinen skisma kuuluisalla kultaisella keskitiellä, mutta myös tämä vaihtoehto vaatisi radikaaleja muutoksia niin valtioiden kuin kansainvälisen yhteisön taholta. Valtioiden olisi muun muassa luovutettava osa suvereniteetistaan jollekin sellaiselle taholle, joka voisi kohtalaisen puolueettomasti päättää esimerkiksi humanitaarisen intervention suorittamisesta ja näin ollen valtioiden valta-asema kansainvälisessä politiikassa vähenisi väistämättömästi. Kansainvälisen yhteisön olisi myös kyettävä luomaan instituutiot, jotka mahdollistaisivat välimuoto-mallin muodostumisen. Tämän hetkinen yhteisö ei selvästi ole ollut tähän halukas eikä kenties kykeneväkään. Toisen tien mahdollisuutta on kuitenkin pohdittava, sillä se saattaa olla kansainvälisen yhteisön kehityksen tulos vielä jonakin päivänä.

7.3. Elokvat todellisuuden kuvaajina

Elokvat eivät pelkästään tarjonneet analyysissa todisteita interventio ja puuttumattomuuspolitiikan vastakkainasettelusta ja niiden välille muodostuneesta ongelmanasettelusta, vaan osoittivat mielestäni erilaisten tutkimusaineistojen käytön mielekkyyden ja tarpeellisuudenkin. On mielenkiintoista ja haasteellista suunnata kansainvälisen politiikan teorit kirjoitetusta aineistoista poikkeaviin kohteisiin ja testata niiden paikkansapitävyyttä myös suhteessa kulttuurintuotoksiin eikä pelkästään puhtaaseen politiikkaan.

Kun elokvat rinnastetaan todellisuuteen, jota olen pyrkinyt esittelemään luvussa 12. *Konfliktien taustaa* voidaan hyvinkin todeta, että oletukseni mukaan elokvat heijastelevat todellisuutta. Molemmassa tutkimuksen kohteena olleissa konflikteissa ja niitä kuvaavissa elokuvissa kansainvälinen yhteisö oli läsnä konfliktin alusta loppuun, mutta se epäonnistui vastaamaan ihmisyksilöistä lähtöisin oleviin avunpyyntöihin. Kansainvälinen yhteisö jäi molemmassa konflikteissa toimimaan valtioiden tasolle, kun olisi vaadittu ihmisten joukkoon

laskeutumista ja yksilöiden pelastamista kokonaisen järjestelmän sijaan. Vaikka tämä todellisuus on elokuvissa väritetty fiktiivisin lisämaustein, voidaan kaiken sen teatraalisuuden alta löytää pala totuutta ja esittää se ihmisille siten, että elokuva voi pelkän katselunautinnon lisäksi tarjota myös tietopohjaa ja uutta informaatiota kyseisistä konflikteista ja sen vaikutuksista ihmisiin, jotka ovat konfliktin keskelle joutuneet. Samalla elokuva voi myös toimia ajatusten herättäjänä ja haastaa ihmiset pohtimaan laajemmin omaa ja kansainvälisen yhteisön vastuuta suhteessa muihin ihmisiin ja näin yhdistää yksilön osaksi suurempaa kokonaisuutta.

Tutkimuksessa elokuva-aineisto kuljettaa katsojan seuraamaan tapahtumia, jotka muuten ovat ehkä näyttäytyneet etäisinä ja vieraina. Elokuvat rakentavat näin ihmisten mieliin kuvaa muun muassa YK:n ja kauan ylläpidettyjen periaatteiden toimivuudesta, yksittäisten ihmisten asemasta konfliktissa ja erilaisten konfliktitilanteiden kansainväliselle yhteisölle asettamista velvollisuuksista, vaatimuksista ja tarpeista. Käyttämällä elokuvia aineistona olen tullut tulokseen, että faktatiedon lukeminen ei aina ole ainoa keino etsiä totuutta, vaan tietoa voi löytää ja luoda myös kuvallisin ja jopa fiktiosta nousevien todentuntuisten kuvien keinoin. Toisaalta myös elokuvia voi ”lukea”, jonka on tutkimuksessani mahdollistanut semiotiikan käyttäminen metodina. Tämä vain vaatii elokuvan sisältämän tiedon kirjoittamista luettavaan muotoon, johon elokuvan otoksellisuus antaa mielestäni hyvät mahdollisuudet.

On myös huomioitava se, että tutkimukseni tavoitteena ei ole ollut tutkia todellisuutta sinänsä, vaan ennen kaikkea elokuvien tapaa kuvata todellisuudessa tapahtuneita konflikteja ja esityksiä siitä, mitä olisi ehkä voinut tapahtua ja etsiä niistä viitteitä ihmisoikeuksien suojeluvastuun ja puuttumattomuuspolitiikan välisestä skismasta tai suoranaisia kuvauksia siitä. Näin ollen elokuvat ovat mielestäni toimineet hyvin tavoittelemassani roolissa eli todellisen ilmiökentän ja englantilaisen koulukunnan sisällä käytävän teoreettisen keskustelun välisenä kaksisuuntaisena peilinä.

Vaikka elokuvat ja niiden fiktiivisyys tekevätkin osaltaan tutkimuksesta mielenkiintoista ja hedelmällistä tekevät ne tutkimuksesta myös haasteellista. Vivahteikkaan ja mukaansatempaavan tarinankerronnan sekä mielikuvituksella väritetyn juonen sisältä tulisi pystyä löytämään tutkimuksen kannalta oleellinen informaatio ja käyttämään sitä hyväkseen tutkimuksen kannalta järkevällä tavalla. Elokuvien mukaansatempaava luonne voi haitata ja häiritä tutkimusta, mutta pitää myös samalla tutkijan hereillä ja innostuneena tutkimusaiheesta ja aineistosta. Haasteen aiheuttaa myös elokuvatutkimuksen vähyys kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Vertailukelpoista tutkimusta on vähän ja esimerkkiä antavia tutkimuksia on

vaikea löytää. Tästä huolimatta ja ehkä juuri tästä syystä tartuinkin itse haasteeseen ja valitsin aineistokseni elokuvat, sillä niiden aiheuttamasta epävarmuudesta huolimatta uskon aineiston antaneen tutkimuksen tekemiseen oman sävyyksen jostain uudesta ja jännittävästä.

8. LÄHTEET

I Elokuva-aineisto

Tanovic, D. (2002): *No Man's Land*. MGM & United Artists.

Pearson, K. & George, T. (2005): *Hotel Rwanda*. United Artists.

II Tutkimuskirjallisuus

Astala, E. (1984): *Elokuva tieteenä*. Teoksessa: Aarniala, J., Petäjä, J. & Varjola, M. (toim.) (1984): *Elokuvan monet maailmat*, Mäntän kirjapaino Oy.

Bellamy, A.J. & McDonald, M. (2004): *Securing International Society: Towards an English School Discourse of Security*, Australian Journal of Political Science, Vol. 39, No. 2. July.

Brown, C. (1992): *International Relations Theory, New Normative Approaches*, Harvester Wheatsheaf, Hertfordshire.

Bull, H. (1977): *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. Palgrave, Hampshire.

Bull, H. (1984): *Intervention in World Politics*. Oxford University Press, Oxford.

Bull, H. (2002): *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*.

Devlen, B. & James, P. & Özdamar, Ö. (2005): *The English School, International Relations, and Progress*, International Studies Review, 7.

Eco, U. (1976): *A Theory of Semiotics*. The Macmillan Press, London.

Grunfeld, F. & Huijboom, A. (2007): *The Failure to Prevent Genocide in Rwanda: The Role of Bystanders*. Martinus Nijhogg Publishers, Boston.

Hall, S. (1997): *The Work of Representation*. Teoksessa: Hall, S. (toim.) (1997): *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage Publications, London.

Kaldor, M. (1999): *New & Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, Polity Press, Cambridge.

Koski, M. (1984): *Elokuva taidetta*. Teoksessa: Aarniala, J., Petäjä, J. & Varjola, M. (toim.) (1984): *Elokuvan monet maailmat*, Mäntän kirjapaino Oy.

Linklater, A. & Suganami, H. (2006): *The English School of International Relations: A Contemporary Reassessment*. Cambridge University Press, Cambridge.

Lotman, Jurij (1976): *Semiotics of Cinema*, käännetty venäjänkieleltä Mark E. Suinon toimesta, Michigan Slavic Contributions.

Lotman, Jurij (1976): *Semiotics of Cinema*, käännetty venäjänkieleltä Mark E. Suinon toimesta, Michigan Slavic Contributions.

Minear, L. & Guillot, P. (1996): *Soldiers to the Rescue: Humanitarian Lessons from Rwanda*. OECD, Paris.

Nexon, D. H. & Neumann, I. B. (toim.) (2006): *Harry Potter and International Relations*. Rowman & Littlefield, Lanham.

Petäjä, Jenni (2007): *Epäilyttävä äiti, pikku kaupungin tyttö, seksuaalinen sadisti ja kiduttajan tyttöystävä. Feministinen tutkimus Lynndie Englandin representaatioista Helsingin Sanomissa*. Tampereen yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitos.

Sirviö, H. (2006): *Erilaisia sotajuttuja. Kirjallisuus politiikkana, ironia metanäkökulmana Veikko Huovisen teksteissä*. Tampereen yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitos.

Sells, M. (1996): *Religion, History and Genocide in Bosnia-Herzegovina*. Teoksessa: Davis, G. S. (ed.) (1996): *Religion and Justice in the War over Bosnia*, Routledge, New York.

Seppänen, J. (2004): *Katseen voima: Kohti visuaalista lukutaitoa*, Vastapaino, Tampere.

Seppänen, J. (2005): *Visuaalinen kulttuuri: Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*, Vastapaino, Tampere.

Suganami, H. (2003): *British Institutionalists, or the English School 20 Years On*, *International Relations* 17(3), 2003.

Vincent, R. J. (1986): *Human Rights and International Relations*. Cambridge University Press.

Wight, M. (1994): *International Theory: The Three Traditions*. Holmes & Meier, New York.

Wight, M. (2004): *Power Politics*. Continuum, New York.

Weber, C. (2005): *International Relations Theory: A Critical Introduction*. Routledge, London.

Wheeler, N.J. (1992): *Pluralist or Solidarist Conceptions of International Society: Bull and Vincent on Humanitarian Intervention*. *Millennium: Journal of International Studies*, Winter 1992, Vol. 21, No.3.

Wheeler, Nicholas. J. (2002): *Saving Strangers, Humanitarian Intervention in International Society*. Oxford University Press, Oxford.

Williams, J. (2005): *Pluralism, Solidarism and the Emergence of World Society in English School Theory*. *International Relations*, SAGE Publications, Vol 19(1).

III Verkkolähteet

United Nations Protection Force

[http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unprof_b.htm]. Luettu 1.2.2009.

Rwanda – UNAMIR

[http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unamirS.htm]. Luettu 1.2.2009.